

Fosterfar - far og lønnet omsorgsarbeider

En kvalitativ studie av fosterfedres omsorgspraksis i forsterkede fosterhjem

Hilde Noraas



Masteroppgave

Høsten 2013

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

Mye forskning er gjort på fosterhjemsfeltet generelt både nasjonalt og internasjonalt, men det er mindre forskning om frikjøpte fosterfedre spesielt. Denne studien er opptatt av fosterfedre som trer ut av sitt ordinære lønnsarbeid og påtar seg et lønnet oppdrag for det offentlige barnevernet. Temaet for studien er fosterfedrenes begrunnelse og motivasjon for fosterfarskapet og hvordan deres omsorgspraksis kommer til uttrykk både som en farspraksis og som lønnet omsorgsarbeider.

Med utgangspunkt i kvalitative intervjuer med 6 frikjøpte fosterfedre fikk jeg innsyn i deres begrunnelser og motivasjon for å være frikjøpt fosterfar, og ut fra deres beskrivelser av hverdagens gjøremål fikk jeg innsyn i deres omsorgspraksis. Det er denne empirien som danner utgangspunktet for drøftingen av hvordan fosterfedres omsorgspraksis opptrer i spenningsfeltet mellom lønnet og ulønnet, regulert og uregulert omsorg.

For å diskutere fosterfedrenes begrunnelse og motivasjon er Wohlgemuth (2010) sitt analytiske perspektiv på menns valg av omsorgsutdannelse og omsorg som fremtidig yrke valgt, mens studien tar for seg livsformteori fra Christensen (1997) for å analysere fosterhjemmenes livsform ut fra en lønnsarbeider- og familiepraksis. Det overordnede teoretiske utgangspunktet er imidlertid Ungersons (2005) modell ”Cross of Routed Wages” som tar utgangspunkt i hvordan varegjøring av omsorg skaper et spenningsfelt mellom formell og uformell omsorg. Hennes teori peker på ulike idealtypiske relasjoner som kan oppstå mellom omsorgsmottaker og omsorgsgiver i det nevnte spenningsfeltet. I analysen av fosterfedrenes interaksjon med fosterbarnet som både lønnet omsorgsarbeider og far er teorien om omsorgsrasjonalitet (Wærness 1987) sentral. Mens Morgan (1992) sine begrep ”fathering” og ”fatherhood” og Conell (2008) sin teori om maskuliniteter nyttes i forhold til drøftingen av fosterfedrenes farspraksis.

Analysen viser at begrunnelsen for å være frikjøpt som fosterfar er ut fra personlig motiverte omsorgsønsker kombinert med lønnsarbeid og omsorgspraksis for egen familie.

I spenningsfeltet mellom formell og uformell omsorg kan det ligge utfordringer for fosterfedres omsorgspraksis, for eksempel at det ikke er en fast regulert arbeidstid og at lønnet og ulønnet omsorgspraksis flyter over i hverandre. Men analysen har også vist det fortrinn som en regulering av omsorgspraksisen kan være. For eksempel ved bestemmelser om pålagt opplæring, veiledning og tilsyn. Denne form for regulering hvor veiledning i offentlig regi

berører den daglige omsorg i et privat hjem kan for eksempel forebygge risiko for brudd i fosterhjems plasseringen.

Analysen av fosterfedrenes omsorgspraksis som lønnet omsorgsarbeider og far viser at fosterfedrene har en profesjonell og oppgaveorientert tilnærming til fosterbarnet, samtidig som en uformell og affektiv relasjonen kommer til uttrykk når de beskriver sin farspraksis. Fosterfedrene beskriver sin praksis som ikke kun å ha ansvar for men også å føle omsorg for fosterbarnet.

Antall ord i hovedteksten: 33 970

Forord

Ja, så er jeg fremme ved veis ende, og det er flere som har vært gode hjelpere på veien fram til levering av masteroppgaven.

En stor takk til min veileder professor Liv Syltevik. Takk for din kloke og tålmodige veiledning og ditt engasjement for oppgavens tema. Det ga meg inspirasjon til aldri å gi opp dette prosjektet.

Takk til Fosterhjemtjenesten i Bergen for hjelp til å finne informanter. Og en ekstra takk til Sissel Haugland - du var til stor hjelp når jeg trengte det som mest for å komme i gang med prosjektet.

”Arne, Bjarne, Cato, Dag, Erik og Fredrik” - hver og en av dere bidro raust med verdifull informasjon som gjorde arbeidet med masteroppgaven spennende og lærerikt. Tusen takk skal dere ha!

Andre som fortjener en stor takk er min mann Leif. Takk for interessen du har vist for oppgaven, for at du leste korrektur, og for alle gangene du har kjørt meg til og fra lesesalen. Nevnes må også turene til Ulrikens topp som sørget for sirkulasjon både i hode og bein. Det kom noen tanker om fosterfarskap oppe i fjellsiden. Også takk til Henrik og Hanne Sofie som viste hensyn til at mammas fokus måtte være på oppgaven.

Bergen, desember 2013

Hilde Noraas

INNHALDSFORTEGNELSE

Sammendrag.....	i
Forord.....	iii
1. INNLEDNING.....	1
1.1 Veien fram til problemstilling.....	1
1.2 Fosterhjem - et historisk tilbakeblikk og dagens status.....	2
1.3 Problemstillinger.....	5
1.4 Kort om teoretisk og metodisk tilnærming.....	5
1.5 Oppgavens gang.....	6
2. TIDLIGERE FORSKNING.....	7
2.1 Nordisk forskning om fosterhjem og fosterforeldre.....	8
2.2 Internasjonal forskning om fosterfedre.....	11
2.3 Internasjonal forskning om fosterhjem.....	13
2.4 Forskning om farskap, maskulinitet og omsorg.....	17
2.5 Oppsummering.....	19
3. TEORETISK UTGANGSPUNKT.....	20
3.1 Strukturelle betingelser for fosterfedres omsorgspraksis.....	20
3.2 Begrunnelser og motivasjon.....	23
3.3 Fosterhjem som livsform.....	25
3.4 Omsorg, farspraksis og maskulinitet.....	26
3.5 Oppsummering.....	29
4. METODE.....	29
4.1 Det kvalitative forskningsintervju.....	29
4.1.1 Utvalg og rekruttering.....	31
4.1.2 Intervjuet.....	32
4.1.3 ”Før teppefall”.....	34
4.1.4 Ethiske vurderinger.....	35
4.2 Analyseprosessen.....	36
4.3 Presentasjon av informantene.....	38

4.4 Vurdering av gyldighet og troverdighet.....	40
5. BEGRUNNELSER OG MOTIVASJON FOR FOSTERFARSKAPET.....	41
5.1 Fortellingen om Dag.....	41
5.2 ”Vi-et” sin posisjon i fosterfarskapet.....	45
5.3 Fosterforeldres tilknytning til arbeidslivet.....	48
5.4 Begrunnelser ut fra fosterbarnets behov.....	50
5.5 Hvordan analysere motivasjon.....	51
5.6 Livshendelser, idealisme og frivillig arbeid.....	52
5.7 Fosterfedre og omsorgskarriere.....	54
5.8 Oppsummering.....	55
6. FOSTERHJEMMETS DØGNÅPNE OMSORGSPRAKSIS.....	56
6.1 Fosterhjem som livsform.....	56
6.2 Fosterfedres fortellinger om hverdagens innhold.....	60
6.3 Mat og klær.....	63
6.4 Fosterfedres regulerte og ikke regulerte omsorgspraksis.....	65
6.5 Oppsummering.....	70
7. FARSPRAKSIS OG FOSTERFARSPRAKSIS.....	71
7.1 Hvordan fosterfar knytter seg til omsorgen for fosterbarnet.....	71
7.2 Hva fosterfedres omsorgspraksis forteller om farsideal og farspraksis.....	75
7.3 Oppsummering.....	78
8. AVSLUTNING.....	79
LITTERATUR.....	84
KILDER.....	90
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	92
Vedlegg 2: Informasjonsskriv.....	93
Vedlegg 3: Fakta ark.....	94
Vedlegg 4: Eksempel på urskive.....	95

1. INNLEDNING

Tema for denne oppgaven er fosterfedre som har daglig omsorg for fosterbarn, og som får lønn av barnevernet for å være ”hjemmевærende” fosterfar. Jeg er opptatt av deres begrunnelser og motivasjon for å være fosterfar, og studiens fokus er på fosterfedrenes omsorgspraksis både som et lønnsarbeid og en farspraksis.

1.1 Veien fram til problemstilling

Fosterhjemsomsorgen er et satsingsområde i det offentlige barnevernet, og slagordet ”Uten fosterhjem stopper barnevernet” fikk fornyet kraft i 2012. Landsdekkende fosterhjems kampanjer treffer oss i avisannonser, sosiale medier og avisoppslag¹. Et kjennetegn ved kampanjene er fosterforeldres fortellinger om engasjementet og gleden ved å være et fosterhjem. Det er mange interessante problemstillinger på fosterhjemsfeltet, og en kan velge ulike aktører som utgangspunkt, for eksempel fosterbarnet, fosterfamilien, biologisk familie eller barnevernstjenesten. Jeg var opptatt av hvordan fosterhjem er offentlig barneomsorg i private regi. Høsten 2012 hadde jeg et møte med noen ansatte ved Fosterhjemtjenesten i Bergen hvor jeg presenterte og understrekte mine tanker om tema for masteroppgaven. Tema som de nevnte var betalt barneomsorg og fosterforeldre som oppdragstakere. Hva er gode rammer for et ikke-biologisk foreldreskap og spørsmålet hvem er de gode fosterforeldrene? Etter dette møtet begynte jeg å tenke problemstillinger i forhold til frikjøpte² fostermødre og hva som er deres vilkår og rettigheter som oppdragstakere for barnevernet. Fosterhjemsforskning som jeg på dette tidspunktet leste gjorde meg imidlertid klar over at det var lite forskning om fosterfedre. For eksempel leste jeg Gilligan (2000) som peker på at menn er en oversett ressurs i fosterhjemsarbeidet. Videre leting etter og lesing av forskningslitteratur på fosterhjemsfeltet bekreftet inntrykket av at fosterhjemsforskningens perspektiv på fosterforeldre som oftest ser fosterfedre som partner til den frikjøpte fostermor, eller på mannen og kvinnen som et fosterforeldrepar. Dette engasjerte meg og førte til at jeg skiftet fokus fra å være opptatt av frikjøpte fostermødre til frikjøpte fosterfedre. Frikjøpte fosterfedre er en liten gruppe, men en gruppe som er interessant på mange måter. Disse fosterfedrene har påtatt seg et oppdrag for barnevernet som betyr at de i sitt eget hjem skal ivareta den daglige omsorgen for et fosterbarn. De skal dermed utforme sin rolle som fosterfar innen rammen av betalt arbeid, samtidig som de skal gi omsorg som fedre i eget

¹ Barne-, ungdoms- og familieetats kampanjer: Tilgjengelig fra: <https://www.facebook.com/fosterhjem.no?fref=ts>

² Med frikjøpt menes at en eller begge fosterforeldrene mottar godtgjørelse for å være hjemme med fosterbarnet. Frikjøpet kan være 100 % eller lavere, dette fastsettes ut fra fosterbarnets behov for tilsyn og omsorg

hjem. Det betyr at dette er en gruppe menn som utfører sin farsrolle i forhold til ulike rammer som frembringer spenninger i deres omsorgspraksis. De mennene jeg er opptatt av er eller har vært i oppdrag ett hundre prosent for å ivareta den daglige omsorg for fosterbarnet. Det betyr at de har brutt sin tilknytning til arbeidslivet ved å søke permisjon eller si opp et ordinært tilsetningsforhold for å være en oppdragstaker for barnevernet. Gruppen kan også slik sett brukes til å diskutere noen generelle problemstillinger som for eksempel hvordan menn kan integrere lønnsarbeiderpraksis med omsorgspraksis. Hvordan livet i et fosterhjem organiseres og derav hvordan fosterfedre selv vil beskrive sin hverdag som fosterfar kan fortelle noe om hvordan barneomsorg og maskulinitet veves sammen og former farskap og farspraksiser. Fosterfedrenes frikobling fra arbeidslivet er også interessant med tanke på den pågående debatt om pålagt lengde på uttak av fedrekvote og idealet om den nærværende far. Jeg vil også tro at en drøfting av fosterfedrenes beslutning og motivasjon for å bli fosterfar kan peke på faktorer som også kan være motiverende for at menn velger å arbeide i omsorgsykker.

Barnevernets satsing på fosterhjems plasseringer er en samfunns politisk prioritering av omsorg for barn, unge og utsatte familier som trenger hjelp og oppfølging. Det er et stort behov for å rekruttere fosterhjem³, og ved å fokusere på frikjøpte fosterfedre kan studien bidra med kunnskap om hva som skal til for at menn vil være frikjøpte fosterfedre. Prioriteringen av fosterhjems plasseringer fører til at velferdsstaten som offentlig aktør baserer tiltak i fosterhjemsomsorgen på private aktører. Offentlige barneomsorg i private hjem er et tema som var med i mine opprinnelige tanker om studier av fosterhjemsfeltet, og dette temaet er en del av min diskusjon (se kapittel 6 og 7) av fosterfedrenes omsorg i spenningsfeltet mellom lønnet og ulønnet omsorg.

1.2 Fosterhjem - et historisk tilbakeblikk og dagens status

Historien om oppfostring av barn av andre enn foreldrene kan føres tilbake i tid til Magnus Lagabøtes landslov fra slutten av 1200-tallet om lægdsystemet og lægdbarn. Ordningen med lægd var tuftet på at eiendomsbesitter skulle ta i mot barn på lægd, det vil si gi dem mat og husly for en periode, før barnet ”gikk på lægd” til en ny gård. Fattigforordningen av 1741 førte til at barn ikke skulle skifte oppholdssted så ofte som lægdsystemet fordret. Barna ble ”bortakkordert” det vil si den som gav lavest pris for barnet fikk tilslaget (Hagen 2001:17).

³ Pr. 31.12 2013 var det på landsbasis 153 barn som ventet på fosterhjems plassering og behovet for fosterhjem øker med 10 % hvert år. Tilgjengelig fra: http://www.bufdir.no/Fosterhjem/Forskning_tall_og_fakta/Nokkeltall_og_statistikk_om_fosterhjem/#.UoJ0krQctBE [Hentet 1. juni 2013].

Betaling for oppfostringen skulle være barnets arbeidsinnsats over et par år etter at de var fylt 15 år. *Lov om behandling av forsømte barn*, ofte kalt for ”vergerådsloven” ble vedtatt i 1896, og det ble iverksatt plasseringer av barn og unge i skolehjem, private hjem eller barnehjem. Vergerådet ble etablert og skulle være et uhildet råd som fattet beslutning om plassering av barna. I 1915 kom ”de castbergske barnelover” som hadde som hovedformål å trygge moren og barnets rettslige og økonomiske stilling (Hagen 2001:24). En av lovene; *Lov om forsorg for barn* hadde et kapittel som gjaldt tilsyn med bortsatte barn hvor målet skulle være å skjerpe kommunens plikt og ansvar for tilsyn med barn bortsatt i forpleining.

Utviklingen av den norske velferdsstaten og dens målsetting om like rettigheter for alle brakte med seg en ny forståelse og nye arbeidsmetoder inn på barnevernsfeltet (Hagen 2001). Det er i denne perioden fosterhjemsordningen i moderne familier ble utviklet. *Lov om barnevern* av 1953 bestemte blant annet at barn fortrinnsvis skulle anbringes i fosterhjem om de ikke kunne bo med sine biologiske foreldre. Etableringen av fosterhjemsordningen bidro til at det vokste frem private profesjonelle fosterhjem som tok seg av flere fosterbarn. Mange av de profesjonelle fosterhjemmene utviklet seg fra fosterhjem til oppvekstinstitusjoner, hvor barnas barndom og oppvekst ble ivarettatt av ansatte omsorgspersoner. I tillegg til fosterhjem og oppvekstinstitusjonene ble private hjem som kunne være i beredskap for mottak av barn også aktuelt som barnevernstiltak.

Barnevernloven av 1953 ble erstattet av *Lov om barneverntjenester* som trådte i kraft i 1993. Det er dette lovverket som gjelder nå. Loven inneholder blant annet bestemmelser om plassering av barn i fosterhjem og samvær mellom fosterbarna og foreldrene (Sundt 2011). Et fosterhjem skal ivareta alle de funksjoner et hjem har, og fosterforeldrene skal for en kortere eller lengre periode gå inn i den daglige foreldrefunksjonen for barnet. Fosterhjemshåndboken utdyper dette slik:

”Fosterhjem omfatter både hjem der barnet er plassert av barneverntjenesten, og hjem der barnet er plassert av foreldrene selv. I *Retningslinjer for fosterhjem* (...) spesifiseres det at ”privat hjem” er et generelt vilkår, dvs. at hjemmet er fosterforeldrenes eget der de selv bor. Videre spesifiseres det at kravet om å ”ta imot barnet til oppfostring” innebærer at hjemmet skal ivareta alle de funksjoner et hjem har, og at fosterforeldrene skal overta den daglige foreldrefunksjonen for barnet”
(Sundt 2011:64)

Fosterhjemsomsorgen består av både kommunale fosterhjem og statlige familiehjem⁴.

⁴ Stiftelser og private organisasjoner er også aktører innen fosterhjemsomsorgen. Siden mitt utvalg representerer offentlige fosterhjem er det disse jeg har valgt å presentere.

Kommunale fosterhjem er både ordinære fosterhjem og forsterkede fosterhjem, mens *statlige familiehjem* er forsterkede fosterhjem og beredskapshjem⁵. *Ordinære fosterhjem* tar imot ungdommer og barn helt ned til småbarnsalder. Oppholdet i fosterhjemmet kan være kortvarig, eller en permanent plassering til barnet når voksen alder. Det kan også være fram til plasseringer som tar sikte på adopsjon. Slektsfosterhjem hvor fosterbarnet bor hos sin egen biologiske slekt kan være et ordinært fosterhjem eller et forsterket fosterhjem. Et *forsterket fosterhjem* er et hjem hvor fosterbarnet har ekstra behov for tilsyn og oppfølging og hvor barnevernet setter inn forsterkningstiltak. Det vil si at barnevernsmyndighetene inngår en avtale med fostermor, fosterfar eller begge to om å være helt eller delvis hjemmeværende. I de kommunale forsterkede fosterhjem betegnes dette som frikjøp av fostermor eller fosterfar. For statlige familiehjem betegnes fosterfar eller fostermor som oppdragstaker siden alle statlige familiehjem har forsterkningstiltak i form av frikjøp⁶. Det ytes da blant annet en forhøyet arbeidsgodtgjøring til den hjemmeværende, eller eventuelt dekning av tapt arbeidsfortjeneste. I hovedsak er det fostermødre som inngår slike avtaler, men fosterfedre blir også engasjert. Pr. oktober 2013 var det i Bergen og omegn⁷ totalt 68 statlige familiehjem, hvorav 18 av disse hadde kontrakt med fosterfar som oppdragstaker. På samme tidspunkt var det 180 forsterkede kommunale fosterhjem hvor staten refunderer kostnader ved frikjøpet. Det føres ikke oversikt på fordeling frikjøp av fostermor og fosterfar⁸ på de forsterkede kommunale fosterhjemmene hvor staten refunderer. Kontrakten for de statlige familiehjemmene er en oppdragskontrakt på fem års varighet, mens varigheten i det forsterkede kommunale fosterhjemmet følger planlagt oppholdstid for fosterbarnet. I henhold til *Fosterhjemsavtalen* avsnitt 6.2 fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets (BLD) fastsettes forsterket godtgjøring i avtale mellom partene. I Bufetat sin *Standardkontrakt for familiehjem* var det pr.2010 minimum på arbeidsgodtgjøring på kr.285.000,- pr år. Videre står det i avsnitt 5.4:

“Ved fastsetting av arbeidsgodtgjøring skal det legges vekt på relevant formell kompetanse, relevant erfaring og hvor krevende oppdrag oppdragstaker er tiltenkt. Det kan i spesielle tilfeller gis en ekstra arbeidsgodtgjøring ut over den faste godtgjøringen.”

⁵ Beredskapshjem tar i mot barn og unge på grunn av en akutt krise og omsorgssvikt, eller fordi barnet ikke kan bo hjemme i påvente av andre omsorgstiltak som skal settes inn. Plasseringene skal i hovedsak være kortvarige, og et beredskapshjem kan ha flere plasseringer i løpet av et kalenderår. Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) engasjerer en eller begge voksenpersonene i beredskapshjemmet, og den som engasjeres skal ikke ha annet lønnsarbeid.

⁶ Oppgaven har informanter fra både forsterkede kommunale fosterhjem og statlige familiehjem. I oppgaven brukes både frikjøp og oppdragstaker som betegnelse uten at det skilles på type avtale eller kontrakt. Alle mottar godtgjørelse som kompensasjon for bortfall av lønnsinntekt.

⁷ Bergen og omegn er til fylkesgrensen for Sogn og Fjordane og sørover til Fonna.

⁸ Tallene er på forespørsel gitt fra Bufetat ved Fosterhjemtjenesten i Bergen og Avdelingen for statlige familiehjem. Bergen kommune har i tillegg forsterkede fosterhjem hvor det ikke foreligger refusjon fra staten. Det føres ikke statistikk over totalt antall forsterkede fosterhjem i det kommunale barnevernet.

Min inngang til fosterhjemsfeltet og fosterfedres praksis er via forsterkede fosterhjem og statlige familiehjem fordi det er der jeg finner fosterfedre som er hjemme med fosterbarnet. Forsterkede fosterhjem er interessante fordi de representerer et barnevernstiltak hvor omsorg og økonomi er avtale/kontraktsfestet mellom en privat aktør og en offentlig myndighet, og hvor dermed ulønnet omsorg versus lønnet omsorgsarbeid møtes.

1.3 Problemstillinger

Fosterfedres engasjement i fosterhjemmet gir kunnskap om menns daglige omsorg for fosterbarn i hjemmet og deres erfaringer med å være fosterfar. Min hovedproblemstilling er; ***Hvordan er fosterfedrenes omsorgspraksis? Og hvordan påvirkes omsorgspraksisen i kontinuumet lønnet og ulønnet, regulert og uregulert omsorg?***

Analysen er delt i tre kapitler med respektive delproblemstillinger. Problemstillingen i det første analysekapittelet er; *hva er fosterfedrenes begrunnelse og motivasjon for fosterfarskapet?* Her tar jeg utgangspunkt i hva som er fosterfedrenes begrunnelse og motivasjon. Det gir meg et bilde på hvordan fosterfedrene representerer sin omsorgspraksis som far og lønnet omsorgsarbeider. Analysekapittelet gir i tillegg plass til refleksjoner om hvordan livshendelser, religion og idealisme kan ha betydning for fosterfedrenes motivasjon for fosterfarskapet.

I det neste analysekapittelet tar jeg opp problemstillingen: *hvordan lønnet og ulønnet omsorgspraksis reguleres og ikke reguleres i fosterfedrenes hverdag.* Hverdagsbeskrivelser av livsformen i fosterhjemmet er et egnet metodisk utgangspunkt for diskusjon av fosterfedrenes omsorgspraksis. I tillegg er jeg opptatt av å forstå fosterfedrenes strukturelle betingelser for sin omsorgspraksis, og hvilken betydning disse betingelsene kan ha for fosterfars relasjon til fosterbarnet. I det tredje og siste analysekapittelet er derfor problemstillingen: *hvordan er fosterfedres omsorgspraksis i forhold til å være lønnet far og farspraksis for egne biologiske barn.*

1.4 Kort om teoretisk og metodisk tilnærming

Oppgaven handler om fosterfedrenes begrunnelser og motivasjon for å være frikjøpt fosterfar, deres omsorgspraksis i hverdagen og relasjon til fosterbarnet. Fosterfedrenes begrunnelser og motivasjon diskuteres ved å bruke Wohlgemuth (2010) sine tre perspektiv: omsorg, forsikring og karriere. Jeg velger å analysere livsformen i fosterhjemmene for å få kunnskap om

hvordan fosterfedres hverdag er preget av lønnsarbeiderpraksis og familiepraksis (Christensen 1997). Det teoretiske perspektivet jeg har valgt for å drøfte fosterfedrene daglige omsorgspraksis er Ungerson (2005) sin modell ”Cross of Routed Wages”. Modellen er fruktbar i min studie fordi den gir muligheter til å diskutere regulert og ikke regulert omsorgspraksis, betalt og ikke betalt omsorg. Det spenningsfeltet som identifiseres betrakter jeg som kjernen for fosterfedrenes omsorgsoppdrag. Siden jeg er interessert i både den regulerte og uregulerte praksis som ligger i fosterfedrenes omsorgsoppdrag har jeg også brukt Wærness (1987) sin teori om omsorgsrasjonalitet sentral. Morgan (1992) sine praksisbegrep ”father”, ”fathering” og ”fatherhood” er nyttige fordi hans teoretiske perspektiv åpner for diskusjonen om hvorvidt lønnet farspraksis kan sammenstilles med farspraksis til biologiske barn. Som støtteteori til farsidealer og farspraksis bruker jeg Dermott (2003) sitt begrep ”The Intimate Father” og Conell (2008) sin teori om den hegemoniske maskuline identitet og maskulinitetens ulikheter og hierarki. Med andre ord velger jeg en teoretisk tilnærming til oppgaven som tar for seg strukturelle rammer for omsorgspraksisen, relasjoner mellom omsorgsgiver og omsorgsmottaker, og teori om farspraksis og maskulinitet. Fordi jeg vil søke kunnskap om fosterfedres hverdag ut fra deres egne erfaringer har jeg valgt kvalitativ metode med intervju, kombinert med nedtegning av tidslinje for barneomsorg av egne barn og biologiske barn. Jeg ber i intervjuet fosterfedrene om å tegne ned på en urskive daglige aktiviteter. Dette gjør jeg med den hensikt å skape et fortellerrom for informantene om hverdagen som fosterfar (se kapittel 4).

1.5 Oppgavens gang

Oppgaven er disponert over 8 kapitler. I dette innledende kapittel har jeg introdusert mitt tema og mine problemstillinger, og presentert teoretiske perspektiv og metodiske betraktninger. Et historisk tilbakeblikk på utviklingen av fosterhjemsomsorgen, og dagens rammer for fosterhjemsordningen i Norge er også blitt presentert. I kapittel 2 trekker jeg frem ulike relevant tidligere forskning for mitt tema. Kapittelet tar for seg forskning på fosterhjem og fosterfedre, forskning på farskap maskulinitet og omsorg.

Kapittel 3 dreier seg om oppgavens teoretiske tilnærming og analytisk perspektiv.

Valg av metode, innhenting av data, og analyseprosessen forløp presenteres i kapittel 4. Jeg vurderer også oppgavens empiri i forhold til gyldighet og troverdighet.

Oppgaven har tre analysekapitler, kapittel 5, 6, og 7. I det første analysekapittelet brukes Wohlgemuths (2010) analytiske perspektiv for å diskutere fosterfedres begrunnelse og motivasjon for fosterfarskapet. I de påfølgende analysekapitler 6 og 7 nyttes Ungerson

(2005) sin teoretiske modell ”Cross of Routed Wages”, samt livsformanalyse som analytisk kategori. Ungersons modell har jeg forsøkt å gjøre relevant for fosterfedrenes lønnende/ulønnende, regulerte/uregulerte omsorgspraksis. I det siste analysekapittelet om farskap og fosterfarskap er teorien om omsorgsrasjonalitet (Wærness 1987) relevante i min drøfting av hvordan fosterfedrene knytter sin omsorg til fosterbarnet, og diskusjonen av fosterfedres omsorgspraksis sees i sammenheng med Morgan (1992) sine begrep om farskap og farspraksiser, og Conell (2008) sitt teoretiske perspektiv på maskuliniteter. I kapittel 8 setter jeg oppgavens funn sammen i en helhetlig drøfting av fosterfar som både far og lønnet omsorgsarbeider.

2. Tidligere forskning

I min oppgave er det fosterfedre som står i fokus, og forskning som omhandler fosterfedre er derfor spesielt relevant, og her er det lite forskning. Samlet sett er det imidlertid en omfattende forskning på fosterhjemsfeltet som spenner over en mengde ulike problemstillinger. Sentrale spørsmål som behandles er for eksempel barn og unges opplevelse og nytte av fosterhjemsopphold (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Gilligan 2000; Havik 2007), barnevernapparatets oppfølging av fosterbarna (Thørnblad og Holtan 2012) forskning på slektsfosterhjem (Holtan 2002; Thørnblad 2012) eller forskning som dreier seg om rekruttering og oppfølging av fosterforeldrene (Backe-Hansen, Egelund og Havik 2010; Sinclair og Wilson 2003; Triseliotis, Borland og Hill 2000). Noe forskning finnes også om fosterfedre. Ut fra de litteratursøk jeg foretok vil jeg presentere utvalgte deler av forskningslitteratur som omhandler fosterhjem og fosterfedre fra Storbritannia, Irland, USA, Canada og forskning fra Norden⁹. Det vil dermed si at dette ikke er en uttømmende presentasjon.

Jeg har valgt ut studier om fosterforeldre som er relevant for mine problemstillinger, for eksempel forskning om begrunnelser for å være et fosterhjem. Jeg er også interessert i å se på fosterfedres farspraksis, og dermed er forskning om farskap og maskulinitet relevant for min oppgave. Her presenterer jeg derfor også noen bidrag som har inspirert meg når det gjelder farskap, maskulinitet og omsorg.

⁹ Jeg søkte i BIBSYS Ask, artikler-Primo, Google scholar, ulike reviewtidsskrift og Nasjonalt bibliotek for barnevern og familievern. Eksempler på nysjesøkeord; fostering, fosterparenting, fostercare, fosterfathers, foster aspects, foster parenthood, recruitment of fosterparents, motivation for fostering, pflgeeltern, pflgevater. Søk ble også gjennomført med norsk tekst. Videre gikk jeg inn på hjemmesiden til forskere ved ulike forskningsinstitusjoner for å se utvalg av tekster og om noen av disse var relevante for mine tema.

Presentasjonen av relevant forskningslitteratur er disponert i to deler; forskning på fosterhjemsomsorgen og forskning på farskap, maskulinitet og omsorg. Jeg har valgt å begynne med en gjennomgang av bidrag fra den nordiske forskningen på fosterhjemsomsorgen. Deretter presenteres forskning fra Storbritannia, Irland, USA og Canada som både viser en bredde i tematikk fra fosterhjemsfeltet samt en spissing inn mot forskning på fosterforeldre og fosterfedre. I del to om forskning på farskap, maskulinitet og omsorg er det utvalgte bidrag fra norsk, dansk og britisk forskning.

2.1 Nordisk forskning om fosterhjem og fosterforeldre

Mye av forskningen om fosterhjemsomsorgen fra Norden er basert på kunnskapsstatus og kartleggingsundersøkelser. I kartleggingsstudiet *Slik fosterforeldre ser det* (Havik 2007)¹⁰ ble blant annet fosterbarnas problemomfang, barnevernets arbeid og om det er ”verdt det” å være fosterfamilie kartlagt. Studien tok blant annet for seg hvilke erfaringer fosterforeldrene hadde med det å være en fosterfamilie, og hva de mente om den oppfølging og støtte de hadde fått/fikk i fosterhjemsarbeidet. Studien hadde ikke fokus på hva som skal til for å velge å bli en fosterforelder, mens for eksempel kunnskap om hva som er risikofaktorer for et brudd i fosterhjems plasseringen ble vektlagt. Undersøkelsen viste blant annet at flere fosterhjem hadde forsterkingstiltak og at mange fosterbarn hadde problemer av stort omfang ved plassering i fosterhjemmet. Et annet funn i studien om fosterforeldre var at flere fosterforeldre enn tidligere (11 år tilbake) var tilfredse med den oppfølging og støtte de fikk fra barnevernet.

I 2010 ble det på oppdrag fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) iverksatt en undersøkelse som henvendte seg til alle registrerte fosterforeldre. Formålet med kartleggingen ”*Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*”¹¹ var å få økt kunnskap om fosterforeldre ved å kartlegge holdninger og erfaringer som fosterhjemmene hadde, samt å finne svar på hvordan en kan rekruttere flere fosterforeldre. Kartleggingen viste at det i hovedsak er kvinner som tar det første skritt på veien til et fosterforeldreskap. I 86 % av svarene er det kvinnen som defineres som den sterkeste pådriver, men samtidig oppgir 60 %

¹⁰ *Slik fosterforeldre ser det* er en kartleggingsstudie i regi av Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet. Et representativt og landsdekkende utvalg på 1466 fosterforeldre ble kontaktet i 2005. 73 % svarte på forespørselen. 15 % hadde ikke fosterbarn hos seg da de mottok spørreskjemaet. Det resterende utvalget på 867 fosterfamilier utgjorde utvalget. Datainnsamlingen skjedde gjennom spørreskjema med lukkede svaralternativ, men med merknadsfelt for frie kommentarer.

¹¹ Undersøkelsen henvendte seg til samtlige registrerte fosterforeldre i Norge i november 2010. Det ble gjennomført 3758 postale intervju som tilsvarer en svarprosent på 50.6 %. Undersøkelsen ble på oppdrag utført av Ipsos og finansiert av Barne-, ungdoms og familiedirektoratet.

av fosterforeldrene at det ligger en felles beslutning bak ønsket om å være fosterforeldre. Disse funnene er av interesse for min oppgave siden jeg stiller spørsmål om veien inn til et fosterfarskap for mannen. Er det personlige egenskaper som for eksempel empati og nestekjærlighet hos mannen som ligger bak beslutningen om å være fosterfar? Muligens er det spesielle livshendelser som har utløst behovet for å være en omsorgsgiver? Eller er det en felles beslutning hos paret som legges til grunn for å etablere seg som fosterhjem?

Et delprosjekt i forskningsprogrammet ”*Fosterhjem for barns behov*”¹² er ”*Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*” (Backe-Hansen mfl. 2010). Kunnskapsstatusen bygger på to tidligere forskningsoversikter fra 1980. Med utgangspunkt i disse kunnskapsstatusene oppsummeres hovedresultater for perioden fra 1980 til 2008. I tillegg gir kunnskapsstatusen fra 2010 en systematisk oversikt over nordisk og europeisk forskning fra 2009. Dette er forskning om blant annet fosterbarns sosiale bakgrunn, effekter av fosterhjems plasseringer og slektsplasseringer (Holtan 2002), fosterbarns fysiske og psykiske helse, barn og unge med minoritetsbakgrunn, utflytting og ettervern. Kunnskapsstatusen viser også til forskning om biologiske foreldre og fosterforeldres forståelse av fosterhjems plasseringen.

Kunnskapsstatusen er opptatt av rekruttering, matching og veiledning av fosterforeldre som et viktig forskningsområde, men har ikke referanser til forskning på tema som begrunnelser for å bli fosterforeldre. Fokuset har vært på å finne, etablere og opprettholde en fosterhjems plassering, og i følge kunnskapsstatusen var relevant litteratur vedrørende rekruttering kun to publikasjoner¹³ som omhandler bedømmingssystem og vurdering av mulige fosterforeldre. Ved tematikk som matching og veiledning av fosterforeldre henvises det i kunnskapsstatusen til en artikkel fra Sinclair og Wilson (2003). Denne artikkelen kommer jeg tilbake til senere i kapittelet.

Höjer (2001) og Ulvik (2007) er opptatt av fosterforeldrenes hverdag i fosterfamilien, og deres motivasjon og begrunnelse for fosterforeldreskapet. Ut fra min kjennskap til forskningslitteratur fra Norden er imidlertid mitt hovedinntrykk at forskningen i stor grad har tatt utgangspunkt i relasjonen mellom fosterforeldrene og fosterbarnet, eller effekten av en fosterhjems plassering. Det kan for eksempel være forskning på brudd i fosterhjems plasseringen (Sallnäs mfl. 2004), og hvilken effekt på kort og lang sikt en fosterhjems plassering har (Andersson 2009). Det kan være hvordan fosterbarn lever sine liv som voksne (Bakketeig og Backe-Hansen 2008; Vinnerljung 1996), og forskning om

¹² Det foreligger pr. 16. oktober 2013 ikke noe avsluttende rapport fra forskningsprogrammet

¹³ I følge Kunnskapsstatusen var dette Enell, Hultman & Jergeb (2008) om rekruttering av fosterhjem, og en norsk evaluering av PRIDE, Havik, Jakobsen & Moldestad (2007)

slektsfosterhjem (Holtan 2002; Knudsen 2009). Nordisk forskning som kun har fokus på menn som fosterfedre har jeg ikke funnet, heller ikke nordisk forskningslitteratur med hovedfokus på frikjøpte fosterfedre. Noen studier tar likevel opp fosterfedrenes situasjon i tillegg til andre problemstillinger.

Höjer (2001) er i sin doktorgradsavhandling opptatt av både fosterbarn, biologisk familie, fosterforeldre og fostersøsken. Arbeidet hennes er en blanding av kvalitativ og kvantitativ metode¹⁴ med dybdeintervjuer og spørreskjemaundersøkelse. Höjer er opptatt av tema som hvorfor være fosterforelder, betydningen av å få betalt for å være fosterforelder, relasjonen mellom mannen og kvinnen i fosterhjemmet og hvordan dagliglivet organiseres i fosterfamilien. Hennes funn viser at det er kvinnene som i de fleste tilfellene har introdusert ideen om å ta til seg fosterbarn, mens en tredjedel av parene har oppgitt at beslutningen om fosterforeldreskapet var en felles beslutning (Höjer 2001:85). Dette er funn som viser samme tendens som kartleggingsundersøkelsen til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet fra 2010. Motivasjonen for å etablere seg som fosterhjem er i stor grad begrunnet i et ønske om å leve med barn. Samtidig er det også en tilslutning fra hennes utvalg på 30 % fra kvinnene og 10 % fra mennene som mener at fosterforeldreskapet kan være et alternativ til yrkesarbeid utenfor hjemmet. I følge Höjer (2001) organiseres hverdagslivet i fosterhjemmet ut fra at kvinnen har ansvar for det meste når det gjelder husholdningsaktiviteter og barneomsorg. Kvinnenes ansvarsområde er innenfor huset, mens mennene tar mer ansvar for det som er av utearbeid og vedlikehold. Et mindretall av parene i hennes utvalg (4 par av 17) praktiserte en likedeling hvor begge tar ansvar for hjem og barn. Fordi jeg er opptatt av menn som er frikjøpt for å være hjemme på dagtid er det interessant å undersøke om mennene i mitt utvalg tar en større del av handel, matlaging og renhold enn hva Höjers funn viser?

En annen forsker som har hatt fokus på fosterhjemsomsorgen og herunder fosterfars situasjon som en del av sine studier er Ulvik (2007). I hennes kulturpsykologiske studie som er basert på intervju med 18 fosterbarn og fosterfamilier¹⁵ stiller hun blant annet spørsmålet om hva fosterforeldreskapet betyr for mannen og kvinnen som velger dette, og hvordan de forholder seg til penger, kjærlighet og arbeid. Hun opererer med to betydningssystemer som er arbeid

¹⁴ Utvalget består av 366 innkomne svar (av 550 totalt) på spørreskjemaundersøkelsen. Svarene var fordelt på 192 kvinner og 174 menn. Spørreskjemaet var i utgangspunktet fordelt ved utsending 50/50 mellom kvinne og mann. 17 fosterforeldrepar ble dybde-intervjuet, og intervjuene ble gjennomført med mann og kvinne hver for seg.

¹⁵ Utvalget er 18 norske fosterfamilier som ble rekruttert via en fylkeskommunal barneverntjeneste. Hvilket fylke er av hensyn til anonymitet ikke oppgitt. Barneverntjenesten inviterte til deltakelse i prosjektet. Fosterfamilier som var villige til å delta meldte fra til barneverntjenesten som deretter kontaktet forskeren.

og foreldreskap.¹⁶ Betydningssystemene representerer ett sett av faktorer for den enkeltes meningskonstruksjon. For arbeid er det blant annet økonomi, kompetansekrav og mulighet for anerkjennelse. For foreldreskap blant annet emosjonell kvalitet, varighet/ kontraktavhengighet, selvkonstruksjon og valg av livsform. Det er gjennom disse betydningssystemene hun analyserer hvordan fosterforeldrene posisjonerer seg i sine personlige prosjekt. Begge betydningssystemer er aktuelle for fosterforeldrene, og poenget er å utforske hvordan mannen og kvinnen skaper sin meningssammenheng ut fra både arbeid og foreldreskap. Fosterforeldrene hos Ulvik betrakter det som et lønnsarbeid å ha omsorg for et fosterbarn, og det er kvinnene som oftest har valgt fosterforeldreskap som alternativ til annet lønnsarbeid. Det vil si tilsvarende funn som hos Höjer (2001). Ulvik mener at fosterforeldreskapet muliggjør en livsform hvor også omsorg for egen familie inngår, og at det å være fosterforeldre ikke kun skal forstås som et lønnet omsorgsarbeid. Hennes funn viser at noen fosterforeldrepar ønsker å videreføre en ”vanlig” familiepraksis mens andre fosterforeldre uttrykker en tilnærming til fosterbarnet som dreier seg om behandling og terapi. Hvordan fosterfedrene beskriver sin daglige omsorg for fosterbarnet, og hva som karakteriserer livsformen i fosterhjem vil jeg diskutere i kapittel 6.

Ulvik drøfter fosterfarskap og maskuliniteter ut fra fortellingene til to menn som var hjemme med fosterbarna, og dette har dermed særlig interesse for meg. Hun mener det trolig er slik at menn også kan se på praksis som fosterfar som en vei over til annet lønnet omsorgsarbeid. Dette vil jeg komme tilbake til i avsnitt 5.7. Der vil jeg drøfte om fosterfedrenes frikjøp kan bli forstått i sammenheng med en omsorgskarriere.

2.2 Internasjonal forskning om fosterfedre

Noen som har forsket på fosterfedre spesielt er Inch (1999), Gilligan (2000) og Wilson, Fyson og Newstone (2007). De peker alle på at fosterfedre har en vesentlig rolle i fosterarbeidet, men viser det fra ulike perspektiv.

Inch knytter i sin studie¹⁷ fosterfedres erfaringer opp til fire dimensjoner: Å bli fosterfar, farsoppgaver i fosterfarskapet, opplevelser av tilknytning og tap og fosterfars forhold til fosterbarnet og barnets biologiske familie. Inch studie er fra USA, og han intervjuet ikke

¹⁶ For at analysemodellen skal romme flest mulige varianter er betydningssystemene forankret i to hoved diskurser ”fosterforeldreskap som virksomhet” og ”fosterforeldreskap som relasjon” (Ulvik 2007).

¹⁷ 15 fosterfedre deltok i studien som er basert på en kort demografisk beskrivelse, individuelle intervju, kategoriseringer, fokusintervjuer, koding. Gjennomsnittsalder var 46 år med et snitt på 5 års erfaring som fosterfar. Alle bortsett fra en var i arbeid, en var pensjonist. 40 % av utvalget hadde lavere eller høyere akademisk grad. Studien er trolig gjennomført i Chicago.

frikjøpte fosterfedre, men artikkelen er relevant fordi hans forskning om fosterfedre berører tema som jeg er opptatt av. Han skriver blant annet om fosterfedre som farsfigur i fosterfarskapet. Ifølge Inch sier fosterfedrene at de har en funksjon i forhold til å gi fosterbarnet en opplevelse av en positiv far-barn relasjon. I kapittel 7 vil jeg utforske hvordan fosterfedrene knytter seg til omsorgen for fosterbarnet, og det vil være interessant å finne ut hvordan fosterfedrene beskriver sin farspraksis som fosterfar.

Gilligan er professor i sosialt arbeid og sosialpolitikk, og han ser på mannens rolle i fosterhjemsarbeidet fra en terapeutisk vinkel¹⁸. Som Inch (1999) og Ulvik (2007) er opptatt av det relasjonelle mellom fosterfar og fosterbarn, er også Gilligan opptatt av å løfte frem fosterfedrenes bidrag, og det er denne delen av hans forskning som er relevant for meg. Han mener et stadig tilbakevendende tema i annen forskning om fosterfedre er deres betydning for fosterbarns aktiviteter utenfor hjemmet, det vil si at fosterfedre kan bli sett på som ”aktivitetsledere” (Gilligan 2000:67). Videre hevder han at fosterfedre kan være redde for å bli misoppfattet i sitt fosterfarskap, og derfor toner ned spontanitet i relasjonen til fosterbarnet. Han mener at skandaler i fosterhjemsomsorgen kan ha innflytelse på fosterfedres motivasjon og involvering i fosterhjemsarbeidet, og at resultatet kan bli en marginalisering av fosterfedres omsorgspraksis. Gilligan avslutter artikkelen med å hevde at fosterfars bidrag ofte blir oversett som en ressurs, og at frykt for påstander om overgrep ”lever i kulissene”, og kan ha betydning for motivasjon og rekruttering av fosterfedre.

Studien til Wilson mfl. (2007)¹⁹ stiller andre spørsmål enn hva Gilligan gjør. Artikkelen har tre fokusområder; karakteristikken av fosterfedrene de har i sitt utvalg, en diskusjon av fosterfedrenes vei inn i fosterfarskapet og deres perspektiv på rollen som fosterfar og deres oppgaver. Fosterfedrene er middelaldrende menn som lever i stabile forhold. De var i overveiende grad erfarne fosterfedre med i gjennomsnitt tre barn (fosterbarn og biologiske barn) pr. husholdning. I 7 % av fosterhjemmene var det i denne studien mannen som først hadde ideen om fosterforeldreskap, med andre ord er det kvinnen som er pådriver i de fleste tilfellene²⁰. Begrunnelser for å ta i mot fosterbarn er alt fra egen oppvekst med fostersøsken, eller at en har et lykkelig familieliv og ønsker å dele dette med barn som trenger ekstra omsorg. Flere kommenterer at mulighetene for en inntekt er en av motivasjonsfaktorene for å

¹⁸ Utvalget hos Gilligan er basert på to fokusgruppeintervjuer med til sammen 15 menn totalt. Videre ble data innhentet fra tre workshops i Vancouver, hvor både menn og kvinner deltok, men hvor temaet var menn i fosterhjemsomsorg. Innhentning av data skjedde i 1996/1997.

¹⁹ Studien bygger på både kvantitative og kvalitative data fra registeret til et fosterhjemsbyrå i sørøst-England. Spørreskjemaundersøkelsen hadde en svarprosent på 58 %. I tillegg ble det gjennomført ni intervjuer alle med fosterfedre.

²⁰ *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010* (registrerte fosterforeldre i Norge) viser 86 % av svarene at det er kvinnen som defineres som den sterkeste pådriver

fortsette som fosterhjem. I forhold til oppgavene som fosterforeldre i hverdagen viste det seg at fosterfedrene involverte seg i mindre grad enn fostermødrene for eksempel som samarbeid med det eksterne hjelpeapparat og daglige husholdningsaktiviteter. Aktiviteter direkte rettet mot fosterbarnet som for eksempel friluftsliv og sportsaktiviteter var tradisjonelt kjønnsdelte.

Wilson mfl. (2007) stiller spørsmål om hvilken betydning mannlige egenskaper og rolleforventninger har for omsorgsarbeidet for fosterbarnet. Mens Gilligan (2000) er opptatt av hvordan fosterfedrene beskriver en varsomhet i det å være en far for fosterbarnet, er hun opptatt av kjønnsperspektivet ut fra betydningen for fosterbarnets utvikling. Hun mener at fosterfedrene er særlig viktige der hvor barnet har opplevd mishandling og overgrep fra fedre. Det vil si at fosterfar ikke opplever en marginalisering men tvert om sees på som en ressurs. Wilson mener ytterligere forskning på hva fosterfedre bidrar med kan tilføre matchingen mellom fosterbarn og fosterhjem kunnskap, samt at forskningen også mer generelt kan bidra til å øke kunnskap om fars rolle i barns utvikling.

2.3 Internasjonal forskning om fosterhjem

Sellick (2006) foretar en gjennomgang av forskning om fosterhjemsordningen i Storbritannia. Fosterhjemsplasseringer i Storbritannia har siden 1997 hatt en betydelig økning, og dette har i følge Sellick ført til større oppmerksomhet om fosterhjemsomsorgen og dermed en større kunnskapsinnhenting om fosterhjemsfeltet. Han mener økt bruk av fosterhjemsplasseringer i Storbritannia kan tilskrives to motiv. Ett motiv er at fosterhjemsplassering ofte er mer egnet for barnet eller ungdommen enn institusjonsplassering. Det andre motivet er at en fosterhjemsplassering har lavere kostnad enn en institusjonsplassering. Videre har forskningen i følge Sellick hatt fokus på hva som kan være årsaker bak en utilsiktet flytting fra fosterhjemmet. Det økte antall plasseringer av barn og unge i slektsfosterhjem er også et område hvor det innhentes kunnskap.

Når det gjelder forskningsfokus på fosterforeldrene er det i hovedsak spørsmål om hvorvidt de er tilfredse med oppfølging, veiledning og samarbeid med barnevernsmyndighetene. I Storbritannia har forskningen pekt på store utfordringer med hensyn til rekruttering av fosterhjem for barn som er 10 år eller eldre. Sellick mener det i Storbritannia eksisterer to ytterfløyer i forskningsoppmerksomheten. Den ene retningen kan samles i to hovedspørsmål: 1) Hva er motivasjonen og begrunnelsen hos fosterforeldre? Og hvordan fungerer samarbeidet og intervensjonen fra det offentlige hjelpeapparatet.

2) Hva er de reelle kostnadene ved å ferdigstille profesjonelle fosterhjemstiltak med påfølgende oppfølging av andre nødvendige hjelpetiltak.

Forskning som innehar elementer fra det første spørsmålet som Sellick trekker fram; motivasjon, begrunnelse, samarbeid og intervensjon finner vi i studien til Sinclair og Wilson (2003). De har som mål for sin undersøkelse å forklare hvordan fosterhjems plasseringer fungerer. Deres analyse er basert på informasjon fra 472 fosterbarn, deres fosterforeldre og fosterhjemsrådgivere²¹. De mener det er tre viktige kriterier for en vellykket fosterhjems plassering; for det første at barnet selv er motivert for å bo i et fosterhjem, for det andre at fosterfamilien viste stabilitet, omsorg og evne til å vise kjærlighet, mens den tredje faktoren er en positiv kommunikasjon i relasjon mellom fosterbarnet og fosterfamilien, slik som god kjemi, matching i ønsket alder på fosterbarnet og om det var en felles forventning i regler og grensesetting mellom fosterbarn og fosterforeldrene.

I forhold til betydningen av fosterbarnets motivasjon peker Sinclair og Wilson på:

”The second key feature seen as making for success had to do with the foster carers. Unsurprisingly the children wanted and loving and encouraging foster family where they ”go on” with others and where the carers respected their individuality, cared about them, and treated them as part of the family without creating conflicts of loyalty in relation to their birth families” (Sinclair og Wilson 2003:875)

Det å bli behandlet som en i familien betinger en emosjonell kontrakt i relasjonen mellom fosterforelder og fosterbarn, og jeg mener at Sinclair og Wilson’s påpekning viser at følelsesarbeid er et vesentlig perspektiv for å utforske spenningen mellom å være en lønnet omsorgsarbeider og en far. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 6 og 7.

Triseliotis mfl. (2000)²² er også opptatt av hvem fosterforeldrene er og hva som kan være deres begrunnelse og motivasjon for å ta imot et fosterbarn. Forskningen som de fremstiller omhandler blant annet også rekruttering og opplæring av fosterforeldre, matching ved plassering, finansielle løsninger/betalt fosterhjemsarbeid og hvordan ”fosterhjemsbyrå” blir organisert, styrt og samhandler med fosterforeldrene. Forskningen viser hvordan fosterhjemsarbeidet blir regulert og styrt via rekruttering, opplæring, avtaler om godtgjørelse og informasjon/veiledning/oppfølging mellom fosterhjem, biologisk familie og

²¹ Informantene representerer bredde i geografisk bosted og demografiske forhold. Kvalitativ og kvantitativ metode ble benyttet i form av spørreskjema med kommentarmulighet, og statistiske data ble benyttet for å beskrive utvalget for undersøkelsen.

²² Studien er kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode. Utvalget er fra Skottland, 1996 og bestod på det gitte tidspunkt av tidligere og nåværende fosterforeldre, fosterforeldre som hadde brudd i plassering og ansatte fra fosterhjemsbyrå og offentlige myndigheter. Det ble benyttet spørreskjemaundersøkelser med åpne og lukkede spørsmål, intervjuer med fosterforeldre med brudd og med saksbehandlere, og observasjoner mellom fosterforeldre og saksbehandlere. Spørreundersøkelsen rettet mot aktive fosterforeldre (N1.132) hadde en svarprosent på 74%. 53 % av svarene var fra kvinnen og mannen sammen, de resterende i hovedsak fra kvinnene. Av fosterforeldre som hadde brudd responderte 48 % på spørreundersøkelsen som var rettet mot dem.

barnevernsfaglig personell.

Det er to tema som jeg vil legge ekstra vekt på fra Triseliotis mfl. Det første temaet er parenes motivasjon og begrunnelse for å bli fosterforeldre. Det andre temaet er fosterforeldrenes syn på ”finansielle muligheter” og om fosterhjemsarbeidet kan betraktes som et arbeid. Begge disse spørsmålene er sentrale for min oppgave siden jeg er opptatt av kombinasjonen mellom ønsket om å gi omsorg, og det å få betalt for å utføre omsorgsarbeid i mine problemstillinger.

Når det gjelder begrunnelse og motivasjon for å bli et fosterhjem var det i følge Triseliotis mfl. tre begrunnelser og motivasjonsfaktorer som skilte seg ut. Det var ”å se barnets utvikling” (28 %), ”en følelse av å lykkes” (25 %) og ”jobb tilfredstillelse” (20 %). Ønsket om å bidra til at et barn får en stabil og trygg tilværelse i sin oppvekst er en nøkkelfaktor. Som en forlengelse av og tett knyttet opp til denne nøkkelfaktoren finner vi begrunnelser som støtter opp under at de har lykkes med å være fosterforeldre. Når fosterbarnet gir en klem eller et smil tilbake blir det en bekreftelse på at de ikke skal gi opp fosterhjemsarbeidet. Triseliotis mfl. (2000:101) skriver: ”Apart from making them ”feel good”, positive experiences also helped to reassure them that they were doing the right thing”. I tillegg var ”forbedring av vårt liv” (16 %) en begrunnelse som fulgte tett etter de tre første. Denne begrunnelsen synes jeg er spesielt interessant fordi den kanskje kan åpne opp for å utforske begrunnelser og motivasjon som ikke kun er knyttet til fostermoren eller fosterfarens ønske om å føle at de har gjort en god jobb. ”Forbedring av vårt liv” er en faktor som åpner opp for hele fosterforeldreskap som en livsform, som et prosjekt for familien for eksempel i form av en ”oppfyllelse av å være en familie” eller ved ”å forsterke våre relasjoner” (Triseliotis mfl. 2000:102).

Triseliotis mfl. drøfter også økonomiske tilskudd i lys av sannsynligheten for å avslutte et fosterhjemsoppdrag eller for å fortsette. Deres funn viser at selv om to tredjedeler hevdet at de ikke kunne drive med fosterhjemsarbeid uten å motta tilskudd, så var de samtidig av den mening at de ikke ville gi opp fosterarbeidet. Det vil si at motivasjonen for å fortsette som fosterforeldre ikke var knyttet opp til størrelsen på godtgjørelsen, men poenget for fosterforeldrene var i hovedsak å få frem at deres arbeid var underbetalt og ikke nok verdsatt. Det uttrykkes et ønske om å bli verdsatt som fosterforeldre, samtidig som følelser og behov for å gi omsorg av barmhjertighet oppleves som den mest legitime begrunnelse. Kompleksiteten kan illustreres med følgende sitat: ”In interviews, most carers drew parallels with others in the care sector whose work was properly paid without questioning their

motives or whether it would attract the wrong kind” (Triseliotis mfl. 2000:210). I undersøkelsen kom det frem av svar fra fosterforeldrene at 61 % var enten sterkt enig eller enig i at fosterhjemsarbeid er et arbeid og bør lønnes hensiktsmessig. Kun 15 % var sterkt uenig/uenig i at det er et arbeid (Triseliotis mfl. 2000:209).

En annen studie som er opptatt av fosterhjems som lønnsarbeid og/eller omsorgsyting er Kirton (2001). Han intervjuet 20 fostermødre i Sør-England. Intensjonen bak studiet var å se hvorvidt fostermødrene oppfattet sine gjøremål som tilsvarende å være foreldre eller som et lønnsarbeid, eller som en hybrid mellom foreldreskap og arbeid. Han finner at fostermødrene enten sidestiller fosterarbeidet med et lønnsarbeid, eller de ser det som en utøvelse av et foreldreskap, men det er også et tredje alternativ som er en kombinasjon av foreldreskap og lønnsarbeid. Det vil si at noen av fostermødrenes beskrev sin praksis som både et lønnsarbeid og som en omsorgspraksis som springer ut fra personlige omsorgsbehov.

En annen studie som er opptatt av begrunnelser og motivasjon er Daniel (2011). Hun intervjuet 8 informanter pr. telefon, hvorav 6 kvinner og 2 menn. Informantene kom fra en provins øst i Canada, og alle hadde vært fosterforeldre i fem år eller mer. Ett av målene ved undersøkelsen var å få kunnskap om fosterforeldres erfaringer, og hun tematiserte svarene ut fra fire områder; misforståelser, gleder, utfordringer og barrierer i fosterforeldreskapet. Hennes funn viser at den største motivator for å bli et fosterhjem var behovet for flere fosterforeldre. Deretter nevnes motivasjon styrt ut fra et indre behov, det vil si det å ha omsorg for et barn, ”vi har alltid vært glade i barn” eller ”det å føle at noen behøver deg”. Ingen av hennes informanter nevnte en mulig lønnsinntekt som begrunnelse eller motivasjonsfaktor. De to studiene Kirton (2001) og Daniel (2011) har dermed svært ulike funn.

Funnene i disse studiene er relevant for min oppgave fordi de peker i retning av at både lønnsarbeidsperspektivet og omsorgsperspektivet er nødvendig for å få innsikt i fosterfars omsorgspraksis og hverdag som frikjøpt. Det er denne forskningen som mine problemstillinger springer ut fra og forskningen (Daniel 2011; Höjer 2001; Kirton 2001; Triseliotis mfl. 2000; Ulvik 2007;) har oppmuntret meg til å nytte både et arbeidsperspektiv og et omsorgsperspektiv i mine analyser.

2.4 Forskning om farskap, maskulinitet og omsorg

Forskning om farskap, maskulinitet og omsorg er omfattende. Forskningen om de nye nærværende fedre, et involverende farskap, fedrekvote, barneomsorg, likestillings- og familiepolitikk på 1990-tallet og fremover har blant annet fokusert på endringer i farskapets idealer, fedres bruk av omsorgspermisjon, skilte fedres forhold til egne barn og menns konstruksjon av farskapet (Brandth og Kvande 1997, 2003; Brannen og Nilsen 2006; Dermott 2003; Oftung 2009; Ruddick 1997). Forskningen har spørsmål som; Hvordan forstå det nye farskapet? Hva betyr det i fars praksis å være en involverende eller tilstedeværende far? Og er det slik at vi egentlig kan skille mellom farskap og morskap? I forhold til mitt fokus på fosterfedres omsorgspraksis og deres hverdag som fosterfar er det forskning om fedre som er hjemme med omsorg for barn som er av spesiell interesse. Brandth og Kvande (1997) har forsket på hvordan menn inkluderer omsorg for barn i sin maskuline identitet, mens Oftung (2009) i sitt arbeid om skilte fedres samvær med egen barn beskriver hvordan strukturelle endringer kan føre til endrede farspraksiser. Derfor er deres forskning interessant i forhold til min problemstilling som vil utforske fosterfedres omsorgspraksis i lys av "lønnet farskap" og farspraksis fra egne biologiske barn.

Diskursen om den nærværende far er en tydelig og dominerende modell som fedrene i følge Brandth og Kvande (2003)²³ relaterer sin praksis til. I vår kultur er hegemonisk maskulinitet koblet til arbeidslivet (Brandth og Kvande 1997, 2003). Arbeidslivet er viktig for identitet og selvforståelse, og diskursen om den nærværende far gjør at identiteten som er forankret i arbeidet utfordres. Arbeidet trekker også far bort fra barneomsorgen ettersom tid som nyttes til samvær med barnet er et viktig element i den nærværende farspraksis. Det kan se ut som den nærværende far er blitt et kulturelt ideal for dagens fedre, og elementer i nærhet beskrives som tid, intimitet, kommunikasjon og deltakelse (Brandth og Kvande 2003). Dette er elementer som er særs viktig for fosterbarn, og derfor er det nettopp ved å studere fosterfedres omsorgspraksis at diskursen om den nærværende fars kan bli illustrert. Den nærværende far konstitueres også gjennom en følelsesmessige relasjon til barnet (Brandth og Kvande 2003), og temaet om hvordan fosterfar knytter seg til omsorgen for fosterbarnet analyseres i kapittel 7.

²³ Brandth og Kvande (2003) er basert på materiale fra prosjektet "Småbarnsfamiliers omsorgsstrategier". Empiri ble innhentet fra spørreskjema sendt ut til 2194 menn med svarprosent på 67%. I boken fra 2003 er det i hovedsak intervjudata som er benyttet. Det ble gjennomført 20 intervjuer med foreldrepar fordelt 50/50 mellom delt foreldrepermisjon og uttak av fedrekvoten, og både mødre og fedre fra samme familie ble intervjuet.

Oftung (2009) har forsket på hva barn betyr for skilte fedres emosjonelle stress, mestringsfølelse og livskvalitet. Han intervjuet nitten skilte fedre om omsorgen de har for sine barn. Oftung analyserte hvordan fedrenes omsorgspraksis kom til uttrykk i deres fortellinger, og det er fedrenes subjektive fortellinger som er hans empiriske grunnlag. Oftung fant at det kan være ulike ”script” som de skilte fedrene handler etter når de former sin maskulinitet og ”nye” farskap som fraskilt. Scriptene han bruker betegnes som; ”forsørgerfaren”, ”hjelp til faren” og ”den likestilte far”. Scriptet ”hjelp til faren” var det dominerende scriptet, og er i følge Oftung en delvis deltakende og likestilt far. Repertoaret for handling i dette scriptet viser at ”Skillelinjene mellom kjønnene blir mer utydelige” (Oftung 2009:54). Men samtidig er det kvinnen som har organiseringsansvaret og som gjør det meste av omsorgs- og husholdningsarbeidet. Hans funn forteller om hvordan fedrene kan skifte ”script” for sitt farskap. Det vil si at han beskriver endringer i individuelle farspraksiser og ideer om farskap. Selv om jeg ikke kommer til å nytte hans analytiske kategorier viser Oftung hvordan det å være far kan endre seg gitt ulike strukturelle betingelser. Det er interessant å følge mine fosterfedre med tanke på om de viser endringer i sin farspraksis fra egne biologiske barn til fosterbarn.

Brannen og Nilsen (2006) tar opp forskning som handler om fedres plass i et livshistorie- og generasjonsperspektiv. De intervjuet i perioden fra 1998 til 2000 12 britiske familier, og alle familiene hadde menn fra tre generasjoner; oldefar, bestefar og far. Den yngste foreldregenerasjonen hadde minst ett barn under 10 år. Intervjuene var semi-strukturerte med et biografisk fokus på informantenes livshistorie. Undersøkelsen hadde som mål å søke kunnskap om hvordan menn konstruerer sitt farskap, og hvilke verdier som ligger i å være far. I sin analyse hadde de tre kategorier av fedre; ”den arbeidsfokuserende faren”, ”familiemannen” og ”hands-on” faren. ”Hands-on” faren har likheter med betegnelsen den nærværende far (Brandth og Kvande 2003). Disse fedrene beskrev sin farspraksis ut fra relasjonen mellom barn og far, og mennenes posisjonering som far ble mer personlig og tilstedeværende. Denne farspraksis var i den yngste generasjon med fedre, og generasjonenes overføring av farspraksis fra egen far til seg selv som far var mer preget av en diskontinuitet enn en kontinuitet. Siden undersøkelsen spenner over flere generasjoner får Brannen og Nilsen viten om endringer i farspraksiser som er forhandlet av fedrene, men som også må sees i lys av historiske og strukturelle betingelser. Jeg tenker at farspraksis kan ha en annen form for mennene som fosterfedre, enn den gang de var småbarnsfedre til biologiske barn, og dette kommer jeg tilbake til i kapittel 7.

2.5 Oppsummering

I forskningslitteraturen om fosterhjem ser vi et mangfoldig og komplekst bilde av fosterforeldres begrunnelser og motivasjon for fosterforeldreskapet (Daniel 2011; Höjer 2001; Triseliotis mfl. 2000; Ulvik 2007). Det er skrevet om den personlige glede og tilfredsstillelse som fosterforeldrene opplever og som ”har gitt de et nytt liv”. Men det er også gjort andre funn som går i retning av å kunne betrakte fostermor/fosterfars oppgaver i et forsterket fosterhjem som et lønnsarbeid (Höjer 2001; Inch 1999; Sinclair og Wilson 2003; Ulvik 2007).

I Ulvik sin studie er livsformen i fosterhjemmet og individenes personlig konstruerte prosjekt sentrale i hennes analyse. Mens vi hos Kirton og Daniel ser en drøfting som tar utgangspunkt i dikotomier som arbeid eller personlig omsorg. I den sammenheng ser jeg på Ulvik sin forskning som spennende fordi hun skriver om ”fosterforeldreskap som virksomhet” og ”fosterforeldreskap som relasjon” og dermed åpner opp for å se på motivasjon som situasjonsbestemt og i foranderlige prosesser.

Utforskningen av hverdagen i fosterhjem (Höjer 2001; Ulvik 2007) bidrar til en utdyping av fosterforeldres omsorgspraksis og deres relasjon til fosterbarnet. Forskning om relasjonen mellom far og barn (Brandt og Kvande 1997; Oftung 2009) og mellom fosterfar/fosterforeldre og fosterbarn (Gilligan 2000; Inch 1999; Sinclair og Wilson 2003, Ulvik 2007; Wilson mfl. 2007), er relevant når jeg skal søke kunnskap om fosterfarskapet og dets farspraksiser. Gilligan på den ene siden er opptatt av hvordan fosterfedres praksis kan bli marginalisert i fosterhjemsomsorgen, mens Wilson er opptatt av å få frem de ressurser fosterfedre kan representere. Gilligan peker på en unnvikelsesstrategi fra menn i forhold til frykt for anklager om overgrep. Wilson mfl. derimot snur kjønnsperspektivet rundt ved å peke på fosterfedre som en trygg farsfigur for fosterbarn som har vært utsatt for traumatiske hendelser fra fedre. Oftung (2009) og Brannen og Nilsen (2006) sin forskning om strukturelle betingelser og endringer i farspraksiser som relevant. Deres funn om hvordan farspraksiser endres er interessante i drøftingen av hvordan fosterfedres omsorgspraksis som lønnet far har andre handlingsalternativ enn deres farspraksis for biologiske barn.

Ut fra min kjennskap til forskning på fosterhjemsfeltet savner jeg en diskusjon av fosterfedrenes omsorgspraksis som en regulert/uregulert, lønnet/ikke lønnet omsorgspraksis, og dette er derfor min hovedproblemstilling. Forskning som har stilt spørsmålet direkte til fosterforeldre om fosterhjemsarbeid kan betraktes som et lønnsarbeid bekrefter at en slik forståelse finnes hos fosterforeldrene og kan være medvirkende begrunnelse for at de ble

fosterforeldrene (Höjer 2001; Ulvik 2007; Kirton 2001). Jeg har også vist til forskning som ikke har de samme funnene om økonomi/lønnsarbeid som begrunnelse (Daniel 2011, Triseliotis mfl. 2000)²⁴.

3. Teoretisk utgangspunkt

I og med at jeg er interessert i hvordan fosterfedrenes omsorgspraksis er, og hvordan denne omsorgspraksisen både reguleres og ikke reguleres har jeg valgt flere teoretiske innfallsvinkler. Jeg starter med å presentere et vesentlig teoretisk bidrag til min studie som er Ungersons (2005) modell om strukturelle betingelser for formell og uformell omsorg. Modellen gir meg et redskap for å diskutere de spenninger som fosterfedrenes omsorgspraksis påvirkes av. I forhold til mine tre underproblemstillinger finner jeg hos Wohlgemuth (2010) analytiske perspektiv som tar opp i seg et spenn mellom lønn og egennytte som begrunnelser for å velge å gå inn en omsorgspraksis (se kapittel 5). Jeg har valgt livsformteori (Christensen 1997) som et inntak til min analyse av fosterfedres hverdagspraksis og Ungersons modell bidrar også til å kunne identifisere og diskutere hvordan spenninger omsorgspraksisen kan ha innflytelse på relasjonen mellom fosterfar og fosterbarn (se kapittel 6 og 7). I den sammenheng er teorien om omsorgsrasjonalitet (Wærness 1987) nyttig for å forstå interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarnet (se kapittel 7). Hvordan interaksjonen tegner bildet av en farspraksis og maskulinitet i barneomsorgen diskuteres blant annet ved Conells (2008) teori om maskuliniteter med støtte av Morgan praksisbegrep om det å være far (1992), og Dermott (2003) sine teoretiske betraktninger om farsideal (se kapittel 7).

3.1 Strukturelle betingelser for fosterfedres omsorgspraksis

Ungerson (2005) peker på at utviklingen i flere velferdsstater beveger seg i retning av et utydelig skille mellom betalt og ikke betalt omsorg, og fosterforeldre kan sees i en slik sammenheng. Hun er opptatt av å få frem hvordan lønnet og ulønnet arbeid kan være vanskelig å skille fra hverandre når omsorgen blir varegjort, og bruker uttrykket "Cash for care" for å beskrive varegjøringen når omsorgsmottaker mottar penger fra det offentlige og selv har ansvaret for å engasjere en omsorgsarbeider. Dette lar seg ikke direkte overføre til

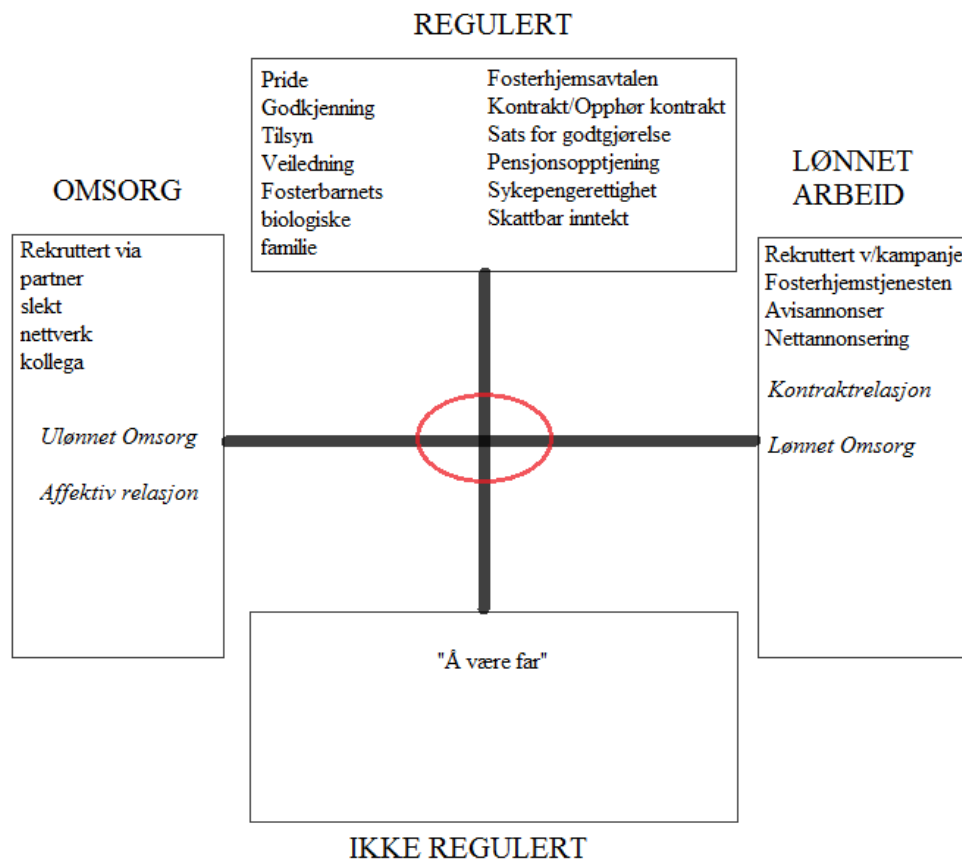
²⁴ Ved søk etter informasjon om fosterforeldre har jeg også basert meg på forskning fra land hvor for eksempel permisjonsrettigheter fra arbeidsliv, lønn og pensjon for fosterforeldre kan være ulikt regulert eller på andre måter skille seg fra norske forhold. Dette kan ha betydning for hvilket syn fosterforeldre har på fosterhjemsarbeidet som et lønnsarbeid.

relasjonen mellom fosterbarnet og fosterfar. Det er barnevernsmyndighetene som iverksetter rekruttering av mulige fosterfedre og ikke fosterbarnet selv. Det som imidlertid er relevant er varegjøringen av omsorg som frikjøpet av fosterfar innebærer, og hvilken innflytelse det har på relasjonen mellom fosterfar og fosterbarnet. Likedan er de mange spenninger som modellen inneholder relevante for den omsorgspraksis som kan utvikle seg.

Ungerson er opptatt av omsorgens strukturelle betingelser, og modellen "Cross of Routed Wages" er en teoretisk modell for å forstå spenninger mellom regulert og ikke regulert omsorgspraksis, og for å utforske hvilke innflytelser disse spenningene kan ha på omsorgsrelasjonen mellom omsorgsgiver og omsorgsmottaker. "Cross of Routed Wages" illustreres av to akser og deres krysningspunkt. Den horisontale aksens ene ytterpunkt er omsorgsaksen, affektive relasjoner og rekruttering via vennskap og slekt. På omsorgsaksens motsatte ende finner vi det lønnende omsorgsarbeidet som stadfestes via en kontrakt relasjon og rekruttering via arbeidsmarkedet. Den kryssende vertikale aksens ene ytterpunkt er uregulert omsorgspraksis, og "Cross of Routed Wages" er midtpunktet hvor den horisontale og vertikale akse krysses. Det vil si at modellen illustrerer kompleksiteten mellom regulert og uregulert omsorgspraksis, og punktet hvor aksene krysses er det spenningsfeltet som varegjøringen av omsorgen og dets aktører befinner seg i.

I følge Ungerson kan eksempler på regulering av omsorgspraksis være kvalitetssikring av omsorgspersonene via byrå eller frivillige organisasjoner, standardbeskrivelser og autorisasjon av omsorgsgiver, eller det kan være lønnsbetingelser og sosiale rettigheter knyttet til omsorg som betalt arbeid. Uregulert omsorgspraksis er "uformelle" omsorgspersoner som ikke mottar lønn eller det kan være omsorgsgivere som får utbetalt lønn fra staten for å ta vare på en slektning eller venn. For å definere de aktuelle aksene i forhold til frikjøpte fosterfedres omsorgspraksis har jeg laget følgende modell inspirert av Ungerson (2005).

Figur 1 Føringer av fosterfedres omsorgspraksis som far og lønnet omsorgsarbeider



Aksene ulønnet omsorg/lønnet omsorg, og regulert/ikke regulert omsorgspraksis vil ha innflytelse på omsorgsrelasjonen mellom mottaker og giver. Ungerson illustrerer varegjøring av omsorgsrelasjonen med det hun betegner som idealtypiske relasjoner; kalde, kule, varme og glovarme. Fosterfars omsorgspraksis er både regulert/uregulert, lønnet og ulønnet, og derfor kan alle fire relasjoner være relevante alt etter hva fosterfedrene legger vekt på. Hos Ungerson (2005:196-202) er det i tre av fire relasjoner forutsatt at det er mottaker av omsorg som er "arbeidsgiver" for omsorgsgiveren. Kalde relasjoner er vanligvis av kort varighet og opphører uten følelser eller skyld av noe slag. En kul relasjon er basert på en gjensidig respekt og anerkjennelse, og det er i denne relasjonen vi finner interaksjonen som dreier seg om å ha omsorg for, og ikke føle omsorg for som utgangspunktet for omsorgsoppdraget. En kul relasjon eksisterer ofte i tilfeller hvor rekruttering av omsorgsgivere har gått via byråer/profesjonelle saksbehandlere. Der hvor vi finner den varme relasjon har den gjerne kommet i stand ut fra en følelse av behovet for å hjelpe til og betydningen omsorgsgiver vil

ha for omsorgsmottaker. I den varme relasjonen kan det ligge en gjensidig respekt og likestilling mellom giver og mottaker, men relasjonen kan også skape så tette bånd at det blir vanskelig for omsorgsmottaker å sette grenser i forhold til sin egen hverdag. Den fjerde relasjonen beskriver Ungerson som glohet. En glohet relasjon vitner om et sterkt avhengighetsforhold mellom omsorgsgiver og omsorgsmottaker, og til forskjell fra den kalde relasjonen er dette en relasjon som ofte er langvarig, og som dermed gjør det tyngre å avslutte oppdraget. For omsorgsgiver er det gjerne få alternativer og giver er avhengig av mottaker. Relasjonen innebærer også at omsorgsgiver føler en forpliktelse som forsterkes ved at rekruttering av omsorgsgiveren er basert på en affektiv beslutning, for eksempel ut fra behovet om å oppleve at ”noen behøver en”, eller ”å være til nytte for noen”. Modellen ”Cross of Routed Wages” og Ungersons idealtypiske relasjoner vil bli brukt som utgangspunkt for drøfting i kapittel 6 og 7, og er også utgangspunktet for hvordan jeg forstår spenningene i fosterfedrenes omsorgsoppdrag.

3.2 Begrunnelser og motivasjon

Wohlgemuth (2010) er i sin PhD avhandling *Mænd og omsorg hvorfor (ikke)?* blant annet opptatt av hva som kan være menns begrunnelser for å velge en omsorgsutdanning²⁵. I sin diskusjon opererer hun med tre perspektiver; forsikringsperspektivet, omsorgsperspektivet og karrieresperspektivet. Forsikring dreier seg om å velge en omsorgsutdanning for derved å være sikret en fast stilling etter avsluttet skolegang. Oppmerksomheten er på mennenes forhold til arbeidsmarkedet og til omsorgsarbeid som et yrke. Det kan dreie seg om å ha kompetanse fra omsorgsfeltet som gir gode muligheter for arbeid. Men forsikringsperspektivet kan også romme muligheten for å kombinere et fremtidig omsorgsykke med fritid og familieliv.

Omsorgsperspektivet åpner opp for at det er omsorgen i seg selv som er drivkraft i utdannelsesvalget. Omsorg kan springe ut fra livshendelser hvor en selv eller nære pårørende har hatt behov for særskilt omsorg, eller det kan være behov for livsendringer og en ny start. Omsorgsperspektivet gir retning på å se på verdien av omsorg i seg selv, og det er relevant for min analyse. Denne synsvinkelen kan lede til begrunnelser som kan være forankret i verdisyn og personlige behov for å utrette noe for ”en som trenger deg”. Fosterfedrenes eventuelle egne opplevelser i livet av behov for omsorg, eller det å ha vært i en sårbar situasjon, kan

²⁵ Hennes forskningsdesign og metode er både på makro-, meso- og mikronivå. Analysen på mikronivået baseres på 35 intervju og spørreskjemaundersøkelse ved utdannelsesinstitusjoner i Danmark innen pedagogikk (N=422) og fra ”Social og sundhedsuddannelser”(N=135)

også være begrunnelse for å være fosterfar. Disse perspektivene tar opp i seg både en formell og uformell omsorgsbegrunnelse, og derfor har jeg valgt dette som utgangspunkt for min diskusjon i kapittel 5. I tillegg fokuserer hennes karrieresperspektiv på valg av videreutdanning innen omsorgsfeltet som en karriereorientering, for eksempel som et ledd i skifte av arbeid eller tilgang på en lederstilling. Fosterfedre kan ikke søke på en formell utdanning som fosterfar, men Wohlgemuth sin tilnærming oppmuntret til å se om det kan være en sammenheng mellom fosterfedrenes yrkesbakgrunn, praksis og erfaringer som kan karakteriseres som en orientering mot en omsorgskarriere.

Brannen (2009) har i sin diskusjon om omsorgsarbeideres syn på karriere introdusert teori om hvordan vi kan forstå omsorgsgiveres forhold til egen karriere²⁶. Utgangspunktet for en karriere er hva vi kaller en karrierevei, det vil si endringer som har funnet sted steg for steg for å oppnå nye utviklingsmuligheter og personlige satte ambisjonsmål som yrkesaktiv. Det tradisjonelle karrierebegrepet knyttes gjerne til å avansere fra stilling på et lavere nivå i en arbeidsorganisasjon og frem mot en lederstilling. Men det finnes mange former for karriere. Det kan dreie seg om å flytte opp i et hierarki, men også gjerne være å flytte på tvers innen arbeidsorganisasjonen og å spesialisere seg på et fagområde. Karriere betyr ikke nødvendigvis det samme som å øke sin inntekt eller å få et lederansvar, men at utvikling av personlige egenskaper og faglige ferdigheter i arbeidssammenheng kan være vel så gode karakteristikk for å beskrive en karrierevei. I Storbritannia har, i følge Brannen, omsorg for fosterbarn tradisjonelt sett vært sett på som et frivillig arbeid utført ut fra moralske hensyn mer enn det å være sysselsatt. I Norge som i Storbritannia har det vært en utvikling når det gjelder utbetaling av godtgjørelse for fosterhjemsarbeidet, og Brannen mener at utviklingen gir et grunnlag for å reflektere over om blant annet fosterhjemsarbeid kan sees på som en del av en karrierevei. Fosterhjemsarbeidet kan begrunnes ut fra en karrieremessig side fordi det utbetales lønn og dermed sammenlignes med annet lønnet omsorgsarbeid (Triseliotis mfl. 2000), og jeg mener at begrepet omsorgskarriere kan brukes for å analysere hva som kan være begrunnelser og motivasjon for fosterfarskapet. Brannens analytiske perspektiv tar utgangspunkt i omsorgspersonens beskrivelse av sitt livsløp, og hvordan de kan ha hatt ulike karrierer på forskjellige arenaer i løpet av livet. Kjønn og identitet er faktorer som bidrar til en forståelse av karriere i sosiologisk forstand, og det vesentlige er i følge Brannen å skifte fokus fra fakta beskrivelser av hva personene gjorde når, men heller fokusere på hvordan personene selv forteller om seg selv i sitt livsløp. Brannens tekst ga meg inspirasjon til å

²⁶ Brannen henter sin empiri fra Rose, M (2004) *Career perceptions and career pursuits in the UK 1986-2002*, Bath, University of Bath

drøfte om mine fosterfedre er karriereorienterte eller ikke. Selv om mine intervjuer ikke er livshistoriefortellinger, så rommer intervjuene fortellinger om veien fram til frikjøpt fosterfar, beskrivelser av dagliglivets praksiser og livshendelser som har preget dem videre i deres livsløp. Det vil si at min empiri kan gjøre det mulig å analysere om fosterfedrene kan ha en omsorgskarriere.

3.3 Fosterhjem som livsform

En livsformanalyse er et metodisk og teoretisk startpunkt for systematisk å utforske hvordan hverdagslivet organiseres i et fosterhjem, og hvordan fosterfedrene beskriver sin praksis som fosterfar. Individens livsform er forankret i samfunnsmessige strukturer og hverdagslivets organisering. For ”å gi liv” til en livsformanalyse knyttes analysen til strukturelle betingelser for livsformen slik Christensen (1997) gjør når hun tar utgangspunkt i den strukturelle livsformanalyse som omtaler livsformene lønnsarbeiderfamilien, den selvstendige familien og den karrierebundne familien²⁷. Med lønnsarbeiderlivsformen menes i korte trekk at dens praksis er strukturert av lønnsarbeidet, og vilkåret for denne livsformen er arbeidsmarkedets krav og betingelser for arbeidstakeren. Den ansatte selger sin tid som et middel for å oppnå fritid som er målet. I den selvstendige livsformen finner vi at daglige gjøremål ikke splittes opp i arbeid og fritid, men går over i hverandre. Den selvstendige livsformen videreføres gjerne fra generasjon til generasjon eksempelvis gjennom gårdsdrift eller en familiebedrift. Den karrierbundne livsformen er knyttet opp mot individuelle prestasjoner, og det kreves et engasjement for arbeidet som strekker seg inn i fritiden med det målet for øyet å bli dyktigere i sitt arbeid. Christensen har i tillegg utviklet ytterligere to livsformer; husmorlivsformen og baklandslivsformen. Baklandslivsformen knyttes sammen med den karrierebundne livsform, mens husmorlivsformen eksisterer innenfor rammen av lønnsarbeiderlivsformen.

Christensen (1997) forklarer livsform som:

”En praksis kan være strukturert således at dens mål og midler løbende genskaber hinanden: I sit arbejde skaber man et produkt og bidrager til samfundet. Disse bidrag giver adgang til de livsbetingelser i videste forstand, der er nødvendige, for at man kan yde sin indsats på en meningsfuld måde. Når en praksis er opbygget, så den hele tiden genskaber betingelsene for seg selv, kalder vi den for en *livsform*” (Christensen 1997:15).

Jeg tar utgangspunkt i at familie og arbeidsmarked er de kulturelle og strukturelle betingelser som livsformen for fosterfedrene analyseres etter. Begrepet strukturell livsformanalyse har blitt kritisert for å være for stort eller u håndterlig for å bringe frem sammenheng mellom teori

²⁷ Dette er livsformbegrep som er hentet fra Thomas Højrup *Det glemte folk* (1983).

og empiri (Tyrkkö 1999). Utfordringen er derfor hvordan en kan skjerpe livsformbegrepet som et analytisk perspektiv. Tyrkkö skriver:

”Livsformsbegreppet kan tänkas vara som ett kalejdoskop: olika infallsvinklar bildar ett spektrum. Dessa infallsvinklar kan användas separat, i tur och ordning, eller kombineras på olika sätt. Som ett resultat av olika analyser får vi olika tolkningar av livsformernas karaktär. Forskarens uppgift är att ställa in kalejdoskopet så att det ger den intressantaste infallsvinkeln på just det problem han/hon vill undersöka. (Jfr Alasuutari 1994.)” (Tyrkkö 1999:57)

Mitt fokus i livsformanalysen er hvordan begrunnelser for fosterfarskapet kan sees i sammenheng med en lønnsarbeiderpraksis og familiepraksis i en fosterhjemslivsform (se kapittel 6). Hvilken tilknytning har fosterfedrene til arbeidslivet og arbeidslivets vilkår, og hvordan er familielivets organisering i fosterhjemmet? Det vil si at jeg i analysen fokuserer på hverdagslivets organisering og derav også fosterfars omsorgspraksis som lønnet omsorgsarbeider og som far (se kapittel 6).

3.4 Omsorg, farspraksis og maskulinitet

En av mine underproblemstillinger drøfter hvordan fosterfedre knytter seg til omsorgen for fosterbarnet, og Wærness (1987) teori om omsorgsrasjonalitet er derfor vesentlig for å utforske den omsorgspraksis som fosterfedrene utøver i sin interaksjon med fosterbarnet. Wærness definerer omsorgsrasjonalitet slik:

”... , involving people who take on active caring on consistent and reliable basis. This kind of caring I define as caregiving work, whether it is paid or unpaid, no matter whether it takes place in the public or in the private sphere” (Wærness 1987:211).

Hun hevder at omsorgsarbeid representerer en egen form for rasjonalitet – en omsorgsrasjonalitet, som er en handling initiert ut fra både hode og hjerte. Teorien om omsorgsrasjonalitet er relevant fordi den åpner opp for en relasjonell rasjonalitet, det vil si at teorien kan favne både lønnsarbeidet og farspraksisen i interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarnet. Begrepet omsorgsrasjonalitet kan forstås på individ-, institusjons- og politisk nivå. Omsorgens rasjonalitet må sees ut fra historiske og kulturelle kontekster, og i min oppgave er det mennenes beskrivelse av deres farspraksis som vil være sentral i analysen av fosterfedrenes omsorgspraksis. Wærness drøfter omsorgsrasjonalitet i lys av omsorgsarbeid som en profesjon hvor kvinner har vært rådende. Selv om ingen av mine informanter er

kvinner eller har arbeidet innenfor helseomsorgen²⁸, mener jeg allikevel at dette teoretiske perspektivet på omsorg er relevant for fosterfedrenes omsorgspraksis.

Fosterfedrene utøver omsorgspraksis i et spenningsfelt mellom betalt og ikke betalt omsorgspraksis. Det foreligger en skriftlig oppdragskontrakt med barnevernet og en affektiv kontrakt med fosterbarnet. Det som er spennende for analysen vil være hvorvidt disse to typer kontrakter veves sammen i en omsorgsrasjonalitet hos fosterfedrene, som Wærness skriver:

” Russel Hochschild suggests *the sentient actor* as a third image necessary to remind social scientists that human actors must to be seen as more than bloodless calculators or blind expressers of uncontrolled emotions.(...) , this image gives meaning to a conceptualization like ”the rationality of caring” (Wærness 1987:219).

For å få frem og forstå kompleksiteten er det i følge Wærness (1987) fruktbart å skille mellom omsorg og omsorgsarbeid. Det vil si hva er arbeidet og hva er hjelpen eller servicen i den omsorgspraksis som finner sted. Med service menes det som mottaker av omsorg selv kan utføre, men som omsorgsgiver velger å utføre som en personlig service.

Brannen (2009) mener at vår praksis formes av våre livshistorier. Jeg vil forfølge dette spørsmålet ved å se på hva fosterfedrene forteller om sin egen far, hvilke refleksjoner de har om farskap og hvordan de knytter til seg omsorg for fosterbarnet?

Siden det er menn som er omsorgsgivere vil teoretiske perspektiv på maskulinitet, farspraksis og farskap også være relevante. Conell (2008) har beskrevet den hegemoniske maskulinitet som den dominante maskulinitet og den marginaliserte maskulinitet som underordnet den hegemoniske. Den marginaliserte kan være et forbilde for den hegemoniske maskuliniteten, uten at det avstedkommer noen endring av sosial posisjon i samfunnet. Conell er derfor opptatt av relasjoner mellom de ulike former for maskulinitet; hegemonisk, underordnet, delaktig eller marginalisert maskulinitet. Hegemonisk maskulinitet er ikke en ”låst karaktertype”, og hegemoni må forstås ut fra kulturelle ideal og institusjonell makt (Conell 2008). Det vi si at hegemonisk maskulinitet bygger på historiske foranderlige relasjoner, nye grupper kan utfordre gamle løsninger og en ny hegemonisk maskulinitet kan vokse fram. Kan det være grunn til å hevde at fosterfedre bidrar til utvikling av en ny hegemonisk maskulin identitet? Eller representerer de ulike maskuline identiteter i sin omsorg for fosterbarnet Dette kan utforskes ved for eksempel å analysere i hvor stor grad fosterfedrene vektlegger emosjonelle forbindelser i sin beskrivelse av omsorg for fosterbarnet, eller hvordan deres

²⁸ Gjelder 5 av 6 informanter. 1 har arbeidet i helsevesenet.

omsorgspraksis kan være i retning av ideen om en nærværende og involverende far. Støttetetori i forhold til Conells teori om maskuliniteter henter jeg fra Morgan (1992) og Dermott (2003).

Morgan (1992) er blant annet opptatt av endringer i farsfiguren fra primært å være forsørger til å involvere seg i større grad på emosjonelle områder hos barna, områder som i hovedsak har vært knyttet opp mot moderskapet. Sentralt hos han ligger interaksjonen mellom begrepene ”father”, ”fathering” og ”fatherhood”. Med farsbegrepet (father) menes hvordan vi identifiserer farsrollen. Farskapet (fatherhood) hos Morgan er diskursen som omhandler rettigheter, plikter og status ved farskapet. Mens det å være far (fathering) er den praksis som vi forbinder med de dagligdagse gjøremålene som far. Det vil si at disse tre begrep hos Morgan er en inngang til å studere fedre fra individ nivå til det samfunnsmessige institusjonelle nivået. Fosterfedre har ikke et forsørgeransvar for sine fosterbarn, de får derimot betalt for å være foreldre, og Morgan (1996) er opptatt av forskjellen mellom å ha omsorg for og å føle omsorg for. Jeg er interessert i hvordan det å være lønnet far opptrer i spenningsfeltet for fosterfedrenes omsorgspraksis, og begrepet ”fathering” som Morgan trekker opp kan være nyttige i diskusjonen om det er forskjell på lønnet farspraksis og farspraksis for biologiske barn.

Dermott (2003) drøfter ideen om det gode farskapet og hvordan komme nærmere en avklaring av hva god farspraksis er. Hun mener at begrepet de nye fedrene ikke er blitt gjenstand for en utdyping av hva som legges inn i det, og at begrepet derfor ikke gir annen mening enn at vi danner oss et bilde av motsetninger mellom den forsørgende far og den involverende far. Historisk sett, mener Dermott, er det ikke lett å forsvare at følelsesmessig involvering fra fedre er nytt som farskaps ideal. Hun mener at ideen om det gode farskapet ikke er en kontrast mellom den involverende og nærværende far og den tradisjonelle distanserende far. Forsørgelse kan derfor betraktes som en av flere muligheter for å være en involverende far. Forsørgelse er ikke et relevant tema for fosterfars relasjon til fosterbarnet, men muligheten til å utforske likhet/ulikhet mellom fosterfar og far gis via Dermotts (2003) teoretiske begrep ”the Intimate Father”. Dermott bruker dette begrepet for å klargjøre hva ideen om et godt farskap kan representere. Av ”the Intimate Father” følger en åpenhet om følelser, å vise følelser og å bygge nære relasjoner (Dermott 2003). Intimitet betyr i denne sammenheng en rettighet, et ansvar og det å vise tillit som far og:

”...what Jamieson (1998) terms ”disclosing intimacy”. (...) ”She defines ”disclosing intimacy” as necessarily including ”close association, privileged knowledge, deep knowing and understanding and some form of love”(p13)”(Dermott 2003 avsnitt 8.2).

Kan fosterfarskapet bygge på ”farskapets intimitet” til fosterbarna, og beskriver fosterfedrene forskjeller i farspraksis mellom biologiske barn og fosterbarn? Dette er interessant for min oppgave når jeg skal drøfte hvordan fosterfedre knytter seg til fosterbarnet som en lønnet far og/eller som en far.

3.5 Oppsummering

En sentral diskusjon i oppgaven er hvordan fosterfedres omsorgspraksis er påvirket av spenningsfeltet mellom regulert eller uregulert, lønnet eller ulønnet omsorg. Jeg har nå presentert ulike teoretiske utgangspunkt for studiens problemstillinger. Problemstillingene danner et komplekst bilde av fosterfedrenes omsorgspraksis og derfor er det presentert flere forskjellige teoretiske perspektiv. Før jeg presenterer analysen vil jeg fortelle om de metodiske valg jeg har gjort, og hvordan forløpet og utviklingen av arbeidet med analysen har vært.

4. Metode

I dette kapittelet vil jeg fortelle hvorfor jeg har valgt å nytte kvalitative intervjuer i min oppgave om fosterfedre. I det følgende vil jeg vil beskrive min fremgangsmåte for å få tilgang på informanter, og hvordan intervjuene ble utformet og gjennomført. Det gis også plass til refleksjoner rundt etiske vurderinger som ble gjort i forkant av og underveis i intervjusituasjonen og analyseprosessen. Kapittelet avsluttes med en vurdering av det foreliggende datamaterialets validitet og reliabilitet.

4.1 Det kvalitative forskningsintervju.

Min problemstilling rundt fosterfedre handler om, som jeg skrev i innledningen, hvorvidt fosterfedres omsorgspraksis kan forstås ut fra det å være far og/eller det å være en lønnet omsorgsarbeider. Jeg ønsket kunnskap om hvordan fosterfedrene ville beskrive sin begrunnelse og motivasjon for fosterfarskapet, samt å få tilgang til deres fortellinger om sin hverdag og omsorgspraksis som frikjøpt fosterfar. Jeg var også opptatt av hvordan fosterfedres omsorgspraksis fremstår i lys av å være lønnet far og farspraksis fra egne biologiske barn. En kvalitativ innfallsvinkel med intervju som metode ville gi meg anledning

til å høre fosterfedrenes egne fortellinger om farskap og fosterfarskap, livshendelser, maskulinitet og beskrivelser av omsorgsarbeid og dagligdagse aktiviteter i fosterhjemmet. Selv om mange kvantitative studier gir innsikt i farspraksiser og tidsbruk (Grambo og Myklebø 2009; Kitterød 1995, 2002; Kjeldstad og Lappegård 2009; Lappegård og Kjeldstad 2010) vil et spørreskjema vanskelig kunne fange opp følelsesmessige opplevelser og livshendelser som kan være viktig for forståelse av fosterfarskapet. For min problemstilling med en liten gruppe fosterfedre var derfor ikke kvantitativ metode relevant.

En måte å beskrive hva fortolkende metode på er å si at ”fortolkende metode søker etter hva det er som skjer når noe skjer” (Haavind 2001:17). Videre ville jeg søke etter en forståelse av hva god omsorg er, og hvordan egne kritiske livshendelser kan ha innflytelse på betydningen av å være en omsorgsgiver. Weber (1976) sitt begrep ”verstehen” peker nettopp på at det er viktig for forskeren å forstå hvilken mening eller hvilke motiv som individene legger inn i sine handlinger. Intervju ville gi meg tilgang til fosterfedrenes fortellinger og refleksjoner. Deres fortellinger ville vise meg hvordan deres selvrepresentasjon var som fosterfedre, i hvilke meningssammenheng de selv begrunner sin motivasjon for fosterfarskapet og sin omsorgspraksis som fosterfar. Haavind (1987) drøfter intervjuets fortrinn og hvilke muligheter som ligger i det. Intervjuene gir en mulighet for forskeren til å få en oversikt og helhetsforståelse. Hun skriver ”Om en fremmed observerer, er det vanskelig å forstå hva som foregår om en ikke har tilleggsopplysninger om hva det er aktørene prøver å realisere eller unngå” (Haavind 1987:86). Dersom jeg hadde valgt å observere fosterfedrene i deres hjemmesituasjon ville jeg mistet muligheten til å få kunnskap om de sosiale prosesser og kontekst som lå bak deres begrunnelse for fosterfarskapet og holdninger til den omsorgspraksis som ble utført. Det vil si at jeg måtte supplert med intervjuer. I tillegg ville en forespørsel om deltakende observasjon involvert tredjepart – fosterbarnet. Dette ville betydd en krevende søknadsprosess med hensyn til håndtering av personopplysninger, krav til anonymitet og taushetsplikt i forhold til barnevernsmyndighetene. Det er også vanskelig å si hvor realistisk det ville vært å få tilgang til feltet/hjemmet. Intervjuene med 6 fosterfedre ga meg data som skal kunne gi en kunnskap og forståelse om denne oppgavens problemstillinger. Intervjuene er blitt transkribert og danner det empiriske grunnlag for oppgavens tre analysekapitler.

4.1.1 Utvalg og rekruttering

Intervjuene ble utformet som semi strukturerte intervju. Det vil si at intervjuene ble bygget opp rundt tema som jeg ønsket at alle intervjuene skulle belyse²⁹. Hvilke endringer som ble foretatt i intervjuguiden og hvorfor, kommer jeg tilbake til i avsnittet om selve intervjuet. Et kvalitativt forskningsintervju kan sees på som en kunnskapsproduserende aktivitet, og kunnskapen skapes av intervjuer og informant i fellesskap (Kvale og Brinkmann 2010). Det vil si at kunnskapsproduksjonen er samtalebasert. Det bringes frem fortellinger om hverdagslivets opplevelser som er basert på både fakta spørsmål og meningsspørsmål. Jeg ønsket å intervju fosterfedre som alle hadde vært eller var hjemmeværende på full tid med fosterbarnet. Hvordan fosterfedre presenterer sin hverdag, sine dagligdagse gjøremål som fosterfar er sentrale spørsmål i oppgavens problemstillinger. Hvorvidt fosterfedrenes omsorgspraksis også ble knyttet opp til husholdningsaktiviteter for familien var av interesse å få kunnskap om, og hvordan vil fosterfedrene beskrive sin hverdag som hjemmeværende? Derfor var det viktig at fosterfar var primær omsorgsperson for barnet i forhold til de daglige omsorgsoppgavene.

Fosterhjemtjenesten i Bergen var behjelpelig med å rekruttere informanter. Jeg fikk en kontaktperson som skulle finne aktuelle kandidater og ta førstegangskontakt med fosterfedrene. Jeg hadde i forkant hatt et uformelt lunsjmøte med kontaktperson og andre fosterhjemarbeidere hvor de ansatte kunne stille meg spørsmål som for eksempel om informantene måtte være fosterfedre pr dags dato, om de måtte være 100 % frikjøpte, og om det var vesentlig eller ikke om det var kommunale forsterkede fosterhjem eller statlige familiehjem. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste hadde på dette tidspunkt godkjent prosjektets krav om behandling av personopplysninger. Informasjonsskrivet³⁰ pluss samtykkeerklæringen ble overlevert til min kontaktperson som videreformidlet dette til mulige informanter sammen med et eget skriv signert Fosterhjemtjenesten i Bergen. De menn som var interessert i å delta som informanter tok kontakt med meg via min student email eller på SMS. Det vil si at jeg på forhånd ikke var orientert om navn på mulige kandidater.

Selv om jeg hadde informert om min masteroppgave på lunsjmøtet, som jeg nevnte i kapittel 1, måtte jeg purre gjentatte ganger slik at aktuelle kandidater skulle bli kontaktet. Som student opplevde jeg at det kan være krevende å bryte inn i en travel arbeidsdag hvor de

²⁹ Intervjuguide slik den ble utformet etter de to første intervjuene, se vedlegg 1

³⁰ Informasjonsskrivet, se vedlegg 2

driftsmessige oppgavene nødvendigvis må ha førsteprioritet. Jeg ble også informert om at det var en svært hektisk periode med omorganisering av stillingsfunksjoner og personell. I en slik sårbar og krevende situasjon ble det tydelig for meg hvor viktig det var at jeg fikk etablert kontakt med portåpnere som satte fart i rekrutteringsarbeidet. I ettertid ser jeg at det var flere portåpnere som bidro. Det var leder for Fosterhjemtjenesten hvor jeg fikk klarsignal på at tjenesten ville hjelpe til med rekruttering. Jeg fikk en kontaktperson hvor ett av mine møter med henne førte til det tidligere omtalte lunsjmøtet hvor jeg traff flere av medarbeiderne ved fosterhjemtjenesten. Den tredje portåpner kontaktet meg etter lunsjmøtet. Jeg hadde gitt uttrykk for en bekymring for tidsplan og fremdrift av datainnsamlingen. To dager senere fikk jeg en telefon fra vedkommende om at hun hadde vært i kontakt med mulige kandidater. Det var åtte aktuelle kandidater som Fosterhjemtjenesten henvendte seg til, seks av disse tok kontakt med meg og var villige til å bli intervjuet.

4.1.2 Intervjuet

En av målsettingene ved å velge intervju som metode var å få frem en beskrivelse av fosterfedrenes omsorgspraksis i hverdagen, deres opplevelse av seg selv som omsorgsarbeider og/eller far og i hvilken grad det har innflytelse på deres relasjon til fosterbarnet. Haavind (1987) bruker begrepet livsformintervju hvor døgnet blir gjennomgått og tidsbruken på ulike aktiviteter beskrives. Det vil si at det er tiden man gjennomgår i døgnet som bestemmer beskrivelser og refleksjoner av ulike tema. Det er med andre ord informanten som skal lede forskeren inn i sine rammer, og slik kunne formidle til forskeren sine refleksjoner og meningssammenheng av faktiske hendelser. Olsen (2000) bruker begrepet fortellerrom når hun vil hente inn data relatert til ”dagen-igjennom temaet”. Hennes forberedelser til fortellerrommet var på forhånd å skissere undertema hun ville få belyst under ”dagen-igjennom temaet”. Det å skape et fortellerrom i intervjusituasjonen inspirerte meg. Med tanke på å få kunnskap om hvordan fosterfedrene selv ville presentere sine huslige gjøremål var det av interesse å legge til rette for beskrivelser av hverdagen i designet av intervjuet. Det vil si at jeg i utgangspunktet så for meg en struktur på intervjuet i to deler. En del hvor jeg stilte tematiske spørsmål, og en del som skulle være informantens fortellerrom hvor jeg kun ønsket å ”starte opp” informanten for så å la de fortelle om døgnet aktiviteter. Dette ble vanskelig å gjennomføre fordi informantene allerede i første del av intervjuet fortalte sin historie om hverdagslivet både ut fra egne opplevelser, gjennom fortellinger om fosterbarnets omsorgsbehov og ut fra samboer/kones type arbeid og arbeidstid. Disse beskrivelsene kom i all hovedsak ikke ut fra klokketid på døgnet slik jeg i utgangspunktet hadde trodd. Dersom

informantene skulle fortelle om seg selv i første person, så jeg at jeg måtte avbryte eller styre intervjuet i en mer strukturert form med faste spørsmålsformuleringer. Det vil si at jeg som intervjuer måtte justere min forventning om en til dels ustrukturert form, siden det trolig ikke var i tråd med hva informantene forventet av intervjuformen. Hvis det i informasjonsskrivet hadde blitt brukt begrepet som samtale framfor intervju, og uttrykk som ”å få høre din fortelling om hvordan det er å være fosterfar”, kunne det trolig forberedt informantene mer på formen på vårt møte. Mitt valg av å bruke en på forhånd opptegnet urskive for å motivere til en sammenhengende fortelling kom til sin rett i denne sammenheng. Urskiven ble en viktig faktor for å skape et fortellerrom for informantene, og for å få innsikt i fosterfedres hverdag. Erfaringene med urskiven utdypes i et eget avsnitt.

Etter de to første intervjuene forstod jeg at fortellingen om å være fosterfar vel så mye er fortellingen om et fellesskap i parforholdet med en gjensidig forståelse av valget om å være fosterforeldre. Intervjuformen ble til syvende og sist et livsformintervju med bruk av urskiven for å forankre dagliglivets gjøremål, kombinert med at jeg beholdt den tematiserte intervjuguiden. Intervjuguiden ble påplussert to tema; livshendelser og idealisme. Med livshendelser relatert til omsorg mener jeg opplevelser som informanten har hatt hvor de selv har vært i en situasjon hvor omsorg rettet til dem har vært en nødvendighet i en vanskelig fase av livet eller i en krevende livssituasjon.

Alle intervjuene startet med at jeg ba informanten om å fylle ut et fakta ark med bakgrunnsopplysninger som blant annet utdanningsnivå, stillingstype, antall biologiske barn, antall fosterbarn (tidligere og nåværende) og alder på fosterbarna ved plasseringstidspunkt. Etter de to første intervjuene ble fakta arket utvidet til også å omfatte informasjon om kone/samboer som for eksempel utdanningsnivå og stillingsbetegnelse i nåværende arbeid. Etter inspirasjon fra Olsen (2000) med sitt fortellerrom og Haavind (1987) i forhold til livsformintervju tok jeg i bruk to ”verktøy”; tidslinjen og urskiven³¹. Tidslinjen ble tegnet ned av informantene etter at fakta arket var fylt ut. Den skulle gi meg en oversikt over historikk i de ulike fosterfamiliene når det gjaldt fødselspermisjoner, farspermisjon, permisjon for omsorg for små barn eller permisjon for å være fosterforeldre. Det vil si at tidslinjen som fosterfar tegnet opp også skulle innbefatte kone/samboers permisjoner eller perioder hvor hun var hjemmeværende. Urskiven hadde blant annet den intensjon at alle informantene skulle

³¹ Fakta arket og urskiven, se vedlegg 3 og 4. Tidslinjen presenteres i avsnitt 7.3, figur 2. Av hensyn til informantenes krav på anonymitet har jeg konstruert et eksempel på en tidslinje.

kunne navigere etter samme forteller mal for dagligdagse aktiviteter, og at aktiviteter forankret i døgnetts rytme skulle strukturere fosterfedrenes fortellinger. Erfaringene med tidslinje var ut fra min posisjon som forsker positiv. Informanten fikk en oppstart på intervjuet hvor familiehistorikk måtte gjenoppfriskes *før* fortellinger og refleksjoner om familielivet og fosterfamilielivet tok til. Gjenoppfriskningen skjedde muntlig i den forstand at mennene ”tenkte høyt” samtidig som de laget tidslinjen. På den måten fikk jeg indirekte små drypp av en fortelling om hvor planlagt eller tilfeldig et frikjøp var. Min fortolkning startet allerede på dette tidlige stadiet i intervjuet. Nedtegning av tidslinjen ga meg informasjon om tidsepoker som jeg kunne vende tilbake til for å være sikker på at jeg forstod hendelser og relasjonelle prosesser mellom mannen og kvinnen i forholdet. For eksempel sykmeldingsperioder eller perioder med videreutdanning eller jobbskifte hos en av partene. I flere av intervjuene lå arket med den nedtegnede tidslinjen fremme på bordet mellom oss, og jeg kunne bruke tidslinjen som et utgangspunkt for å stille spørsmål som for eksempel hvorfor partnerne skiftet på å ha permisjoner på helt konkrete tidspunkt som var nedtegnet i tidsplanen. På den måten mener jeg at jeg fikk konkretisert et bilde av mulige ”skifter” mellom fosterfar og fostermor. Tema som gjaldt hverdagslivets aktiviteter/husholdningsarbeid ble berørt når urskiven ble gjennomgått. Det var viktig for meg å få informanten til å fortelle om hva han gjorde også når fosterbarnet ikke var hjemme. Det kunne kanskje være noe overraskende for fosterfaren at jeg også var interessert i å høre om hva de gjorde når fosterbarnet var i barnehage, på skole, på trening eller på besøk hos venner siden de var blitt rekruttert i kraft av at de var frikjøpte fosterfedre, og ikke som hjemmeværende ektemann/samboer. Derfor var urskiven et hjelpemiddel for å få informanten til å fortelle den sammenhengende hverdagshistorien om dagligdagse gjøremål fra en stod opp om morgenen til en gikk og la seg om kvelden. Urskiven fungerte også som et verktøy for å få frem flere aktiviteter enn de som kun var relatert til fosterbarnets behov. Uten å trekke noen konklusjoner vil jeg allikevel formidle mitt inntrykk av at urskiven gjorde det enklere for noen av fosterfedrene til å legitimere sine andre dagligdagse gjøremål når de ble satt inn i en helhetlig sammenheng som døgnet representerer. Det vil si at å fortelle om tid til egentrening og praktiske gjøremål som vedlikehold av hus og lignende ble mer forståelig når det ble satt inn i strukturen og hverdagen som fosterfar.

4.1.3 ”Før teppefall”

Før intervjuet startet fortalte jeg alltid informantene om at varigheten på intervjuet ville ta cirka en time. Det viste seg at opptakstid på intervjuene varierte fra ett intervju på 50

minutter (det første intervjuet) til 1 time og 18 minutter (det siste intervjuet). De fire resterende intervjuene varte alle mer enn 1 time. Da intervjuene begynte å nærme seg en avslutning, ofte i form av at jeg oppsummerte tema vi hadde snakket om, avsluttet jeg med å takke for at de hadde stilt opp som informanter. Da opplevde jeg at informantene fortsatte å fortelle om seg selv som for eksempel hva de skulle gjøre i vinterferien, at de hadde gruet seg til å bli intervjuet, eller meninger om likestilling mellom kjønnene, familiepolitikk og fedrekvoter. De gav meg informasjon rett ”før teppefall”, det vil si når opptaksutstyret skulle lukkes. Utsagnene fra informantene kunne komme etter at de hadde reist seg, eller etter at vi fysisk hadde begynt å pakke sammen papir eller tatt på oss ytterjakke. Jeg valgte derfor å tolke det som et positivt engasjement fra fosterfedrenes side for min oppgave, samtidig som de også hadde en anledning til å få luftet sine erfaringer som fosterfedre.

4.1.4 Ethiske vurderinger

Alle informanter hadde før intervjuet fått tilsendt et informasjonsskriv hvor det fremkommer i korte trekk hva jeg ønsket kunnskap om, hvor lang tid en kan forvente at intervjuet ville ta og at det er anledning til å trekke seg som informant underveis i min prosess med skriving av oppgaven. Innhenting av samtykkeerklæring ble kanskje sett på fra informantenes side som en ”byråkratisk” rutine. Det var kun to av seks som sendte inn samtykkeerklæringen før vi møttes til intervju. Tre underskrev erklæringen på tidspunktet for intervjuet, mens det i et av intervjuene måtte innhentes skriftlig samtykke i etterkant siden verken jeg eller informanten hadde med et eksemplar til vårt møte. Jeg måtte derfor i etterkant sende og få i retur pr. post det siste undertegnede samtykke.

Jeg hadde laget en plan for tidspunkt og sted for intervjuene. Samtidig var det viktig å vise respekt for den hverdag som fosterfedrene har, og jeg ga alltid i utgangspunktet informantene en mulighet for å endre tid og sted for intervjuene. Tidspunkt ble fra fosterfedrenes side endret et par ganger av praktiske hensyn og av sykdom. Alle intervjuene foregikk på et hotell i sentrum av Bergen. Før intervjuene tok til hadde jeg vært innom hotellet og presentert meg som student, og fortalt at jeg skulle ha en samtale med bruk av opptaker med noen informanter. Det ble ikke informert om tematikk for intervjuene. Jeg fikk på denne måten sjekket ut mine foreslåtte tidspunkt opp mot planlagt kurs og seminar aktivitet på hotellet, og kunne derfor i hovedsak komme på tidspunkt av dag/ettermiddag hvor det var ledige konferanserom som var egnet både i forhold til opptaksmiljø og skjerming av selve intervjusituasjonen.

Et intervju foregikk i et lokale hvor det var andre besøkende ved nabobordet. Etter en halv time av samtalen spurte jeg informanten om vi skulle se om det var blitt ledig et annet rom, men han synes det var greit slik vi satt. Det er ikke mulig for meg å si om dette påvirket de fortellinger og den informasjon som han formidlet, men jeg som intervjuer opplevde det som forstyrrende fordi jeg var opptatt av hans krav på anonymitet. Siden han ikke ønsket å bytte lokale syntes jeg det var vanskelig å pause intervjuet for å sjekke ut andre muligheter, og vi fortsatte intervjuet ved det opprinnelige bordet.

Selv om intervjuene hadde en samtales form, så er det i intervjusituasjonen en asymmetri og makt som forskeren besitter. Dette kan det stilles etiske spørsmål rundt. For eksempel måtte jeg kjenne etter hvor langt ned i dybden jeg ville utforske fortellinger når det ble tydelig for intervjuer at informanten ble berørt for eksempel rundt betydningen dramatiske livshendelser har fått for deres liv i ettertid. I slike situasjoner ble det viktig for meg å klargjøre overfor informanten hvorfor jeg var opptatt av å vite mer om det som ble fortalt. Jeg forsøkte derfor å begrunne mine interesser ved å stille spørsmål ved om det kunne være noen grad av sammenheng mellom opplevd omsorg og behovet for det å gi omsorg tilbake. På den måten ønsket jeg å formidle til informanten at dette kunne være relevant informasjon og bidra til produksjon av kunnskap for mine problemstillinger. Selv med denne begrunnelsen for mine spørsmål måtte jeg allikevel tenke over hvilke konsekvenser spørsmålene og fortolkningene mine kunne få for informanten. De kunne reise fra intervjuet med en følelse av at de hadde sagt mer enn de på forhånd hadde tenkt, og med en frykt for at deres historie kunne bli gjenkjent i oppgavens tekst. I denne sammenheng ble tillit mellom informant og intervjuer vesentlig. Det kan være en mulighet for at min alder som godt voksen kvinne har vært en faktor for å oppnå tillit hos fosterfedrene.

4.2 Analyseprosessen

Etter intervjuene hadde jeg til sammen lydopptak på 7 timer. Intervjumaterialet ble transkribert, og deretter laget jeg et sammendrag av intervjuene på hver og en av fosterfedrene. Sammendragene var på omtrent to og en halv side, og jeg tematiserte de ut fra det inntrykk som jeg satt igjen med etter transkriberingen. Disse temaene var: hvorfor være fosterfar, å være far for biologiske barn, involvering i husarbeid, hva er omsorg, livshendelser og idealisme/frivillig arbeid. Sammendragene ble lest igjennom tematisk punkt for punkt på tvers av fosterfedrenes fortellinger, og jeg så etter fellestrekk eller ulikheter mellom fosterfedrene. Dette fungerte for meg som begynnende markører for den kommende analysen. Videre leste jeg igjennom alle intervjuene på langs, det vil si at jeg leste hvert

intervju sammenhengende, før jeg deretter leste intervjuene vertikalt på tema. Den sammenhengende lesingen gav meg en innsikt i den meningssammenheng som fosterfedrene begrunnet sitt fosterfarskap og omsorgspraksis ut fra . Ved å lese de vertikalt kunne jeg sammenligne informasjonen fra fosterfedrene på samme tema, og derved få et klarere bilde av likhet og ulikheter mellom dem, det vil si å utdype ”markørene” fra tidligere lesing. Underveis i lesingen av de transkriberte intervjuene, og ved en gjennomgang av tidslinjene ble jeg oppmerksom på at alle fosterfedrene understreket at det lå en felles beslutning mellom dem selv og deres partner om å være et fosterhjem, og at det å ha mulighet til å skifte mellom partnerne om hvem som skulle være hjemme var en del av avtalen. Det vil si at ”dialogen” med min empiri (Christensen 1998) aktualiserte teori om livsformer, og jeg bestemte meg for livsformene til Christensen (1997).

Før jeg startet å intervju, hadde jeg orientert meg i teoretisk tilnærming om tema omsorg, farskap og maskulinitet. Utgangspunktet for oppgavens problemstilling omhandler både en familiepraksis og en lønnsarbeiderpraksis. Jeg leste tidlig teori fra Wærness (1987) om omsorgsrasjonalitet. Jeg hadde også lest om Wohlgemuth (2010) sine tre perspektiv: karriere, forsikring og omsorg. Jeg ønsket imidlertid mer teori om sammenvevingen mellom lønnsarbeiderpraksis og omsorgspraksis, og var på leting etter teori som var rettet mot hvordan omsorgsyntelser blir varegjort og finner sin plass mellom praksisfeltene arbeid og omsorg. Derfor ble Ungerson sin (2005) teoretiske modell valgt. Fosterfedres hverdag rommer både en regulert og ikke regulert omsorgspraksis, en lønnet og ulønnet omsorgspraksis. Ved å tilpasse modellen til fosterfedres beskrivelse av sin omsorgspraksis fikk jeg en identifisering av fosterfedrenes begrunnelser og motivasjon ut fra både lønnet og ulønnet omsorgspraksis (Kirton 2001). Den tilpassede modellen var et godt utgangspunkt for drøftinger av spenningsfeltet mellom regulert og ikke regulert omsorgspraksis. Andre teorier som også var tenkt på før oppgaven tok til var Morgan (1992, 1996, 2002) sine begreper ”father”, ”fathering” og ”fatherhood”, samt Conells (2008) teori om den hegemoniske maskuline identitet og andre maskulinitetsformer. Det vil si at teoretiske valg ble tatt på ulike tidspunkt i analyseprosessen og skapte et sirkulært forhold mellom teori og empiri.

4.3 Presentasjon av informantene

Alle informanter er gitt fiktive navn som også vil bli brukt senere i oppgaven.

Arne (54 år)

Arne har tre voksne biologiske barn og et særkullsbarn som er tenåring. Han har vært hundre prosent frikjøpt som fosterfar siden høsten 2012, og er det fremdeles. Hans samboer er beredskapsmor, og familien har to fosterbarn pluss et barn i beredskapshjem. Fosterbarna var først i beredskapshjem hos Arne og samboer. Relasjoner ble knyttet til barna og han sier han valgte å bli fosterfar av hensyn til barna, siden han var redd for at de ikke tålte å flytte til et nytt hjem. Arne har det som den gang var etatsutdannelse og en stilling innenfor et mannsdominert yrke. Han forteller at han aldri har hatt karrierefokus med tanke på lederstillinger.

Bjarne (45 år)

Bjarne har vært frikjøpt fosterfar for flere fosterbarn i forskjellige perioder i til sammen 11 år. De ble fosterhjem før de fikk biologiske barn. I dag er de foreldre til to barn i skolealder. I småbarnsperioden var både Bjarne og samboer hjemmевærende, hun hadde svangerskapspermisjon og han var frikjøpt fosterfar.

Han og hans samboer er fremdeles fosterhjem, men det er hans samboer som i dag er frikjøpt fostermor for et fosterbarn. Hun er utdannet barnevernspedagog.

For cirka 2 år siden gikk han tilbake til ordinært lønnsarbeid. Bjarne jobber i et mannsdominert yrke og har etatsutdannelse.

Cato (41 år)

Cato er gift og har ett biologisk barn som er i tenårene. Han har fireårig høyskoleutdannelse, og arbeidet som daglig leder i et privat firma før han ble frikjøpt. Han og hans kone tok imot to fosterbarn som en kriseplassering for cirka seks år siden. De ble deretter fosterhjem for begge barna. Først ble hans kone, som er utdannet førskolelærer, frikjøpt som fostermor.

Etter et par år ble Cato frikjøpt i hundre prosent. Konen trengte avlastning og var sykmeldt mesteparten av den tiden han var frikjøpt. Dette var han frem til høsten 2012. Deretter ble han frikjøpt fra sitt ordinære arbeid i 20 prosent. På intervju tidspunktet forteller han at planen er å gå tilbake i full tid når det rette tidspunktet melder seg i forhold til fosterbarnas behov for ekstra oppfølging, og eventuelt om konen skal bli frikjøpt i stedet for han.

Dag (45 år)

Dag er far til to tenåringsbarn, og fosterfar til ett fosterbarn. Hans kone er førskolelærer med videreutdanning i spesialpedagogikk. Hun arbeider som styrer i en barnehage. Selv har han arbeidet i helsevesenet blant annet i forhold til akutte hendelser. Dag er 100 % frikjøpt fosterfar, og har vært det i seks år. Han valgte å slutte i sitt ordinære arbeid da arbeidsgiver ikke lenger gav han permisjon. Han sier han har innsett at det å være fosterfar blir en del av hans liv i lang tid fremover. Dag er åpen for å ta til seg et nytt fosterbarn den dagen fosterbarnet de nå har flytter ut.

Erik (52 år)

Erik er gift og har tre biologiske barn. De er alle flyttet ut fra hjemmet. Han og konen har til sammen hatt to fosterbarn på ulike tidspunkt. I dag er Erik frikjøpt i 100 % for ett fosterbarn. Han har vært frikjøpt siden 2008. Før den tid hadde hans kone vært frikjøpt fostermor siden 2004. Hun er utdannet sosionom med videreutdanning, og ønsket å gå tilbake til arbeidslivet. På den tiden hvor konen ønsket en forandring ble arbeidsplassen til Erik nedlagt. Erik ble dermed stilt i en valgsituasjon hvor muligheten for avløsning av konen og nye oppgaver for ham som fosterfar ble realisert. Hans kone har en arbeidstidsordning som innebærer at hun har lange friperioder, og hvor de begge to er hjemme samtidig på dagtid.

Fredrik (56 år)

I ett år var Fredrik frikjøpt som fosterfar i 90 %. Han er gift og har tre voksne barn som alle er flyttet ut fra hjemmet. Han arbeider innenfor utdanningssektoren og har utdanning på masternivå. Hans kone er utdannet førskolelærer, og arbeider som styrer i en barnehage. De har vært fosterforeldre for tilsammen tre barn over en periode på vel 18 år. I dag bor to av fosterbarna hjemme. Det var konen til Fredrik som først var frikjøpt som fostermor, og den gang var hun også hjemme med egne barn. Da de fikk det siste fosterbarnet hadde han et ønske om å være mer delaktig som hjemmenværende fosterfar. I utgangspunktet var det tenkt en delt felles løsning på frikjøp mellom han og hans kone på 80/20. De vil si at han ønsket å opprettholde arbeidstid tilsvarende en arbeidsdag pr. uke i sitt ordinære lønnsarbeid. I dag er det hans kone som er frikjøpt fostermor i 40 % mens Fredrik er tilbake i full stilling.

Utvalget mitt består av seks fosterfedre som alle har vært eller er frikjøpt i 100 % fra sitt ordinære lønnsarbeid (90 % for en informant). Aldersspennet for mennene er fra 41 år til 56 år. De er alle bosatt på Vestlandet, og lever i parforhold med kone/samboer. Fire av

fosterfedrene var på intervjutidspunktet fremdeles frikjøpt fra sitt arbeid. Tre i 100 % og en i 20 %. De to andre var fremdeles fosterfedre, men hadde gått tilbake til opprinnelig stilling i henholdsvis juni 2010 og juni 2011. Fosterbarna sin alder ved plassering var fra baby, småbarnsalder og ungdom. Alle fosterfedrene representerer fosterhjem som har hatt flere enn ett fosterbarn. Etter transkribering av intervjuene hadde jeg et tekstmateriale som viste at alle intervjuene innholdsmessig berørte tema jeg hadde satt opp i følge intervjuguiden. Samtidig var det både variasjoner og likheter å spore i tekstene. Videre hadde jeg tidslinje og urskive som supplerende dokumentasjon. Tidslinje ble ikke tegnet, men bare fortalt om, i det første intervjuet. Informantene varierte i erfaring og begrunnelse for fosterfarskapet. De var i ulike livsfaser i forhold til omsorg for egne barn. Mennene hadde ulik tilknytning til sitt tidligere arbeidsforhold, og de hadde varierte erfaringer med bruk av fedrekvote og omsorgspermisjon for egne barn. Videre hadde de forskjellige begrunnelser for fosterfarskapet og motivasjon for det å være fosterfar.

4.4 Vurdering av gyldighet og troverdighet

I utgangspunktet er utvalget av frikjøpte fosterfedre begrenset³², og de 6 fosterfedrene som ble kontaktet har alle gitt meg gode intervjuer. Siden det er et lite antall informanter kan det hevdes at det er vanskelig å si noe generelt om de frikjøpte fosterfedrenes omsorgspraksis. Dette er heller ikke min intensjon, men jeg mener å kunne hevde at de representerer allsidige erfaringer med å være fosterfedre. Alle fosterfedrene hadde hatt fosterbarn over flere år, noen hadde hatt flere ulike fosterhjems plasseringer og også barn i beredskapshjem. Deres fortellinger viset både likheter og ulikheter. For eksempel var det fellestrekk ved deres beslutning om å ta imot et fosterbarn, men også ulikheter i forhold til begrunnelser for tidspunktet en ble frikjøpt fosterfar. De hadde ulike erfaringer og syn på farspermisjon og fedrekvote, men kunne vise fellestrekk ved sine beskrivelser av husholdningsaktiviteter. Det de forteller har jeg også diskutert i forhold til annen forskning og slik sett styrke gyldigheten i min studie. Samtidig er det viktig å understreke at dette er informanter fra en liten gruppe. Det kan ha gitt dem opplevelse av å være del av en pionervirksomhet, og at jeg dermed får de mest engasjerte. Det har gitt meg gode intervjuer men dersom det er tilfelle vil det ikke være unaturlig om det kan ha gitt fosterfedrene en ekstra motivasjon for å dele sin kunnskap og erfaring som frikjøpt fosterfar.

³² Av registrerte data i Bufetat var det pr oktober 2013 totalt 18 mannlige oppdragstakere av 68 statlige familiehjem, kilde: Oppgitt på telefon den 30.10.13 fra Fosterhjemtjenesten i Bergen. For eksempel kommer 3 av mine informanter fra statlige familiehjem og det tilsvarer omtrent 17 % av totalt antall mannlige oppdragstakere i nevnte geografiske område.

5. Begrunnelser og motivasjon for fosterfarskapet

Problemstillingene i dette analysekapittelet er fosterfedrenes begrunnelse og motivasjon for fosterfarskapet. Som vist i kapittel 2 sier tidligere forskning (Daniel 2011; Höjer 2001; Kirton 2001; Triseliotis mfl. Ulvik 2007; 2000; Wilson mfl. 2007) at det er ulike begrunnelser og motivasjonsfaktorer, som samlet sett eller hver for seg kan være forklaringer på hvorfor en ønsker å ta imot fosterbarn. Er det i hovedsak fosterbarnas behov for omsorg i et fosterhjem som er den avgjørende faktor for fosterfedres valg? Eller kan det være slik som Kirton (2001) viser en blanding av å motta lønn og å gi omsorg som er begrunnelsen for å være en frikjøpt fosterfar. Drøftingen i kapittelet tar utgangspunkt i tre perspektiv: omsorgsperspektivet, forsikringsperspektivet og karrieresperspektivet (Wohlgemuth 2010), og Brannens (2009) teoretiske tilnærming til karriereorientering (se kapittel 3). Denne analytiske tilnærmingen gir en inngang til å drøfte hvordan faktorene for begrunnelser og motivasjon for fosterfarskapet kan være en sammenbinding av ulike faktorer slik som Kirton (2001) hevder. I kapittelet stilles også spørsmålet om fosterfedres egne opplevelser av omsorgsbegivenheter (Wohlgemuth 2010) kan være motivasjonsfaktorer for å bli fosterfar. Avslutningsvis i avsnitt 5.7 ser jeg på om det å være frikjøpt fosterfar kan sees i lys av en omsorgskarriere (Ulvik 2007) for fosterfedrene.

Som en start på analysen presenteres Dag sin fortelling om begrunnelser og motivasjon for hans valg om å være frikjøpt fosterfar. Hans historie er valgt fordi fortelling til Dag illustrerer hvordan flere ulike begrunnelser og motivasjonsfaktorer veves sammen når han beskriver hva som var bestemmende for hans valg om å være fosterfar, noe som er vanlig i mitt materiale. I hovedsak er det kvinnen i paret som først lanserer tanken om å bli et fosterhjem, og som blir frikjøpt fostermor (Triseliotis mfl. 2000; Ulvik 2007; Wilson mfl. 2007). Slik er det også i mitt materiale. Dag er eneste fosterfaren i mitt materiale som først lanserte tanken om å bli fosterhjem til sin kone og ikke motsatt. Samtidig er hans historie et eksempel på hvordan begrunnelser og motivasjon for fosterfarskapet navigerer mellom personlige motiv, og han og konens fellesbeslutning om å bli fosterhjem. Fortellingen illustrerer dermed det mangfoldet som er felles for informantene, og som ligger bak beslutningen om å være frikjøpt fosterfar.

5.1 Fortellingen om Dag

Dag er den eneste fosterfaren hvor det ikke var konen som først var beredskapsmor eller frikjøpt fostermor før han ble frikjøpt fosterfar. Dag sin yrkesbakgrunn er fra

helsesektoren. Yrkeserfaringen hans har blant annet gitt han opplevelser med små barn i kritiske helsemessige situasjoner. Da hans kone ønsket seg flere barn og de diskuterte det hadde han en holdning som uttrykkes slik:

"Så jeg hadde en formening om at nå har vi vært heldige og fått to friske barn, så da kan vi heller gjøre noe annet enn å ta sjansen på å få en til, så det var vel den første, holdt på å si den spede begynnelsen at vi kunne gjøre noe for andre...."

Selv om det var Dag som først sådde tanken om å være fosterforeldre, sier han at det var en beslutning som de begge to var sammen om (Wilson mfl. 2007). Dag mener heller ikke han har hatt større behov for å være fosterforeldre enn sin kone, selv om han var den første som foreslo det. Mitt inntrykk er at Dag og hans kone flere ganger diskuterte ikke bare hva det innebærer av forpliktelser å bli fosterforeldre, men også hvordan det å være et fosterhjem ville ha innflytelse på hele familiens hverdag både i tilknytning til arbeidslivet og i relasjonen mellom mann og kone. For eksempel forteller han at tanken om en deling 50/50 frikjøp mellom han og hans kone ble lagt til side med den begrunnelsen at det ikke ville være forenelig med konens lederstilling og hennes muligheter for å kunne beholde sin gode jobb. Et delvis frikjøp som fostermor ville svekke hennes tilknytning til arbeidslivet, og det at konen har en lederstilling ble tillagt en betydning.

"Ja men selvfølgelig i kraft av at hun har en lederstilling så har hun litt andre krav, og det er klart at den stillingen kunne hun aldri gjort i 50 %. Så det hadde blitt enten, ja antageligvis at jeg hadde blitt veldig mye alene om kveldene fordi eller sånn tenkte i hvert fall jeg"

Det kom ikke fram i intervjuet om alternativet for konen var 100 % frikjøp. Men Dag tok i sin fortelling utgangspunkt i at han var motivert for frikjøpet fra starten av. Ikke bare konens forhold til arbeidslivet og hennes stillingsprosent ble vurdert. Også Dag vurderte sin tilknytning til arbeidslivet i prosessen fram til frikjøpet og permisjon fra jobben. Han sier at når han var ferdig med arbeidsskiftet og byttet fra arbeidstøy til privat tøy så var han ferdig på jobb. Det ville derfor ikke være til hinder for ham å arbeide redusert i 50 % og å være frikjøpt i 50 %, slik som han og hans kone i utgangspunktet hadde sett for seg organiseringen av fosterhjemsarbeidet. Hensynet til konens lederstilling, og hva Dag mente ville bli ekstraarbeid på kvelder/helger for henne ble alternativet at han skulle søke 100 % permisjon fra sitt arbeid for å bli 100 % frikjøpt som fosterfar.

Dag forteller om en inngang til fosterfarskapet som handler om forventinger fra hans side om at han skulle være frikjøpt i ett år. Det vil si han så for seg en tidsavgrenset periode som frikjøpt fosterfar før han skulle vende tilbake til arbeidet i helsevesenet.

”...også hadde jeg en formening om at jeg skulle være i permisjon i ett år, og få orden på dette, men sånn gikk det jo ikke”.

Etter ett år er det fremdeles nødvendig for fosterbarnet at en av fosterforeldrene er frikjøpt.

”men ting blir jo gjerne ikke alltid som man hadde tenkt sant, med tanke på at hun var ikke innstilt på å være hjemme å gjøre dette, jeg var veldig innstilt på å være hjemme det året, å gjøre det”

Dag fortalte under intervjuer at dette andre året var et tungt år å begynne på. Det var fortsatt vanskelig for konen å kombinere sin stilling med et delvis frikjøp som fostermor. Han forteller at det aldri var aktuelt å bidra til en utilsiktet flytting av fosterbarnet. Hensynet til fosterbarnet var derfor sentralt for å fortsette på det andre året. Som vist hos Wohlgemuth (2010) har Dag en omsorgsbegrunnelse, og det å gi omsorg i seg selv er av betydning for å fortsette som fosterfar. Tiden gikk og etter tre år fikk ikke Dag lenger permisjon fra sin arbeidsgiver. Fosterbarnet hadde behov for mer tid og oppfølging, og det var fremdeles utenkelig å bryte opp fosterhjemsarbeidet. Fremdeles var også tilknytningen til fosterbarnet og fosterbarnets omsorgsbehov en viktig motivasjon for ikke å avbryte fosterhjems plasseringen, men Dag sier også:

”... og da hadde vi på en måte en sånn vurdering at belastning av i alle fall meg i mitt yrke, jeg kom til den konklusjonen at all den tragedien på jobben og så komme hjem til en kaotisk livssituasjon det orket jeg ikke, mye vekke i helger på jobb, mye vekke netter”

Her finner vi her en annen begrunnelse i tillegg til at omsorgen for fosterbarnet i seg selv var en drivkraft. Utsagnet og en ny vurdering av den gamle hverdagen fra Dag tolker jeg dithen at hans frikjøp som fosterfar også innebar en annen hverdag for han og hans kone. Dag begrunner nå sitt valg i forhold til de belastninger han vil bli utsatt for i sitt ordinære lønnsarbeid, både tragiske hendelser i form av ulykker og sykdom, og også den belastning det å arbeide døgnkontinuerlig skift fører med seg. Selv om begrunnelsen her kommer til uttrykk i forhold til Dag sin stilling så ser vi at han omtaler det som *”da hadde vi på en måte”* det vil si en fellesbeslutning av han og hans kone som kan tolkes i retning av en betydning for deres familiepraksis. Han sier han opplever at de som par er blitt mye mer tilgjengelig for hverandre etter at han ble frikjøpt fosterfar. Etter tre år som frikjøpt fosterfar sa Dag fra seg stillingen sin ved helseinstitusjonen hvor han hadde arbeidet i flere tiår.

*”Det å liksom skulle begynne på år nummer tre og videre, det var da jeg, hadde jeg på en måte innsett at dette blir antagelig **vårt liv** eller **mitt liv** i lang tid fremover” (egen utheving).*

Fram til nå har vi sett at Dag begrunner sitt frikjøp i hovedsak ut fra et omsorgsperspektiv. Vi skal nå se at han beveger seg mot det Wohlgemuth (2010) kaller et forsikringsperspektiv. Når det gjelder fremtidige planer i forhold til arbeidsmarkedet forteller han at han og konen tenker tanken om å fortsette som fosterforeldre. Dag beskriver i intervjuet hvordan tidligere arbeidstid på hans siste arbeidsplass fratok han muligheten for samvær med konen og barna spesielt i helgene. Ting han setter pris på er for eksempel å ha anledning til å reise sammen på hytta, og å hjelpe hverandre med praktiske gjøremål som snømåking og fyre opp i peisen. Slik jeg forstår hans begrunnelse så handler endrede arbeidsbetingelser om å kunne frigjøre mer fellestid for familien og ektefellene imellom. I tillegg var de kravene som hans ordinære arbeid stilte (blant annet arbeidstidsordningen) vanskelig å tilpasse til det å være fosterforeldre. Da han sluttet i sitt ordinære lønnsarbeid og begynte som frikjøpt fosterfar kunne han fremstå mer nærværende som far og partner i sin egen familie (jfr. ideal om nærværende fedre kapittel 2 og 3). Dag sitt ønske om å legge til rette for et godt liv for seg selv om familien kommer til uttrykk i hvordan han beskriver fordeler ved å være hjemmearbeidende fosterfar:

” ... og spesielt i litt tunge perioder hvor det svir litt å være fosterfamilie så prøver vi å tenke veldig mange av fordelene sant, i alle fall spesielt for min egen del, jeg slipper å stå opp klokken to om natten å hoppe i skoene og løpe ut, og jeg slipper å være vekke hele helgen, jeg slipper å være vekke i julen, nyttårshelgen sånne ting, de andre kommer hjem til ferdig middag hver eneste dag, altså det er utrolig mange fordeler og”

Som vi ser så begrunner han fordelene ut fra familiens behov for å oppnå noen fordeler siden det tidvis kan være slitsomt å være fosterfamilie. Å være frikjøpt fosterfar blir i denne sammenheng sett på som en fordel både for ham selv i organisering av egen arbeidstid, men også som en fordel for familien med *”ferdig middag på bordet hver eneste dag”*. Familiens middagsmåltider representerer en vedlikeholdelse av en sosial struktur som er til fordel både for egen biologisk familie og for fosterbarnet. Vedlikeholdet av fellesskapet og samhørighet i familien blir slik jeg tolker Dag en begrunnelse for ham. Hans frikjøp som fosterfar innebærer en tilstedeværelse i hjemmet, og faste daglige rutiner som gir gevinst i forhold til hvordan familielivets organiseres både i hverdag og helg. Det er ikke nødvendigvis et krav eller en plikt til likedeling i husholdningsarbeidet som ligger bak Dags engasjement i husholdningen, men han har et ønske om familiær nærhet som kan være meningsbærende for hans valg og handlinger.

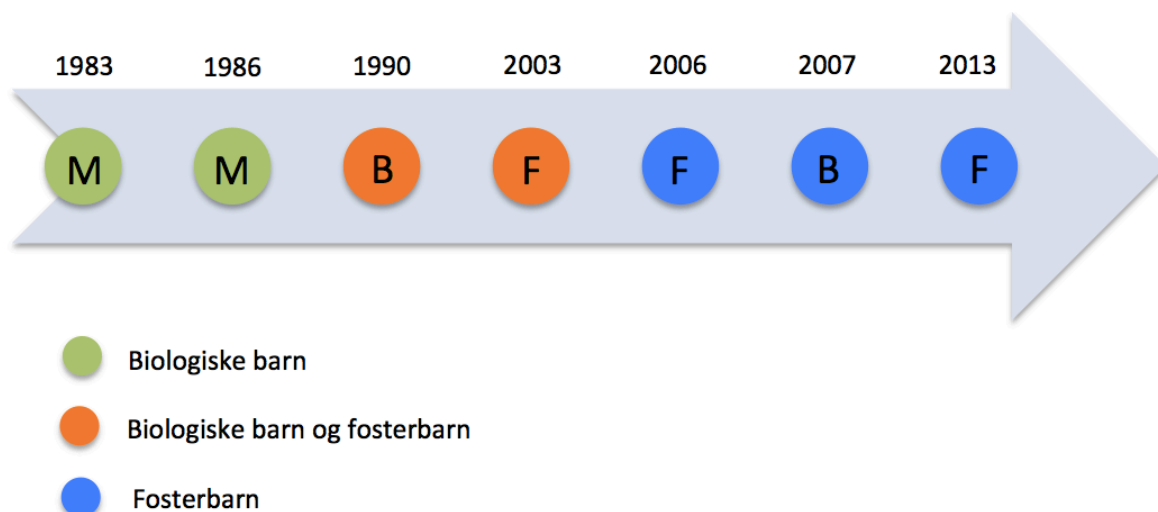
Dag sitt fosterfarskap viser kompleksiteten av begrunnelser og motivasjon for å være frikjøpt i 100 % som fosterfar. Hos Dag er begrunnelsene og motivasjonen en kombinasjon av ønsket om å ha omsorg for barn, hans kones tilknytning til arbeidslivet, hans erfaringer med døgnkontinuerlig skiftarbeid og krisepreget arbeid, hans ønsker om tilstedeværelse for familien og hans vekst inn i rollen som fosterfar og tilknytningen til fosterbarnet. Det vil si at Dag sin begrunnelse og motivasjon for å være frikjøpt fosterfar ligger både i hans personlige motiv, fellesbeslutninger som par og i følelsen av forpliktelse for fosterbarnet.

Det som Dags fortelling har til felles med alle fortellingene er at det å bli fosterfar er parets fellesprosjekt hvor det er et "vi" som bestemmer oss. Analysen vil nå dreies mot spørsmålet om hvordan "vi-et" sin rolle i etablering av fosterfarskapet kan ha påvirkning på beslutningen om å bli en frikjøpt fosterfar.

5.2 "Vi-et" sin posisjon i fosterfarskapet

Etter gjennomlesing av tidslinjene³³ som fosterfedrene tegnet under intervjuene, oppdaget jeg hvordan inngangen til fosterfarskapet oftest går via et skifte mellom kvinnen og mannen og deres omsorg for egne barn og fosterbarn. Dette kan illustreres som vist i figur 2 Tidslinje. Av hensyn til mulighet for gjenkjennelighet av fosterfedrene presenteres tidslinjen som konstruert eksempel basert på flere av informantenes skifter.

Figur 2 Tidslinje



M: mor er hjemme

F: far er hjemme

B: både mor og far er hjemme

³³ Ref. kap 4 om metode

Tidslinjen viser følgende historie i korte trekk. I 1983 og 1986 får paret sine biologiske barn. Mor er hjemme i svangerskapspermisjon begge gangene, mens far kun har uttak av en til to ukers permisjon i forbindelse med fødsel. I 1990 blir de godkjent som fosterhjem og får sitt første fosterbarn. De deler på frikjøpet med mor i 80 % frikjøp og far i 20 %. Delingen på frikjøpet er fordi mor har begynt på desentralisert utdanning og trenger skjermet lese/studietid. Deres første barn flytter ut i 2003. Samme år får de fosterbarn nummer to, så nå er det to fosterbarn i hjemmet. Deres første fosterbarn er nå godt inn i tenårene, og frikjøpet på 80 % som fostermor og hans frikjøp i 20 % for deres første fosterbarn avvikles. Mor begynner i ordinært lønnsarbeid. Det er far som blir frikjøpt i 100 % for fosterbarn nummer to. Når vi kommer til 2006 flytter deres andre biologiske barn som nå er blitt 20 år ut fra hjemmet. Deres første fosterbarn flytter også ut fra fosterhjemmet dette året. Mor fortsetter i ordinært lønnsarbeid, mens far fortsetter å være frikjøpt for fosterbarnet som kom i 2003. I 2007 får de forespørsel om de kan ta i mot et fosterbarn. De har nå kun ett fosterbarn som de har daglig omsorg for, og de bestemmer seg for å ta i mot et nytt fosterbarn. Dette er deres tredje fosterbarn i løpet av 17 år. Mor blir frikjøpt 50 % for en periode i forbindelse med plassering av den siste fosterhjemsplasseringen. Far sier opp sin stilling og fortsetter som frikjøpt fosterfar for fosterbarnet som kom i 2003. I 2013 har fosterbarnet fra 2003 flyttet ut. Det viser seg at fosterbarnet som kom i 2007 trenger mer oppfølging enn tidligere antatt. Far fortsetter derfor i 100 % frikjøp for dette fosterbarnet, mens mor er i ordinært lønnsarbeid.

Vi ser av tidslinjen at foreldreskiftet etableres som et tiltak for å forene lønnsarbeid og barneomsorg når paret blir fosterhjem. Fram til da er det mor som har vært hjemme med deres biologiske barn. Hun fortsetter med å være hjemme med biologiske barn og fosterbarn, men nå er far 20 % frikjøpt og har tilsvarende permisjon fra sitt ordinære lønnsarbeid. Når deres første biologiske barn flytter ut, begynner mor i ordinært lønnsarbeid. Det året far sier opp sin stilling og bestemmer seg for ”å satse på fremtiden som fosterfar” ser vi at også mor er hjemme siden de har to fosterbarn. Når paret etter noen år på nytt har omsorg for kun ett fosterbarn går mor igjen ut i arbeidslivet, mens far fortsetter å være frikjøpt. Jeg mener at denne historien kan illustrere hvordan ”vi-et” har innflytelse på parets totalsituasjon i fosterfarskapet. Selv om det i historien er kvinnen som er en igangsetter (Höjer 2001; Wilson mfl. 2007), viser foreldreskiftet at mannen er en aktiv part i prosessen. Gjennomgangen viser hvordan et par kan praktisere foreldreskift og gå inn og ut av ulike roller i hjemmet.

For å beskrive hvordan ”vi-et” kan ha betydning for at mannen blir frikjøpt fosterfar ser vi hva Fredrik sier:

”Ja også har vi gjort det sånn at konen min hun har vært hjemmевærende i en del år med våre egne pluss at det var hun som var hjemme med, ja når vi startet, så nå var det på en måte litt min tur.”

”Vi-et” kan gå hånd i hånd med foreldreskiftet (Kalleberg 1983). Det vil si at konen først var frikjøpt men at mannen på et tidspunkt skifter med kvinnen på frikjøpet. Konen hadde vært hjemme med egne barn pluss fosterbarn før Fredrik avløste konen i fosterforeldreskapet ved å ta sin del av ansvaret. Når Fredrik forteller at det var ”*på en måte litt min tur*”, mener jeg det gir det en retning som understreker nettopp opplevelsen av fosterhjemsarbeidet som et fellesprosjekt. Bjarne forteller også om et felles ansvar for fosterhjemmet :

”... og jeg tror gjerne at hun er litt mer rastløs av natur enn hva jeg er, sånn at da hadde hun mer da hadde hun allerede vært ett år fosterhjem før vi fikk dette barnet, pluss at da var vi hjemme begge to i ett år, og da var gjerne hun klar for å begynne å jobbe ute igjen sant hvis det var greit for meg, og jeg på min side hadde jo jobbet fem år fortløpende så da var jo gjerne jeg litt mer klar for å ta en pause fra holdt på si fra det enn hva hun var sant hun var liksom litt der at hun ville ut igjen sant”

Bjarne sier her at konen var klar for å jobbe ute igjen hvis det var greit for ham. Dette kan tolkes dithen at det var konen som tok initiativet til å gjøre en endring på organiseringen av familielivet (Thagaard 1996). Bjarnes utsagn om ”*å ta en pause*” fra lønnsarbeidet er interessant. Forsikringsperspektivet (Wohlgemuth 2010) tar nettopp opp i seg dimensjonen av at omsorgsarbeidet også kan gi en tilpassing til familie og fritid. Og det kan trolig tenkes at Bjarne illustrerer hvordan en kan se frikjøpet som en anledning til å kombinere lønnsarbeiderpraksis og familiepraksis. Foreldreskiftene som vi ser hos Fredrik og Bjarne har fellestrekk ved at parene allerede gjennom fostermor sitt frikjøp er etablert som fosterhjem. For å kunne følge opp omsorgspraksisen for fosterbarnet ser vi betydningen av at parene i utgangspunktet hadde en felles beslutning om å være fosterhjem, og at det er et omsorgsperspektiv men at det også kan være et forsikringsperspektiv som begrunnelse for foreldreskiftet.

Ved å lytte til Arnes historie tegner det seg et annet bilde. I hans historie er ikke slike foreldreskift presentert. At det er et felles prosjekt og felles beslutning er tydelig også her, men her er begge hjemme. Arne og hans samboers lønnsarbeid og familiepraksis fremstilles av Arne som et avkjønnet fellesprosjekt. Begge to har oppdrag for barnevernet, og ”vi-et” fremstår samlet som en samlet ressurs for omsorgen til fosterbarna. Han sier at:

”Jeg har aldri villet ha noe karriere” og ”Jeg har alltid satt de hjemme foran alt.”

Jeg tolker utsagnene fra Arne som et eksempel på at ”Vi-et” ser deres samlede arbeidsinnsats som en gevinst for fosterbarna og de som par og familie. Paret har åpnet opp for forpliktelser i familielivet som kan være et motsvar til forpliktelser fra arbeidslivet (Aarseth 2008). Det kan også tolkes dithen at arbeidsvilkårene for paret har betydning for samvær og organisering av familiens gjøremål, og det at begge to er hjemmeværende for Arne er en måte å realisere likestilling på. Forsikringsperspektivet kommer også til uttrykk hos Arne og samboer ved at de har en felles hverdag hvor lønnsarbeid og familiepraksis er sammenvevet, og de kan dermed også avlaste hverandre eller gi partneren ”friminutt” i deres organisering av dagliglivet i hjemmet.

Foreldreskiftet er mest typisk blant mine informanter, men det kan komme til uttrykk på ulike måter. En av fosterfedrene fortalte om hvordan hans kone i sine arbeidsfrie perioder kunne gi han noen dager fri for å dyrke sine fritidsinteresser og lade batteriet. Flere av informantene forteller om perioder som har vært krevende i forhold til fosterbarnet, i ett tilfelle ble fostermor sykmeldt. I den sammenheng fikk praktisering av foreldreskiftet den funksjonen at skiftet avlastet partneren, og at det trolig ikke ble brudd i fosterhjems plasseringen.

5.3 Fosterforeldres tilknytning til arbeidslivet

Erik er den av fosterfedrene som har en helt konkret hendelse relatert til arbeidslivet som en av sine begrunnelser. Han forteller om at hans tidligere arbeidsplass ble nedlagt, og at dette var starten på hans frikjøp som hjemmearbeidende fosterfar.

”Det var vel egentlig fellesskap litt sånn der vi diskuterte litt framtid, hun hadde gått hjemme da med han gutten og hun jobbet veldig mye og det var store utfordringer med ham også den første tiden vi hadde han da, så fant vi vel ut egentlig i fellesskap at vi bytter da sånn at det var en fin anledning til å bytte, at hun kan gå og komme seg litt ut så kan jeg overta å være hjemme da sånn ja så slipper egentlig å se etter ny, bruke så mye energi på, å finne ny arbeid den tiden der ja ..”

Erik forteller om et ”bytte” som han og konen gjorde i frikjøpet. Tidspunktet for byttet var et resultat av at han ble arbeidsledig, kombinert med at konen hadde behov for ”å komme seg litt ut”. Erik ble sikret en lønnsinntekt, men han bidro også med å opprettholde omsorgen og forpliktelsen for fosterbarnet, siden det ikke var et alternativ å bryte fosterhjems plasseringen. Det vil si at både forsikrings- og omsorgsperspektivet ligger som begrunnelser for Erik sin start som frikjøpt fosterfar.

Da Bjarne var hjemme i pappapermisjon var hans samboer frikjøpt fostermor. Etter endt permisjon begynte han som frikjøpt fosterfar, mens samboeren gikk tilbake til ordinær arbeid. Bjarne forteller om hvordan de som fosterhjem kunne investere i mer nærværstid med egne barn:

"... så var de jo det at vi kunne kombinere de to tingene fordi jeg har tro på at det er lurt å være hjemme med våre egne barn så mye som mulig de første årene sant "

Andre begrunnelser som handler om fordeler ved å ha fri fra arbeidslivets regulering av arbeidstid/fritid beskrives for eksempel av Bjarne:

*"sant, hvis de trenger hjelp på skolen eller til lekser eller alle sånne ting som har med ungdommen å gjøre da gjør du selvfølgelig det, det er jo første pri sant, men jeg sier det er en del dødtime midt på dagen her (peker på urskiven), og hvis du bruker den riktig så kan du slippe det derre stresset som kommer etter klokken fire"
"Og så når helgen kommer så er de helt utslitt, de kan jo sikkert få tid til å handle så mye de bare vil, men de har jo gjerne ikke overskudd til noe som helst, det er derfor du kan bruke døgnet for du har jo automatisk litt flere timer hvis du ikke er på jobb sant"*

De arbeidsbetingelsene som fosterfarskapet gir av fordeler trekker Bjarne frem som et gode for familien den gang de var i småbarnsperioden. Når fosterbarna er på skolen har fosterfar anledning til å finne på aktiviteter med egne barn som å gå på tur, eller leke med de i hjemmemiljøet og ikke la barna være i barnehage. Det betyr ikke at omsorgsperspektivet ikke er en begrunnelse eller motivator. Han presiserer dette ved å si at:

"men nå ser det ut som det dagene kun har gått på de tingene med biologiske barn men (...) for da høres det ut som jeg har glemt grunnen til at jeg har jobbet med dette her, men selvfølgelig det var møter flere ganger i uken kanskje, og det var møter her inne og veiledninger.. og kurs og alt mulig."

Omsorg for fosterbarnet er et døgnskutt ansvar på samme linje som kravet om tilstedeværelse for egne biologiske barn. Det som frigjøres av aktiviteter i hva jeg kaller "tidsvinduet" er fosterfars prioriteringer av hva han utfører av dagligdagse gjøremål. Bjarne viser at døgnrytmen som fosterfar gir et "tidsvindu" som kan kombineres med tilstedeværelse for egne barn. Hans begrunnelser springer også ut fra et forsikringsperspektiv i den forstand at han også kan organisere og tilpasse familie- og fritidsaktiviteter til det beste for dem som fosterhjem og familie for øvrig.

Omsorgsperspektivet kan også belyses fra et religiøst ståsted slik som Höjer har nevnt (2001). Fredrik forteller at det er et kristent livssyn som danner utgangspunktet for å ta imot

fosterbarn. Det handler om at det å gi omsorg til barn som trenger en trygg og stabil hverdag er blitt en del av livet. Han forteller at de har tilrettelagt for å kunne ta i mot fosterbarn:

”at nå er det jo hjemme hos oss (navnet på konen) som pusher sånn at hvis det nå skulle ryke dette med han her så ville jo (navnet på konen) ha inn en ny. Altså vi har bygget om huset i forhold til dette her og sant nettopp ferdig.”

Konens oppfatning er viktig, i tillegg forteller Fredrik at de som par gjorde en vurdering av at det var vanskeligere for henne å få ytterligere permisjon fra sitt arbeid enn det var for han. Parets tilknytning til arbeidslivet hadde derfor en påvirkning på valget av at det var Fredrik som skulle være hjemme. Videre hadde Fredriks tilknytning til arbeidslivet en påvirkning på omfanget av frikjøpet. I utgangspunktet hadde han og konen et ønske om å dele frikjøpet i 80/20. Siden han hadde en lederstilling ønsket ikke arbeidsgiver at han skulle arbeide i kun 20 %. Derfor ble det 90 % permisjon og 10 % av stillingen hos arbeidsgiver som ikke var regulert i fast arbeidstid. Fredrik uttrykker hvorfor frikjøpet ble som det ble på følgende måte: ” Det ligger ikke noe *”tung filosofi”* bak, men det er *”praktisk arbeid”*.

5.4 Begrunnelser ut fra fosterbarnets behov

Begrunnelser ut fra fosterbarnets behov ble ofte nevnt når fosterfedrene fortalte om hvorfor de ikke sa fra seg oppdraget som frikjøpt når omsorgsoppgavene i perioder var ekstra krevende. Det var imidlertid to fosterfedre som fortalt om fosterbarnas behov også som en begrunnelse for å begynne som frikjøpte fosterfedre. Den ene fosterfaren hadde hatt et søskenpar i beredskap først, og når barna skulle plasseres i et fosterhjem sier han at:

”Det var rett og slett det at jeg var livande redd for at det skulle gå galt med de, at de rett og slett ikke skulle få det godt”

Mens en annen fosterfar uttrykker det slik:

”Så det rådet vi fikk da høsten 2010, og vi diskuterte det og begge var enige om at for fosterbarnet var det best at jeg var hjemme”

Hvorfor ikke flere fosterfedre nevnte fosterbarnets behov som en begrunnelse ved oppstart av sitt frikjøp har jeg ikke et grunnlag for å svare på. Men noen tanker har jeg gjort meg. Før fosterhjemsplasseringen blir fosterforeldrene informert fra fosterhjemstjenesten om et fosterbarn som venter på plassering, og som muligens kan være en god match mellom fosterhjem og fosterbarn. Flere av mine fosterfedre fortalte at de etter

fosterhjemsplasseringen erfarte at informasjon om fosterbarnets adferd og omsorgsbehov ikke hadde vært fyllestgjørende. Det vil si at fostermor eller fosterfar kan oppleve at de ikke har et inngående nok kjennskap til fosterbarnets omsorgsbehov før en plassering. Det kan tenkes at begrunnelsen som legges til grunn før plassering derfor springer ut fra et generelt ønske om å utgjøre en forskjell i et barns barndom og oppvekst, mens spesielle opplevde omsorgsbehov kommer som begrunnelse ved mer kontakt med fosterbarnet.

Det kan også tenkes at min kjennskap til Bufetat kan ha hatt innflytelse. I intervjuene fortalte jeg fosterfedrene at jeg hadde permisjon fra Bufetat, men at min arbeidsplass verken har innsyn eller er direkte relatert til oppfølging av fosterhjem. Likevel kan det være slik at fosterfedrene ser det som en selvfølge at jeg forstår at omsorg ut fra fosterbarnets behov er en forutsetning for å være fosterfar, og at de derfor ikke velger å bruke tid på å forklare det i intervjuet. En annen forklaring kan være at mine spørsmål kan bli oppfattet som forskeren som stiller spørsmål ingen andre har stilt dem før, og det er dermed de nye svarene som formidles framfor de opplagte.

5.5 Hvordan analysere motivasjon?

Mills (1940) peker på en analytisk modell som ser på sammenhengen mellom det som blir faktisk uttrykt som motivasjon koblet til det handlingssystem som aktøren opptre innenfor. Ved å gripe fatt i det konkrete handlingssystem som individet befinner seg i, forstår jeg Mills dithen at dette kan lede frem til en kunnskap også om de ikke-uttalte motivene. Hvorfor noen motiv verbaliseres fremfor andre mener Mills har en sammenheng med hvordan individet integrerer, kontrollerer og vil bedømme/få bedømt sine handlingsvalg. Mills (1940) gjør oppmerksom på at forskeren ikke bør bli villedet til å konkludere med at handling springer ut fra en indre verdslig psykologisk kilde. Hva som sies spontant fra informanten er vesentlig, men det skal behandles med varsomhet. Når Crossley (2006) refererer til Mills uttrykker han det slik:

"The language of motives and motivation is not a description of inner mental events, he argues. Such talk may identify the goals or effects of action but these exist in the shared social world. More to the point, motivation talk is a technique for organizing, controlling and judging action." (Crossley 2006:27).

Dette gir meg en retning for hvordan jeg analytisk kan tilnærme meg informantenes subjektive beskrivelser av sine indre egenskaper slik som å være tålmodig eller "opptatt av de svake". Ved å forfølge hva konsekvensene av slike utsagn kan være, vil det gi en kunnskap

om hvordan mennene integrerer, kontrollerer og bedømmer sitt fosterfarskap i presentasjon av seg selv.

5.6 Livshendelser, idealisme og frivillig arbeid

Hittil i analysen har jeg vært opptatt av hvilke begrunnelser fosterfedrene oppgir for sitt valg av fosterfarskapet. Jeg oppdaget allerede etter det første intervjuet³⁴ at livshendelser og idealisme var faktorer som hadde betydning for dem jeg intervjuet. Idealisme kunne³⁵, men ble ikke først og fremst nevnt som hovedbegrunnelser for inntreden i fosterfarskapet. Utsagn tyder på at livshendelser og idealisme gjerne var motivasjonsfaktorer for ikke å bryte fosterhjemskontrakten når det røynt på, eller som en motivasjon for å ta til seg et nytt fosterbarn. En fosterfar forteller om et møte som konen var på i menighetens bedehus. Dette var på et tidspunkt hvor de var blitt utfordret på å ta til seg ett fosterbarn til.

"... også er der da en sånn kort tale, og han som da talte han snakket om dette her om å ta seg av de faderløse, ja så da liksom følte hun her var det sånn bekreftet dette her. (...) så det var i hvert fall det var medvirkende i den prosessen der til at vi gikk videre i den. Ja du kan jo si at det var sikkert tilfeldig men mange måter å se det på, men for oss ble det en sånn sterk at det var en tanke bak"

Konens opplevelser ble delt med mannen, og deres livssyn ble en motivasjon for å ta til seg ett fosterbarn.

En annen fosterfar forteller om en opplevelse hvor han i stor grad ble følelsesmessig involvert i prosessen fram til valget om å bli frikjøpt som fosterfar. Han og konen hadde vært fosterhjem i flere år. De var i en periode med store utfordringer med fosterbarnet og var til veiledning for å få hjelp og støtte. Under veiledningsmøtet forteller han om opplevelsen av at:

"Det var egentlig sånn at det sokk i magen da jeg skjønnte at (...) okey det fosterbarnet trenger det er faktisk at noen begynner opp igjen med han"

Tap eller fare for tap av egne barn, at søsken eller at en av foreldrene har gått bort mens en selv var ungdom er fortellinger som fire av seks informanter deler med meg. Det er vanskelig å si om dette har hatt en påvirkning på motivasjonen for fosterfarskapet. En av informantene sa det slik:

"Det er egentlig ikke sånn som ligger helt fremme i pannebrasken, men det påvirker nok veldig mye hvorfor en velger som en gjør".

³⁴ Jfr. kapittel 4 om tematiske endringer ved intervju-guiden

³⁵ Dag er den ene som knytter idealisme opp mot begrunnelse "Det var i hvert fall idealisme som gjorde at man gikk inn i det kanskje?" sier han. Flere knytter idealisme opp mot motivasjon for ikke å gi opp når det er tøffe tak i fosterhjemmet.

Samlet sett ser jeg at livshendelsene (tap av familiemedlemmer, opplevelser fra tidligere arbeid, erfaringer med egen sykdom eller emosjonelle øyeblikk og kroppslige følelser) kan ha betydning slik som de forteller sine historier.

Under intervjuet med Erik fortalte han om deler av sin oppvekst, sine besteforeldre og deres tilknytning til en bestemt religiøs trosretning. Han forteller om sin mor og hennes søsken som ikke var religiøse, men som var *”veldig snille og tok parti for de svake”*. Erik sier:

”... jeg har bestandig tatt parti av de svake, det har jeg gjort hele oppveksten så har jeg tatt parti av de svake og ikke minst eldre folk og sånn”

Da jeg spør han om å gi meg eksempler på dette forteller han om frivillig arbeid for pensjonistforeningen som førte til at han kjørte handlebuss for pensjonistene. Utdraget av samtalen som følger kan illustrer en annen erfaring han trekke fram som har satt sitt preg på hans verdisyn.

”jeg vet ikke, det er veldig forskjellige miljøer en har vanket i egentlig så ja sant var jo i Libanon så så du jo fattigdommen og urettferdigheten... det overgrepet lokalbefolkningen følte, den avmakten egentlig der altså”

Erik sitt engasjement for frivillig arbeid kan ha sine røtter i sosialiseringen fra hans oppvekst og ungdomstid, og også fra hans tid som FN soldat. Fredrik derimot har tilknytning til frivillig arbeid direkte gjennom sitt og sin kones religiøse livssyn. Da Fredrik fortalte om arbeidsvilkårene som lønn og pensjonspoeng for frikjøpet som fosterfar relaterte han det til idealisme og frivillig arbeid framfor å begrunne frikjøpet som fosterfar som en alternativ jobb.

”Nei altså jeg er jo vant med, altså som bakgrunn så er jeg vant fra lagsarbeid, altså dette med dugnad, frivillighet, sant fra kristent arbeid, altså alt det frivillige, sånn at å stille opp på noe for å ta et tak det ligger veldig i hva skal jeg si i meg da, men det der med lønn altså i og med at man vet at systemet er sånn, man har jo permisjon, så var det liksom, det var altså, det var jo aldri noen spørsmål om det”

Både Erik, Arne, Dag og Fredrik er opptatt av at egenskaper som det å være idealistisk og genuint interessert i å hjelpe andre er en faktor for motivasjon i fosterfarskapet. Erik beskriver det slik da jeg spør han om hvorfor en må være en idealist.

”Hvorfor det, du ofrer jo en god del da, ja litt venner, fritid sånt, og å ha et fosterbarn så ofrer du mye også som du må gi av deg selv, eller hele familien må gi da sant, ja når du får en unge inn hvis du har egne barn boende hjemme så må jo alle ofre lite grann ja (...)”

Utsagnet fra Erik viser at idealisme også kan være en motivasjonsfaktor for å holde fast på beslutningen om å være fosterfar.

5.7 Fosterfedre og omsorgskarriere

Gleden ved å gjøre noe for andre i seg selv er en nødvendig drivkraft bak det å være fosterfar, men fosterfedrene kan ha ulike årsaker som utløser starten på fosterfarskapet. Erik sin inntreden kan kalles en planlagt tilfeldighet og begynnelsen på en ny karriere. Hans arbeidsplass ble nedlagt og det avgjorde tidspunktet for skiftet mellom han og hans kone. Erik reflekterer i intervjuet over at hans utdannelsesvalg var noe tilfeldig, og at det egentlig var kokk han ønsket å bli. Han forteller om erfaring med frivillig arbeid og FN tjeneste. Hans praksis fra ulike arenaer og endringen fra å være en industriarbeider til å bli frikjøpt fosterfar kan ha ført til en karriereorientering som omsorgsarbeider (Brannen 2009). Erik ikke ser bort fra at han vil fortsette med å være frikjøpt fosterfar når fosterbarnet de nå har skal flytte fra fosterhjemmet.

Dag er i samme situasjon som Erik ved at han ikke lenger har tilknytning til det ordinære arbeidsmarkedet. Han hadde allerede en yrkeskarriere hvor omsorg og medisinsk hjelp for mennesker i svært sårbare situasjoner var hans arbeidsdag. Organisatoriske endringer på arbeidsplassen kan ha bidratt til en horisontal karriere for Dag. Han fortalte om sin tid i Røde Kors og hvordan den tiden hjalp ham videre i yrkesretning. Dag har trolig hatt både en vertikal og en horisontal karriere innenfor omsorgsfeltet. Dette kan tolkes som om han allerede har hatt en karriereorientering som omsorgsarbeider. For Dag kan det se ut som om fosterfarskapet ytterligere realiserer en omsorgskarriere, og han ser for seg en fremtid som fosterfar for nye fosterbarn.

Hos Arne og konen er det en team orientering som praktiseres i deres ”felleshverdag” i forhold til omsorgsarbeidet. Arne sier han aldri har hatt karrierefokus med tanke på lederstillinger, men han har heller hatt interne jobbskifter for å arbeide med forebygging for eksempel innen rusmisbruk og kriminalitet. Hans vektlegging av tidligere yrkeserfaring, interne jobbskifter og forebyggende arbeid blant utsatte grupper kan tolkes som en horisontal karriere. Arne reflekterer over sine yrkeserfaringer gjennom årene (Brannen 2009), og er opptatt av hvordan han i sitt ordinære lønnsarbeid ikke fikk arbeide ”*helt innerst inntil menneskene*”. Som frikjøpt fosterfar derimot er han i den daglige omsorgen direkte knyttet opp til fosterbarnet behov for tilstedeværelse og omsorg, og fosterfarskapet skaper rammer for

omsorgsarbeidet som Arne ikke har hatt i sitt ordinære lønnsarbeid. Ved å være frikjøpt fosterfar får han den direkte og tette relasjonen i sitt lønnede omsorgsarbeid som han savnet i sitt yrke, og som kan tolkes i retning av en større faglig tilfredshet og en horisontal karriere innenfor omsorgsfeltet.

5.8 Oppsummering

I fem av seks tilfeller er det kvinnen som starter som frikjøpt fostermor før paret gjør et foreldreskift. Det kan virke som om mor i parforholdet i hovedsak er igangsetteren for endringene i form av foreldreskift også i mitt materiale. For alle parene gjorde foreldreskiftet det mulig å forene tilgangen på to inntekter til familien samtidig som de kunne fortsette å ha fosterbarn. Praktisering av foreldreskift viser hvordan fosterforeldrene kan organisere sine liv og bidra til langvarige fosterhjems plasseringer ved at fosterfar tar over når fostermor vil tilbake i ordinært lønnsarbeid. Fosterfedrene forteller at det å være fosterfar er basert på en felles beslutning mellom mann og kone/samboer. Begrunnelser kan være alt fra situasjonen på arbeidsmarkedet til parets livssyn om verdien av å ta til seg fosterbarn. Andre begrunnelser kan være at frikjøpet gir en kombinasjonen lønnsinntekt og omsorg for egne barn framfor dagmamma eller barnehage. Det vanlige er en kombinasjon av ulike begrunnelser slik som Kirton (2001) hevder, men det betyr også at Daniel (2011) sin omsorgsargumentasjon er vesentlig. Begrunnelser for fosterfarskapet er ikke ut fra lønnsarbeidet alene, men kan være en medvirkende faktor.

Ingen av fosterfedrene ga direkte uttrykk for at frikjøpet også kunne begrunnes som en omsorgskarriere. Til tross for dette mener jeg å ha vist at deres refleksjoner (Brannen 2009) rundt tidligere lønnsarbeid og valg av utdanning kan gi et grunnlag for forskning på temaet fosterfedres praksis som ledd i en omsorgskarriere (Ulvik 2007; Wohlgemuth 2010).

Karrieren kan ha sitt utspring i forhold som arbeidsledighet, tidligere yrkesvalg og yrkeserfaring, faglige synspunkt på omsorgsarbeid eller omsorg for egen familie kombinert med omsorgspraksis for andre.

Drøftingen har vist at både omsorg, forsikring og karriere kan gjenkjennes i forhold til fosterfedrenes begrunnelser og motivasjon for fosterfarskapet (Höjer 2001; Kirton 2001; Ulvik 2007). Alle perspektivene innebærer en omsorgspraksis hvor fosterfar står i et spenn mellom en regulert og ikke regulert omsorg, og betalt og ikke betalt omsorgspraksis

(Ungerson 2005)³⁶. Hvordan spenningen kan komme til uttrykk i fosterfars omsorgspraksis vil jeg drøfte i det neste kapittelet.

6. FOSTERHJEMMETS DØGNÅPNE OMSORGSPRAKSIS

Arbeidsdagen for en ordinær lønsmottaker starter når du kommer på arbeidsplassen, og den avsluttes når du går fra jobben og lukker døren igjen bak deg. Omsorgsarbeidet fosterfar gjør er forankret i den private sfære, ingen dører kan lukkes når arbeidstiden er over. Det vil si at arbeidstiden i et fosterhjem kan kalles en døgnåpen praksis. I dette kapittelet analyserer jeg fosterhjemmet som livsform ut fra Christensen (1997) sine livsformer og ser på fosterhjemslivsformen i forhold til arbeidslivets og familiens strukturelle betingelser. Livsformanalysen kan fortelle meg om hvilken meningssammenheng som fosterfedrene presentere sitt fosterfarskap ut fra og inn i. Analysen vil også kunne fortelle om hvordan relasjonen er mellom mannen og kvinnen i fosterhjemmet, og hva fosterforeldreskapet kan bety for de som partnere (Höjer 2001; Ulvik 2007).

Etter at jeg har drøftet livsformen i fosterhjem stiller jeg spørsmål om hvordan fosterfedrenes hverdag arter seg. Ungersons (2005) modell "Cross of Routed Wages" (se kapittel 3) er sentral, fordi den gir en teoretisk inngang på diskusjonen om de spenninger som finnes i den døgnåpne omsorgspraksis som er fosterfars oppdrag. Modellens kontinuum for omsorg beveger seg fra en ulønnet og affektiv relasjon til en lønnet kontrakt relasjon. Det vil si modellen favner et spekter av omsorgsaktiviteter som døgnåpen omsorg kan romme i fosterhjemmet. Hvordan regulert og ikke regulert omsorgspraksis kan ha innflytelse på fosterfars relasjon til fosterbarnet diskuteres i analysen ved å drøfte spenninger mot de fire idealtypiske relasjoner som springer ut fra teorien til Ungerson (2005).

6.1 Fosterhjem som livsform

I dette avsnittet presenteres tre beskrivelser av livet i et fosterhjem sett fra fosterfars side. Jeg har valgt Arne, Dag og Erik fordi de har forskjellig historikk fram til etablering av fosterhjemmet (se avsnitt 4.3), og fosterhjemmene har også en ulike organisering av dagliglivet. Arne og samboer er begge hjemmearbeidende. Dag er hjemmearbeidende mens konen er ute i ordinært lønnsarbeid. Konen til Erik er også utearbeidende, men hans kone har

³⁶ Ref. kap.3 om teori, figur 1

en arbeidstidsordning som muliggjør en annen organisering av hverdagen enn hva vi ser hos Arne og Dag.

Arnes tidligere arbeidsplass er innen offentlig sektor i et sterkt mannsdominert yrke. Den gang hans førstefødt var åtte måneder hadde han permisjon uten lønn. Samtidig var han dagpappa for et annet barn i omtrent ett år. Hun som den gang da var hans kone var nyutdannet, og det var viktig for henne å komme raskt ut i arbeid etter fødselspermisjon. Da deres to neste barn ble født var konen hjemmeværende, mens Arne hadde ordinært lønnsarbeid. Konen gikk etter hvert tilbake i arbeid, og periodene med småbarn hjemme arbeidet Arne mye i turnus. Dette var en periode hvor begges livsform var en lønnsarbeiderlivsform (se kapittel 3). Arbeidet frigjorde ressurser i form av tid for samvær med barna og Arne og konen praktiserte foreldreskift (Kalleberg 1983). Det vil si at de overlappet hverandre i veksling mellom arbeidstid og fritid, og Arnes turnusplan ble så langt som mulig tilpasset konens arbeidstid. Gevinsten for familien var at de greide seg uten barnehage frem til barna ble større. Livet endret seg for Arne, og han etablerte seg med ny samboer. Over flere år var begge to utearbeidende og i en lønnsarbeiderlivsform. For 11 år siden ble de godkjent av barnevernet som beredskapshjem, og Arnes samboer ble beredskapsmor. Hennes livsform ble nå organisert ut fra et arbeid som var sterkt bundet opp hjemme og med hensyn til tid. Som beredskapsmor må en stille sin tid til disposisjon og alltid være klar for å ta i mot et barn uansett tid på døgnet. Det vil si at du får betalt for alltid være parat til å ta i mot et barn på kort varsel. Livsformen for Arne og samboer ble ytterligere endret da Arne ble frikjøpt fosterfar. Fosterhjemslivsformen har trekk fra den karrierebundne livsformen hvor det ikke skilles mellom arbeid og fritid (se kapittel 3)³⁷. Arne og samboer hjelper hverandre med omsorgspraksis knyttet til familien. For eksempel varierer hvem som lager middag, har barna med på hyttetur eller hvem som tar nattevåk med babyen de har i beredskap. Baklandslivsformen knyttes gjerne opp mot familiepraksiser hvor kvinnen og mannen utgjør et team. Dette illustreres ofte med at han er i front og hun ”danner baktroppen”. I motsetning til baklandslivsformen har deres fosterhjemslivsform en elastisitet i hverdagspraksisen hvor begge kan være i front eller danne ”baklandet”. Med en elastisk praksis mener jeg at fosterhjemslivsformen for Arne og samboer viser en praksis hvor

³⁷ Selv om Arne under intervjuet presiserte at han aldri hadde vært opptatt av karriere på jobben, formidlet han også hvordan han ønsket å arbeide innenfor sitt yrke. På samme måte som en karrierebunden mann eller kvinne selger sin kompetanse og sine egenskaper på arbeidsmarkedet kan det tenkes at Arne gjennom å være fosterfar ”selger” sitt faglige engasjement, sine personlige og formelle kvalifikasjoner og sin erfaring fra forebyggende arbeid i sin ordinære stilling til fosterhjemsmyndighetene.

”interne bytter” av omsorgs- og husholdningsaktiviteter mellom partnerne er et resultat av parets teamorientering i fosterhjemmet. Elastisiteten er interessant fordi den binder sammen lønnsarbeider- og familiepraksis i fosterhjemmets livsform. De hjelper hverandre og viser en gjensidig elastisitet i hverdagspraksisen med det formål å kunne leve som et fosterhjem.

I motsetning til Arne og samboers fellehverdag, har Dag og konen ulike arenaer for sitt arbeid og daglige gjøremål. Hun har høyskoleutdanning med videreutdanning i spesialpedagogikk. Hans utdannelse er fagarbeider innen for helse og akuttmedisin, og gjennom omorganiseringprosesser har han arbeidet på ulike avdelinger ved en helseinstitusjon. Den gang de fikk sin førstefødte hadde Dag vært 9 år i arbeid. Barna kom med to års mellomrom. Da de var nyfødte var han hjemme i 14 dager. Med sin førstefødte hadde han tre måneders permisjon på slutten, som han sier: *”Fruen var vel mer forsynt av å gå hjemme enn jeg hadde mot å gå hjemme”*. Med det andre barnet var han hjemme i en måned på slutten av permisjonstiden. Samtidig som konen hadde fødselspermisjon for deres yngste barn tok hun videreutdanning, og avla eksamen på slutten av permisjonstiden. Fødselspermisjonstiden for mor førte til en midlertidig endring i organiseringen av hverdagen. Det gikk fra å stille sin tid til rådighet for arbeidsgiver til å kunne disponere sin egen tid for familien. Likevel ser jeg dette som en del av lønnsarbeiderlivsformen siden fødselspermisjonen er knyttet opp til arbeidstakerens rettigheter i forhold til arbeidslivet. Både Dag og hans kone gikk tilbake til fulltidsarbeid etter at fødselspermisjonene utløp, og de opprettholdt sin lønnsarbeiderlivsform slik som før barna ble født. Begge barna gikk i samme barnehage hvor konen arbeidet, og derfor dro barna til og fra barnehagen med sin mor hver dag. Dette var en praktisk løsning som for Dag innebar at hans turnusplan ikke ble til hinder for familiens morgen- og ettermiddagsrutiner. Siden Dag og konen valgte å ha barna i barnehage benyttet ikke de seg av foreldreskift slik vi så at Arne og konen gjorde da deres barn var små. I årene mellom barna ble født og før de ble et fosterhjem gikk konen over til en lederstilling. Dag arbeidet hele tiden turnus på full tid fram til han ble frikjøpt som fosterfar i 2007.

Som vi gikk inn på i forrige kapittel valgte Dag å avslutte sitt ansettelsesforhold hos arbeidsgiver som hadde vart i nærmere 25 år. Dag var som vi så opptatt av at hans tidligere arbeidstidsordning førte til mindre felles fritid med familien spesielt i helgene. Den turnusordningen han gikk på innebar at hans fritid ofte var i konens arbeidstid, og de savnet mer tid til felles samvær. Derfor ble fosterhjemslivsformens sammensmelting av arbeid og fritid opplevd som en fordel for Dag og familien. Han fikk frigitt helgene til familiesamvær

med egen familie og fosterbarn, og kunne nå være tilstede for familien når skole og arbeidsdag var over. Samtidig finner jeg ikke den samme elastisiteten i praksis i Dag og konens fosterhjemslivsform som hos Arne og samboer. Dette har trolig sammenheng med at konen til Dag har en lønnsarbeiderlivsform med en arbeidsplass som er utenfor hjemmet. Det vil si at fosterhjemslivsformen ikke nødvendigvis betinger en elastisitet i hverdagsorganiseringen, men at den kan være til stede i ulike situasjoner eller for eksempel i helgene. Dag beskriver for eksempel når de skal være på hytten i helgene at:

”altså vi er i hvert fall mye mer tilgjengelige for hverandre”.

Situasjonen før han ble frikjøpt var at konen ofte måtte dra alene på hytten med barna på grunn av Dag sin turnus. Nå kunne han bidra med praktiske gjøremål som å måke vekk snø fram til hytta, sørge for ved, fyre opp og passe på at ting fungerte som det skulle. Etter at Dag ble frikjøpt fikk de mulighet for en elastisk praksis som kan tolkes å være til fordel for relasjonen mellom Dag og konen. Analysen hittil har vist at fosterhjemslivsformen hvor en eller begge fosterforeldrene er frikjøpt er en livsform hvor lønnsarbeid og familiepraksis ikke kan holdes strengt adskilt, og dette kan gi en fordel som kommer til uttrykk ved en elastisk praksis. Fosterhjemslivsformen hos Erik og konen har også en elastisk praksis men den fremstår på en annen måte enn hos Arne og Dag.

Erik har fagutdanning innenfor realfagsområdet. Han arbeidet i prosessindustrien, og hadde en skiftordning som innebar friperioder på inntil to uker. Konen har sosialfaglig høyskoleutdanning med videreutdanning. I perioden fra 1986 til 1990 fikk de tre egne barn som nå har flyttet ut fra hjemmet. Hans kone hadde fødselspermisjonstiden fullt ut. Erik og konen har hatt ordinært lønnsarbeid hele tiden mens barna var små. Han gikk i helkontinuerlig skift med friperioder, og hun arbeidet turnus. I disse årene praktiserte de foreldreskift (Kalleberg 1983) ved at de overlappet hverandres arbeidstid og fritid for å ta seg av barna. Hvis det for eksempel var manko på en time eller to før foreldreskiftet fikk de hjelp til barnepass av svigermor eller datter i nabolaget. Fra 2002 har de vært fosterhjem, og hans kone ble frikjøpt som fostermor fra 2004 til 2008. Eriks arbeidsplass ble nedlagt i 2008, og han ble frikjøpt som fosterfar. Han fortalte, som vi så i kapittel 5, at byttet mellom han og konen var en anledning for henne til å komme seg ut, samtidig som han ikke var tvunget til å bruke energi på å finne nytt arbeid. De fortsatte å organisere hverdagen sin som fosterhjem på samme vis som alltid, men paret har byttet om på hvem som gjør hva i hverdagen. Eriks

kone arbeider medlever turnus. Det betyr at hun har en uke sammenhengende lønnsarbeid, og tilsvarende har en uke fri. Det vil si at Erik er ”alenefosterpappa” i en uke sammenhengende. I de ukene hvor Eriks kone har fri forteller han at han kan få avlastning på morgenrutinene med fosterbarnet, og at de gjerne har en mer felles fordeling av husarbeidet. I tillegg gjør konens friperioder det mulig for Erik å ha mer egentid/ dyrke sine fritidsinteresser når hun er hjemme og har arbeidsfri. Hun kan da i perioder ta hovedansvaret hjemmet. Som vi ser hos Erik og konen kan den elastiske praksis også bli en form for avlastning i tillegg til å være ”interne bytter” ut fra her og nå situasjonen slik som hos Arne og samboer.

6.2 Fosterfedres fortellinger om hverdagens innhold

Fosterfedrenes hverdag starter med å få fosterbarnet i gang med morgenstellet på badet. Noen av fedrene lager matpakke til barna, mens andre følger med at de smører matpakke selv. Dette sees på som en type hverdagsrutine som må følges tett opp av fosterfar hver morgen, og fosterfedrene forteller at de først etter at barnet er gått på skole eller barnehage setter seg ned og har sin egen frokosttid. Da jeg leste igjennom fosterfedrenes nedtegninger på urskiven³⁸ dannet det seg et bilde av hvor likt men samtidig ulikt dagsrytmen i fosterfedres hverdag kan være. Dette kan illustreres ved å se på et tidsutdrag fra fosterfedrenes beskrivelser om hvordan dagen starter på morgenen og er fram til cirka kl.12. Arne, Dag, Erik og Bjarne forteller blant annet om egentid på dagtid mens fosterbarnet er i barnehage eller på skolen, mens Cato og Fredrik organiserer formiddagstimene på en annen måte. Egentiden kan være slik som Arne sier:

”Ja, ja altså det er ikke alltid jeg spiser sammen med de, noen ganger så gjør jeg ikke det, noen ganger så gjør jeg det, litt etter hvordan det er i forhold til hun små og i forhold til andre ting som skal gjøres og sånn, men da tar jeg gjerne hvis jeg ikke har fått spist sammen med de så tar jeg og lager meg frokost og sånn etterpå, når jeg har stelt hun små og gjort de tingene der. (...) men hva jeg gjør når de er på skolen, altså jeg går kanskje litt ned i kjelleren og jobber siden det er ganske mye møter og telefoner med barnevernet. De skal orienteres om hvordan tingene er, også har jeg jo et, jeg er jo en del ut av familiehjemmene så ha vi en egen veileder som jeg skal snakke med, også er vi på veiledningsgrupper, også er vi på andre grupper, så det går jo en del dager med det, også er det jo andre ting som skal gjøres, også skal jeg trene litte grann av og til”

Arne er åpen for at det er ulike behov som kan dukke opp når dagen tar til. Dersom det lar seg gjøre benytter han noen dager pr uke deler av formiddagen til egentid som for eksempel trening. I tidsrommet fra fosterbarna går på skolen og frem til ett-to tiden på dagen oppsummerer Arne sine aktiviteter i stikkordene: husarbeid, veiledning, møter og trening. Han forteller om behov som både fosterbarna kan ha, og ansvaret som for å ha kontakt med saksbehandlere og veiledere fra det profesjonelle hjelpeapparatet. Arne bruker betegnelsen

³⁸ Se kapittel 4 om metode og vedlegg nr. 4

”jobber” når han forteller om kontakten han har med barnevernet. Han har sin kontor plass i kjelleren, og derfra tar han telefoner, orienterer barnevernet og gjør avtaler om møter og veiledning. Dette tolker jeg som at han presenterer frikjøpet som et lønnsarbeid. Samtidig gjør Arne annet husarbeid, handler inn mat og lignende, og han kan også ha anledning til trening/egentid på formiddagen. Jeg har ikke grunnlag for å si at Arne har behov for å legitimere sin fritid på dagtid, men det kan være grunn til å anta at det kan være en spenning mellom arbeid og fritid i fosterfedrenes hverdag nettopp på grunn av den døgnåpne praksis som det å være fosterfar innebærer.

Erik og Dag beskriver også deler av formiddagstiden som sin tid på døgnet hvor de har egentid. Egentiden fylles med ulike aktiviteter som turgåing, lese aviser og å være på sosiale medier. Erik sammenfatter det slik:

”Ja så jeg står opp da null syv førti, da er jeg egentlig bare der og passer på at han gjør det han skal, og fem over åtte går han til skolebussen. Ja og da har jeg min tid, ja fordi fra han går til klokken ni halv ti så har jeg frokost og kaffe og ser litt på tekst tv og data og leser aviser litt sånn, så er det vanlig handling”

Når jeg ser på urskiven til Erik ser jeg at det ikke bare er tid til egen aktivitet frem til formiddagstimen. Fra klokken halv ti til klokken halv tolv handler han inn matvarer, vasker klær og gjør annet husarbeid som å støvsuge og vaske. Slike daglige gjøremål er nødvendige aktiviteter for å holde hjemmet i gang for familien og fosterbarnet. Det vil si at jobben med å være en fosterfar også innebærer husholdningssysler, men Erik velger når han forteller om hverdagen sin å legge vekt på den egentiden han har til disposisjon på morgenen. Det vil si at han ved å skille mellom arbeid og fritid i sin dagsrytme understreker aktiviteter som ligger i hans lønnsarbeid som frikjøpt fosterfar.

Dag står opp klokken halv syv hver morgen. Konen hans står opp først og vekker både fosterbarnet og deres biologiske barn. Ved frokostmåltidet er det Dag som har ansvaret for at fosterbarnet får i seg mat og kommer seg tidsnok avgårde til skolen. Han sier at han er mye alene på dagtid men:

”Ja, nå har heldigvis jeg og en fostermor som bor like i nærheten vi har en fast avtale hver morgen klokken åtte eller halv ni, vi har begge hunder, så da plukker jeg hun opp på veien, hun og hunden, og så har vi en tur over fjellet, er litt avhengig av føre, en time og fem minutter til halvannen time, så er det hjem eller innom butikken for å handle litt, så hjem og få seg en dusj (...) da er det å lese aviser eller på nettet og sjekker facebook, alt dette her, og så kommer hun hjem da alt i fra klokken ett til klokken to”.

Både Arne, Erik og Dag er eksempler på at de tar kontroll over sin egentid og fyller den opp med behov som de selv har, det være seg tur på fjellet eller å holde seg oppdatert på nyhetsfronten. Det kan også være å trene eller å gjøre forefallende vedlikeholdsarbeid på huset. I tillegg til egentid som fylles med disse ulike aktivitetene viser Dag sin beskrivelse at han som fosterfar også har nytte av den sosiale relasjonen mellom han og naboen som er fostermor. I intervjuet sier han at *”jeg kan ikke gå rundt til nabokonen på kaffe sånn som gjerne min kone kunne ha gjort”*. Derimot når det gjelder de daglige turene han og fostermoren har med sine hunder er det en annen form for kontakt. Det at han og fostermoren går i samme veiledningsgruppe var årsaken til at forbindelsen ble etablert. Bekjentskapet i veiledningsgruppen definerte et felles interessefelt. For Dag ble den sosiale relasjon knyttet opp mot hans rolle som fosterfar og ikke hjemmевærende husfar. I et ordinært lønnsarbeid tilbys et kollegialt fellesskap, men fordi arbeidsplassen til fosterfedrene er i deres private hjem er det et fravær av et arbeidsmiljø med kollegaer. Samtidig illustrerer Dag med sine daglige turer med en fostermor hvordan det kan bygges kollegialt fellesskap, og at det å være fosterfar er å være på jobb (Ulvik 2007).

I motsetning til de andre fosterfedrene hadde Bjarne omsorg for egne småbarn, og hans morgen og formiddagsrytme formes også ut fra det. Han står opp klokken syv, smører matpakke og får fosterbarnet avgårde på skolen. I de neste timene fram til formiddagstid har han egentid hvor han kan gå tur på fjellet med egne barn, gjøre forefallende arbeid med huset, la småbarna få seg en formiddags lur. Mens de sover har han sin arbeidstid med møter, veiledning og telefonsamtaler for orientering til involverte fagpersoner. Denne kontortiden varierer men kan for eksempel strekke seg over et par timer. På samme vis som Arne, forteller også Bjarne at han har fast tid kontortid hvor telefon- og papirarbeid gjøres. Dette betyr ikke at de andre fosterfedrene ikke har det, men etter hva slags type aktiviteter de har vektlagt i sin nedtegnning på urskiven, er det en forskjell mellom Arne, Bjarne og de andre. Dette kan ha sammenheng med at disse to er blant de som har lengst fartstid som fosterfedre. Arne og Bjarne velger å beskrive sin lønnsarbeidspraksis i retning av regulerte profesjonelle former ved at de beskriver en plass i huset eller en tid på formiddagen hvor de går og jobber.

Cato og Fredrik snakker ikke om egentid når de tidfester sine ulike aktiviteter i døgnet. Forklaringen på dette er å finne i fosterbarnets behov for oppfølging og praktisk arbeid rundt selve omsorgssituasjonen. I perioder kan det for eksempel være ekstra mye klesvask og skift av sengetøy som må gjøres tidlig på morgenen, eller det kan være at fosterbarnet trenger å ha

fosterfar sammen med seg i barnehagen eller på skolen. Det kan tolkes dithen at de beskriver en struktur for deres daglige omsorgspraksis som en tettere sammenveving av lønnsarbeider – og familiepraksis enn hva de fire andre fosterfedrene gjør. Dermed fremstår den regulerte og uregulerte omsorgspraksisen mer flytende i hverandre, noe som kan oppfattes som at fosterfar er far mer enn en lønnet omsorgsarbeider.

Jeg har presentert ulike utdrag fra fosterfedrenes morgen og formiddagstimer. Dagen for øvrig er for eksempel: å være hjemme når fosterbarnet kommer fra skole, lage middag, gjøre husarbeid, være leksehjelp, bistå ved fritidsaktiviteter for fosterbarnet og å følge rutiner for kveldstell og legging. Samtidig er mor kommet hjem fra arbeid, biologiske barn kommet hjem fra skole, og familiepraksis og lønnsarbeidspraksis i fosterhjemmet flyter gjerne sammen i en familiepraksis.

6.3 Mat og klær

Når det gjelder innkjøp av klær og viser det seg at ingen av fosterfedrene kjøper klær til fosterbarna eller egne barn på egenhånd. Dersom fosterfar gjør det er han med fostermor eller barna. Der hvor fosterbarnet er ungdom kan de selv enkelte ganger få lov til selv å handle et på forhånd avtalt klesplagg. Bjarne sin vurdering av hans erfaringer når det gjelder kleskjøp er :

”Jeg er ikke veldig flink til det. Det har nå vel egentlig hun tatt seg av mesteparten”.

Eller som Fredrik sier :

”Nei !det det la jeg meg ikke borti, det fortsatte hun med”

Dag trekker opp noen nyanser når det gjelder middagslaging. Han lager middag hver virkedag, mens det i helgene kan være flere av familien som lager middagen. Han sier at:

”Nei, da setter jeg veldig pris på hvis noen andre gjør det. Veldig ofte så har jo de i den alderen her lyst på taco og sånne ting, og det sier jeg, skal vi ha taco så kan vi gjerne ha det, men jeg gidder ikke stå og lage det graspet”.

Arne er den som skiller seg mest ut fra resten av utvalget når det gjelder rutinen med å ha hovedansvaret for middagsmåltidene på hverdagen. Han forteller at han og samboer deler på hvem som lager middag i hverdagen. Det kan være betinget av hva som har skjedd tidligere

på dagen av oppfølging av fosterbarna og babyen som hun er beredskapsmor for, eller det bestemmes ut fra hvem som trives med å lage det måltidet som skal serveres.

”Ja fordi hun liker best å lage sånn pasta og sånne ting, mens jeg liker gjerne å lage kjøttkaker, raspeballer, fisk og sånn typer, sånn kost”

Til tross for at mennene både vasker, støvsuger, handler mat og lager middag er det grensedragninger mellom mannen og kvinnens oppgaver i hjemmet. Dersom vi legger til grunn at begrunnelser for fosterfarskapet er ut fra behovet om å kombinere lønnsarbeid og omsorgs for egne barn/fosterbarn, betyr ikke det nødvendigvis at parene er mer likestillingsorienterte enn andre par. I utgangspunktet var det en felles beslutning hos paret om å være fosterhjem, og jeg har i kapittel 5 vist at begrunnelsene var mange og innvevd i hverandre. Det å ha et lønnsarbeid ble lite eksplisitt vektlagt som begrunnelse, men kom som en begrunnelse i tillegg. At mennene tar avstand fra noen aktiviteter i husholdet og for barna kan allikevel bety at de ser sin posisjon i fosterhjemmets livsform ut fra et lønnsarbeiderperspektiv. Det vi si at de først og fremst knytter sin hverdagspraksis opp mot oppgaver for fosterbarnet og i sin relasjon til fosterbarnet. Jeg mener derfor at fosterfedrenes lønnsarbeidsperspektiv og deres kontrakt relasjon viser at den lønnende omsorgspraksisen kan ha betydning for fosterfar ved at den skaper en profesjonell identitet innen fosterhjemsomsorgen som hos Höjer (2001), eller ved å gi omsorgen et profesjonelt innhold (Ulvik 2007).

Hittil i kapittelet har jeg presentert hvordan livsformen for parene kan bli endret ved en fosterhjemsplassering, og jeg har presentert utdrag fra fosterfedres hverdag og deres lønnsarbeids- og familiepraksis. Nå vil jeg diskutere hvordan fosterfedrenes omsorgspraksis for fosterbarnet blir regulert/ikke regulert, og utforske hvilken innflytelse det kan ha på relasjonen mellom fosterfar og fosterbarn.

6.4 Fosterfedres regulerte og ikke regulerte omsorgspraksis.

Utgangspunktet for denne drøftingen er figur 1: Føringer av fosterfedres omsorgspraksis som far og lønnet omsorgsarbeider (se kapittel 3). Den lønnende omsorgen reguleres av lover, regelverk og forskrifter for fosterhjemsfeltet, og Fosterhjemsavtalen³⁹ legges til grunn ved

³⁹ <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/2011/Fosterhjemsavtalen2011.pdf>

etableringen av fosterhjemmet. For statlige familiehjem er det i tillegg en standardkontrakt⁴⁰ for oppdraget. Fosterhjemsavtalen regulerer fosterforeldrenes arbeidsrettslige stilling og deres sosiale rettigheter⁴¹. Fosterforeldre er oppdragstakere og har rettigheter i Lov om folketrygd som er regulert på samme vilkår som for frilansere. Det skattes av inntekten og godtgjørelsen gir rett til opptjening av pensjonspoeng. Dersom den av fosterforeldrene som er frikjøpt blir syk utbetales sykepenger. Frikjøpet utløser ikke feriepenger, men den frikjøpte mottar arbeidsgodtgjøring for 12 måneder. Det vil si at selv om fosterbarnet er på betalt sommer-avlastning fra barnevernet faller ikke arbeidsgodtgjøringen bort, og dette kan sees på som en indirekte ytelse på linje med feriepenger. Vi finner en kontrakt relasjon (Ungerson 2005) som regulerer fosterfedrenes betalte omsorgsarbeid. Ved et brudd på fosterhjems plasseringen opphører avtalen for forsterkede kommunale fosterhjem, mens kontrakten for statlige familiehjem har en varighet på fem år. Ved planlagt utflytting av fosterbarnet opphører derfor ikke kontrakten dersom det er innenfor femårsperioden. For forsterkede kommunale fosterhjem opphører fosterhjemsavtalen når plasseringen er opphørt. Det vil si at den kontrakt relasjonen som vi finner i det betalte omsorgsarbeidet i forsterkede kommunale fosterhjem kan gi tap av inntekt på kort varsel for fosterfar. Denne reguleringen er basert på det som kan karakteriseres som en kul relasjon siden det er en tredjepart som regulerer fosterfars lønnede omsorgsarbeid med fosterbarnet (se kapittel 3). I kontrakt relasjonen kan interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarn fremstå som en profesjonalisert tjeneste og være sterkt oppgaveorientert. Videre kan det tenkes at en kul relasjon spiller opp under fosterfars beskrivelse av frikjøpet som et lønnsarbeid (jfr. forsikringsperspektivet), og fosterfars oppdrag kan tolkes som å ha omsorg for fosterbarnet i motsetning til å føle omsorg for.

Ved derimot å legge til grunn omsorgsperspektivet som en av flere begrunnelser for fosterfarskapet beveger vi oss over på den ikke regulerte omsorgspraksisen og en affektiv relasjon. Den affektive relasjonen er i Ungersons modell en relasjon som identifiseres ved en ulønnet omsorg. Fosterfedrenes oppdrag som frikjøpte fosterfedre er å ivareta den daglige omsorgen⁴². Den ulønnede omsorgen er ikke regulert, og kan i praksis for eksempel innebære å være trener på fosterbarnets fotball lag, eller det kan være å ta fosterbarnet med på ”voksenarbeid” som snekring eller traktorkjøring. I motsetning til den kule relasjonen er

⁴⁰ http://www.bufetat.no/PageFiles/4983/Standardkontrakt_Familiehjem.pdf

⁴¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/retningslinjer-for-fosterhjem/1.html?id=415700>

⁴² Fosterhjemsavtalen avsnitt 5.1.

dette en varm relasjon som dreier seg om å føle omsorg for i tillegg til å ha omsorg for. Spenningen mellom den kalde og varme relasjonen som fosterfar navigerer ut i fra gir både en profesjonell og emosjonell tilnærming i omsorgspraksisen.

Begrunnelser for fosterfarskapet ut fra omsorgsperspektivet og forsikringsperspektivet som jeg drøftet i kapittel fem illustrerer både en affektiv relasjon og kontrakt relasjon i omsorgspraksisen. Det var ingen av fosterfedrene som mente det ikke var rett å få betalt, men samtidig var ikke lønn en begrunnelse for oppdraget, dette er også i overensstemmelse med tidligere forskning (se kapittel 2). Nivået på lønnsinntekten til fosterfedrene var ikke et hovedtema som det ble snakket om under intervjuene. Fosterfedrene hadde utsagn som ” *Så jeg gikk ned litt i lønn, men ikke mer enn at det gikk greit å bære*”, eller ” *Det var en del fordeler med lønn, men selvfølgelig det var ikke noe lukrativt kronemessig, det var det langt i fra*”. Samtidig er det forhold som understreker jobbsidene ved fosterforeldrearbeidet. Bufetat annonserer etter fosterforeldre og beredskapshjem⁴³ under ledige stillinger på sine nettsider, og jeg mener dette gir et signal om at oppdraget kan sammenlignes med en stilling som er ledig på arbeidsmarkedet. Fosterfedrene har som andre arbeidstakere utbetaling av en fast månedlig inntekt, opptjening av pensjonspoeng og sykepengerrettigheter. Samtidig er fosterfedrene oppdragstakere ikke arbeidstakere med status som frilansere etter folketrygdloven. Dermed har de svakere rettigheter når sykepengerrettigheten trår inn, samt at avregning av feriepengen på grunnlag av opptjent inntekt ikke gjøres. Når det gjelder opptjening av pensjonspoeng forteller Arne at han:

” (...) jeg måtte jo bare undersøke at jeg ikke tapte noe sånt rent økonomisk. Altså at du går ned i lønn det spiller ingen rolle, det er ikke det jeg tenker på, men at fordi i forhold til pensjonsreglene og sånt. At jeg går ut av yrket mitt og så når du da skal pensjonere deg, hva skjer altså sånn at du ikke mister det. Så det er det ordnet opp i”.⁴⁴

Bjarne eller Fredrik derimot kunne ikke på stående fot svare på om de hadde fått pensjonspoeng fra begynnelsen av sitt frikjøp. Fredrik sier at ”*ja altså jeg var nok opptatt av lønn, men pensjonspoeng det var egentlig ikke noe tema*”. Fredrik sammenligner i forbindelse med pensjonspoeng frikjøpet med en form for frivillig arbeid. Det kan virke som en ytterligere regulering av lønn og sosiale rettigheter for fosterfedrene i retning av å være ansatt med arbeidstakerrettigheter ikke er et tema som fosterfedrene problematiserer. Det er to ulike kontraktsformer for oppdragstakere som frikjøpes (se kapittel 1). Kontrakten for statlige fosterhjem løper for fem år av gangen, og det innebærer at fosterfar har et

⁴³ Beredskapshjem er et statlig familiehjem med frikjøp

⁴⁴ I de reviderte standardavtalene for fosterhjemskontrakt er opptjening av pensjonspoeng nå inkorporert i avtalen

oppdragstakerforhold til barnevernet som kan strekke seg utover varigheten for fosterhjems plasseringen for det enkelte barn (i motsetning til avtalen for forsterkede kommunale fosterhjem). Det vil si at fosterfar står som oppdragstaker i påvente av ny plassering dersom fosterbarnet har flyttet ut før kontrakttiden løper ut. Behovet for oppdragstakers omsorgspraksis understrekes av oppdragsgiver, og kan videreføres til et nytt barn. Slik sett kan kanskje oppdragstaker som er statlige familiehjem oppleve en form for profesjonalitet i sitt virke som frikjøpt. Profesjonalitet og anerkjennelse fra barnevernets side kan kanskje bidra til at fosterfar har fokus på å utvikle en varm relasjon ved å føle omsorg framfor å ha omsorg for fosterbarnet. En annen form for reguleringen og understøttelse av en faglig holdning til fosterhjemsoppdraget fra barnevernets side er en obligatorisk opplæringen som alle fosterforeldre må gjennomføre før de blir godkjent som fosterforeldre.

Fra 1997 har opplæringsprogrammet PRIDE vært den grunnopplæringen som alle fosterforeldre må delta på. Forkortelsen PRIDE står for Parents Resources for Information Development Education, og er et program som i følge PRIDE Opplæringshåndbok (1996) er utviklet i USA. Grunntanken bak opplæringen er å gi kursdeltakerne økt forståelse for hva det vil innebære å være fosterforeldre. Opplæringen ledes av en barnevernsfaglig ansatt og en fosterforelder. Målsettingen med kurset er å skape forutsetninger for en beslutning om fosterhjems plassering eller ikke. Denne beslutningen skal fattes i fellesskap mellom de enkelte parene/ kursdeltakerne og opplæringslederen som representerer det statlige barnevernet.

PRIDE kurset har fem ferdighetsområder som fosterforeldrene må mestre. Disse ferdighetsområdene er 1) å beskytte og oppdra barn, 2) å møte barns utviklingsbehov og håndtere utviklingsforstyrrelser, 3) å støtte relasjonen mellom barn og foreldre, 4) å gi barn tilgang til trygge og utviklende relasjoner som tar sikte på å vare livet ut, og 5) å arbeide som medlem i et profesjonelt team. Videre innbefatter PRIDE fire hjemmebesøk, skriftlig opplæringsmateriell og utfylling av livsbøker. PRIDE Livsboken (1996) er et hefte med personlige spørsmål som deltakerne skal besvare enkeltvis mellom samlingene. Livsboken inneholder også oppgaver som gir deltakerne anledning til å tenke gjennom deres egne motiver for å bli fosterforeldre, og hvilke forutsetninger de har for å oppfylle de fem ferdighetskategorier som PRIDE bygger på. Livsboken berører nære personlige tema som strekker seg fra egen barndom og fram til dagens situasjon. Det skal reflekteres rundt tematikk som blant annet å håndtere tap og det å gi god omsorg. Arbeidet med livsboken skal hjelpe kursdeltakeren til å få et klarere bilde av hvordan de selv kan bruke sine ferdigheter til

å takle utfordringer i praktisk hverdag. Vi ser en regulering fra barnevernets side som i høy grad er et privat prosjekt for kommende fosterforeldre, siden refleksjonene i livsboken i oppmuntrer til en selv regulering av fosterforeldrepraksisen. Når kurset er gjennomført utarbeider fosterhjemtjenesten en sluttrapport. Det vil si at ved å delta på et PRIDE-kurs blir fosterforeldre forhåndsvurdert og gitt en generell forhånds klarering.

En av informantene snakket om at dersom det kom til et brudd i fosterhjems plasseringen ville han sitte igjen med en følelse av nederlag som fosterfar blant annet fordi han hadde gjennomført og hatt en aktiv rolle i PRIDE opplæringen. Det kan virke som om PRIDE programmet for hans del forsterket følelsen av forpliktelse til å lykkes med barnet. Jeg mener at Bufetat via opplæringsprogrammet bidrar til at interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarnet profesjonaliseres, og her viser fosterfar at han får en sterk oppgaveorientering i forhold til ikke å skape et brudd i plassering av fosterbarnet (jfr. idealtypen kul relasjon hos Ungerson i kapittel 3). Men reguleringen av omsorgspraksisen via PRIDE opplæringen kan også bidra til større sannsynlighet for en langvarig omsorgsrelasjon hvor det å føle omsorg framfor å ha omsorg blir rådende i omsorgsarbeidet, det vil si at relasjonen kan endres fra kald til varm relasjon. En profesjonell tilnærming til oppdraget er trolig en faktor som vektlegges av fosterhjemtjenestens kvalitetssikring av fosterhjems plasseringen. Faglige råd etterspørres av fosterfar og han fremstiller seg som en samarbeidspartner til det profesjonelle hjelpeapparatet. Dette understøtter fosterfars utvikling av en varm relasjon til fosterbarnet, hvor kontrakt relasjonen og den affektive relasjonen går i "tospann", det vil si at markedsinspirert organisering av omsorg (kontrakt relasjon) blandes med tradisjonell omsorg (affektiv relasjon). En varm relasjon er ofte langvarig, og dersom fosterbarnet i utgangspunktet trenger en langvarig plassering, kan den varme relasjonen være et fortrinn for en vellykket fosterhjems plassering. Vi ser i figur 1 hvordan fosterfars omsorgsoppdrag reguleres, og det er interessant å se hvordan reguleringen kan være til fordel for fosterbarn og fosterfar. Både den affektive relasjonen for utøvelsen av omsorgsarbeidet og reguleringer av omsorgspraksisen til slik som veiledningsgrupper for fosterforeldre, individuell veiledning og samarbeidsmøter med ulike hjelpeinstanser kan til sammen bringe frem en varm relasjon.

En annen inngang til diskusjon av hvordan relasjonen mellom fosterfedre og fosterbarn utvikler seg er hva fosterfedrene fortalte om vurderinger i forhold til å si ifra seg fosterbarnet fordi omsorgsoppgavene var for krevende. Fosterfedrene sa det var et vanskelig tema å fatte

en beslutning om fordi de følte en forpliktelse overfor fosterbarnet for å unngå at fosterbarnet pånytt ble gitt opp av voksne omsorgspersoner (dvs. at hensynet til barnet ble tillagt vekt). I fortellingene om dette, la fosterfedrene vekt på den veiledning og oppfølging som barnevernet tilbød fosterhjemmet i hvert enkelt tilfelle. Cato fortalte om en krevende periode hvor blant annet bistand fra barnevernet bidro til at de ikke avsluttet fosterhjemsarbeidet. Cato og konen hadde ”*telt på knappene*” om de orket å fortsette. I regi av barnevernet gjennomførte de et kurs ikke bare for de som fosterforeldre, men også for deres biologiske barn, tanter, onkler og besteforeldre.

”Da fikk de en del øyner opp og det hjalp oss veldig at de forstod hvorfor vi gjorde, hva vi gjorde for eksempel i forhold til fosterbarnet og avtaler og rammer de syntes vi var litt for strenge med”.

Kurset bidro til å utvikle fosterforeldrenes relasjoner både internt i fosterfamilien, men også for slekten for øvrig. Kurset sin målsetting var å gi storfamilien en forståelse av fosterbarnet sin adferd og omsorgsbehov. Resultatet av veiledningen kan derfor være at sannsynligheten for brudd mellom fosterhjemmet og fosterbarnet minsker og plasseringen blir langvarig.

Veiledningsgruppene som barnevernet har regi på regulerer hva som kan være løsninger på utfordringer med fosterbarnet, og som vi ser av Dag sin opplevelse kan veiledningsgruppene også legitimere det at han sliter.

”Så det er å dele felles gleder og felles bekymringer, og ikke minst få bekreftelse på at det du faktisk sliter med er det kanskje en løsning på, det er faktisk andre som var i akkurat det samme for et halvt år siden og de fant en løsning”

Med andre ord kan en anta at hjelp/regulering i form av opplæring og veiledning kan styrke både den betalte og ubetalte omsorg, og medvirke til at fosterhjems plasseringen ikke opphører før planlagt utflytting. Det vil si at en varm relasjon kan styrkes ved at utfordringer i omsorgspraksisen blir håndtert profesjonelt, og dermed forebygge brudd i fosterhjems plasseringen.

I fosterhjemsavtalen og forskrift⁴⁵ er det nedfelt at fosterhjemmet skal ha hjemmebesøk av barneverntjenesten, og det skal også føres tilsyn med fosterhjemmet av en uhildet person. Hjembesøk fra barneverntjenesten må sees i sammenheng med veiledning og oppfølging av fosterbarnets situasjon i fosterhjemmet, og kan derfor representere et tiltak for å kvalitetssikre fosterhjems plasseringen og fosterhjemmets omsorgspraksis. Det vil si at hjemmebesøket kan

⁴⁵ Forskrift om fosterhjem Q-1072b, 2003

være både kontroll og hjelp. Besøk av tilsynsfører blir av fosterfar i følgende utsagn nevnt i sammenheng med den mer generelle betegnelsen støtteapparat,. En av fosterfedrene sa det slik:

”men vi har jo vært heldige sånn at det hele tiden har vært støtteapparat rundt, skolen kanskje den vi har hatt mest utfordringer med skolen, tilsynsfører og alt”

Reguleringen skjer i form av systemer (herunder tilsynsførerordningen) som er forankret i lover og forskrifter⁴⁶. Siden fosterfaren ser på tilsynet som en del av støtteapparatet til fosterbarnet, kan denne type regulering gi en varm relasjon hvor fosterfar opplever at eksterne råd krysses med den daglige omsorg og styrker hans relasjon til fosterbarnet.

6.5 Oppsummering

Fosterfedres døgnåpne omsorgspraksis for fosterbarnet viser den kompleksiteten av sammenbindinger som eksisterer når omsorg i blir betalt for, og det er i spenningsfeltet mellom det regulerte og ikke regulerte at vi finner grunnlaget for fosterfars omsorgspraksis. Lønnsarbeiderlivsformen forutsetter et skille mellom arbeid og fritid, hvor arbeidet er et middel for å oppnå målet som er fritid (Christensen 1997). I fosterfedrenes hverdag er lønnsarbeidet og familiepraksis føyd sammen store deler av døgnet, men jeg har vist eksempler fra Arne og Bjarne på hvordan de skiller i sin formiddagsrytme mellom kontortid og husholdningsaktiviteter, og at de på samme vis som Dag og Erik skaper seg en egentid som kan betraktes som fritid. Det vil si at selv om fosterhjemslivsformen ikke har lønnsarbeiderlivsformens skille mellom arbeid og fritid, så kan livsformen i fosterhjemmet skille mellom arbeid og fritid i løpet av ”arbeidsdagen”.

Et fellestrekk i fosterhjemmenes livsform er imidlertid en elastisk praksis som kommer til anvendelse mellom mannen og kvinnen i organiseringen av skillet mellom arbeid og fritid. En elastisk praksis kan også styrke relasjonen mellom fosterforeldrene, og bidra til en fosterhjemslivsform som muliggjør omsorg for egen familie (Ulvik 2007).

I min analyse har jeg vist hvordan regulert og uregulert omsorgspraksis skaper relasjoner mellom fosterfar og fosterbarnet som både styrker og ikke styrker fosterhjemsplasseringen. For eksempel kan kunnskapsoverføring fra barnevernet til fosterfedrene være et bidrag for av

⁴⁶ Tilsynsfører i fosterhjem - en veileder <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bld/bro/2006/0007/ddd/pdfv/284441-q-1103.pdf>

å utvikle en varm relasjon, men kunnskapsdelingen kan også være et hinder i forhold til fosterfedrenes fleksibilitet i deres omsorgspraksis og dermed føre til en kald relasjon hvor det dreier seg om å ha ansvar for fosterbarnet framfor å føle omsorg. Inch (1999:400) skriver blant annet om mannens rolle som farsfigur i fosterfarskapet at: *”It involves a willingness to assume the same responsibility and commitment as with a biological or adopted child”*. Det vil si at hverdagen som fosterfar i praksis kan være tilnærmet det å være en biologisk far, og temaet for det avsluttende analysekapittelet er fosterfedres farspraksis og relasjon til fosterbarnet.

7. Farspraksis og fosterfarspraksis

I dette kapittelet vil jeg analysere hvordan fosterfedrenes omsorgspraksis er i forhold til å være en lønnet far og deres farspraksis fra biologiske barn. For å diskutere den sosiale interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarnet vil begrepet omsorgsrasjonalitet stå sentralt (se kapittel 3). Teorien bidrar til å forstå den affektive relasjonen i omsorgspraksisen, og gir innsikt i hvordan fosterfedrene kan kombinere rasjonalitet og følelser.

I avsnittet om hva fosterforeldre forteller om sin egen far og farsideal diskuteres hvorvidt fosterfedres omsorgspraksis forholder seg til idealet om den nærværende far, og her er Morgan (1996,2002) og Dermotts (2003) teori om ”Intimate Fathering” aktuelle.

Diskusjonen om farsideal leder til en kort drøfting om fosterfedrenes farspraksis representerer en hegemonisk maskulin identitet eller en marginal maskulinitet og Connells (2008) maskulinitetsteori kommer her til anvendelse.

7.1 Hvordan fosterfar knytter seg til omsorgen for fosterbarnet

Ungerson (2005) legger i sin modell inn affektive relasjoner som et utgangspunkt når omsorgsgiver er i slekt med omsorgsmottaker. Bortsett fra ved plassering i slektsfosterhjem har ikke fosterfar biologiske bånd til fosterbarnet. Jeg mener en affektiv relasjon kan være et grunnlag for at fosterfedrene blir frikjøpt uten at det er en slektstilknytning. De kan ha vært fosterfar for fosterbarnet i flere år før de blir frikjøpt som fosterfar. Som Arne tidligere fortalte (se avsnitt 5.4 s.50) var det hans relasjon til barna var fra den gang de var i beredskap som blant annet førte til hans frikjøp som fosterfar. Jeg mener også at en affektiv relasjon kan utvikle seg gjennom den farspraksis som utøves i fosterfarskapet. Den affektive relasjonen kan uttrykkes slik som Dag gjør:

"Ja jeg tror nok det at jeg har brukt mye mer kraft og energi på fosterbarnet, det hender jeg har gjort noen ganger, har gjort mine egne (utydelig) og vært mer sint og lynende forbanna, og alt i alt sier jeg !hun har funnet noen følelser som jeg !aldri var klar over jeg hadde på både godt og vondt "

Samtidig som Dag peker på de følelser som fosterbarnet bringer fram i ham, er han tydelig i intervjuet på at fosterbarnet aldri vil komme i nærheten av hans tilknytning til egne barn. Det vil si at han også legger vekt på at det ligger en kontraktrelasjon til grunn som er hans oppdrag for barnevernet som ikke er der for hans egne barn. Relasjonen kan derfor tenkes å være bygget på både en familieorientert omsorg og en profesjonell omsorg (Ulvik 2007). I kontrakten er det forventninger fra det offentlige rettet mot frikjøpet av fosterfar om "å gi fosterbarnet et trygt og godt hjem og å ivareta den daglige omsorgen for fosterbarnet" (Fosterhjemsavtalen avsnitt 5.1). I Fosterhjemsavtalen står blant annet dette om hva som menes med den daglige omsorgen:

"...Fosterforeldrene skal ivareta barnets behov for stabil og trygg voksenkontakt. Videre skal de bidra til at barnet får dekket sine personlige, sosiale, emosjonelle og helsemessige behov, samt tilrettelegge forholdene rundt barnet slik at dets evner og anlegg får best mulig anledning til å utvikle seg..."(Fosterhjemsavtalen avsnitt 5.3)

Erik sitt utsagn om fosterfarskap som et arbeid mener jeg viser den spenningen som ligger mellom den lønnende farspraksis og hva han mener er kjernen i hans omsorgsoppgave for fosterbarnet. Han uttrykker det slik:

"Det er jo et yrke det er jo det på papiret synes jeg det er et yrke sant da, men den jobben du utfører da synes jeg nå mer at man er far da for fosterbarnet, at det , ja man er en far da ja og skal rettlete som du gjør med dine egne biologiske barn ja, sånn jeg ser ikke som arbeid men som jobb sånn, men hvis du forstår hva jeg mener, så vanlig grunnleggende oppfostring egentlig sånn som med egne barn" .

Erik snakker om den kontraktfestede relasjonen når han snakker om "det på papiret" og viser med det at å være fosterfar kan sidestilles med et arbeid. Samtidig som den affektive relasjonen viser hvordan å ha omsorg for og føle omsorg for flyter over i hverandre. Dette komme frem når han relaterer til egne biologiske barn og "vanlig grunnleggende oppfostring", og jeg mener Erik sitt utsagn kan tolkes dithen at hans farspraksis bygger på både å føle og å ha omsorg for fosterbarnet.

Det følgende utsagnet til Fredrik viser hvordan oppdraget som frikjøpt fosterfar førte til en ny erfaring av egen farspraksis. Frikjøpet ga Fredrik en ansvarsposisjon som gjorde at han så sitt omsorgspotensiale i større grad enn tidligere. Fredrik forteller:

"Ja for jeg så jo det, jeg ble jo sånn første omsorgsperson for x da jeg var hjemmевærende, det var og en helt ny opplevelse for meg, sant for jeg var jo vant til at alle våre unger hvis det er noe så er det jo hun de har gått til men

x kom til meg, så det var noe nytt , (...) nei fordi at jeg var den som x var nærmest sant, x kom til oss og da ble jeg, det var jeg som fikk mest kontakt med x i mange situasjoner (...)jeg synes jo det var både interessant og greit ja, du får bare på en måte bekreftelse på at hva slags mekanismer er det som virker , altså du bruker tid på noe så får du på en måte og som regel noe igjen sant, mens min rolle oppigjennom det har jo vært sant, hun har vært hjemmeværende, da har jo jeg blitt helt klart nummer to person og av og til synes jeg det har vært litt sårt i noen situasjoner

Fredriks utsagn kan tolkes som en økende relasjonsorientering mot fosterbarnet siden han ved å være frikjøpt har en større grad av senterposisjon i parforholdet i familien (Thagaard 1996:130) enn da han var i et ordinært lønnsarbeid. Fredriks opplevelse viser hvordan frikjøpet bidrar til både å ha ansvar for men også å føle omsorg for. Han sier det var ”*greit å få **bekreftelser** på hva slags mekanismer som virker*” (egen utheving). Oppdraget med å ivareta den daglige omsorg for fosterbarnet bygger på en kontrakt relasjon, men hans farspraksis blir tydeligere i relasjonen til fosterbarnet , og interaksjonen med fosterbarnet bidrar til utvikling av en sterkere affektiv relasjon i farspraksisen for fosterbarnet enn hva han trolig hadde forventet.

Er det slik at fosterfedrenes farspraksis er en annen til biologiske barn enn til fosterbarn? Som vi så la Dag vekt på at det var noe annet med egne barn. Samtidig fortelle det ikke om store skiller i hverdagen. Bjarne sier at.

” men altså den der glidningen mellom å være vanlig far og fosterfar altså det er veldig glidende overgang for meg altså, for jeg ser ikke det helt store skillet altså”

Bjarne forteller om en farspraksis som hvor dere er vanskelig å skille mellom egen barn og fosterbarn. Samtidig forteller han om en diskusjon han har hatt med sin samboer som viser at ideen om fosterfarskapet kan være annerledes enn praksisen som fosterfar:

”Men jeg har sagt at jeg tror blod er litt tykkere enn vann , akkurat på det der så kan jeg ikke garantere, det kan godt hende det hadde ikke, men jeg er ikke så sikker som hun er på det altså (...)men hun mener at liksom at hvis de bare er små nok når du får de så klarer du å opprette den tilknytningen som du ville hatt med dine egne biologiske da, men jeg er ikke så sikker på det der, så ærlig kan jeg være, men altså når det gjelder akkurat det der med ansvar, det du gjør for de når de bor hos meg som fosterfar, så gjør jeg så mye som jeg ville gjort for mine biologiske barn og vel så det tror jeg.”

Den affektive relasjonen blir av Bjarne sett i lys av at det også er en kontrakt relasjon som lønnet far. Erik, Fredrik og Bjarnes utsagn viser at det er vanskelig å skille mellom praksiser som lønnet far og far til tross for at de fleste av fosterfedrene presenterer det som en forskjell.

For å forstå den farspraksis som ligger i relasjonen mellom fosterfar og fosterbarn må en se farspraksis i kontekst (Morgan 2002). Modellen til Ungerson viser hvordan den institusjonelle statlige reguleringen for fosterfarskapet veves sammen med en familieorientert

farspraksis. Det er ved å søke etter hva som ligger bak relasjonen at en kan få forståelse for fosterfarskapets farspraksiser. Fredrik forteller om noen episoder hvor han i ettertid har ”fått korreks på ting fra systemet”, eller har at han har sagt noe til fosterbarnet som var ”politisk ukorrekt”. En historie handler om da fosterbarnet hadde låst seg inne på badet og hadde vært der i flere timer. Veileder er ventet på besøk til fosterhjemmet, og mens denne episoden pågår ringte veileder på døren.

”Og fosterbarnet ville ikke ut fra badet. Hvem som kommer da spurte fosterbarnet. Det er politiet som kommer sa jeg, for vi hadde snakket om at det er skoleplikt, og at dette her, kan ikke tulle og bare være hjemme. Og der rett etterpå så ringte hun på døren, og fosterbarnet kom løpende ut i underbuksen fra badet inn på rommet, og det synes hun grådig lite om at jeg hadde hurt x, men det endret hele situasjonen.”

Når Fredrik forteller denne historien mener jeg at han også forteller en historie om at han bruker sin erfaring som far, det vil si hva han ville gjort hvis det hadde vært hans biologiske barn. Hans handling var ikke etter manualen, men hans valg av løsning hentes fra hans erfaringsgrunnlag som far og kjennskap til fosterbarnet. Han gikk med andre ord inn i interaksjonen med fosterbarnet som far og ikke som en oppdragstaker/lønnet far. Dette innebar en risiko for ham i forhold til barnevernet som oppdragsgiver.

Erik viser også til egen erfaring med egne barn for å løse en konfliktsituasjon:

” (...)ja jeg bruker å sammenligne mye sånt med, har sånn småkonflikt med ham så sammenligner jeg mye hvordan jeg har gjort det med våre egne barn, og alt sånt, bruke det som eksempel sant sånn at han skal se at det, selv om vi har en liten konflikt så blir han ikke avvist på det”

Erik tar i bruk sin erfaring som far til biologiske barn, og viser en medfølelse med fosterbarnet ved å være oppmerksom på at fosterbarnet ikke skal føle seg avvist. Jeg tolker Eriks utsagn slik at interaksjonen preges av å gi fosterbarnet en forståelse av at han behandles som en del av familien og derfor relaterer Erik til sin erfaring som far. Samtidig ligger det en kontrakt relasjon knyttet til Eriks oppdrag som fosterfar hvor hans oppgave er å kunne håndtere ”den daglige omsorgen” for fosterbarnet. Jeg mener at Erik sitt utsagn viser utøvelsen av omsorgsrasjonalitet der både det følelsesmessige forholdet til fosterbarnet og en rasjonalitet i forhold til å utøve hans omsorgsoppdrag for barnevernet ble praktisert.

Cato er, som flere av fosterfedrene; opptatt av barnevernet og andre hjelpeinstanser rolle samtidig som han uttrykker at det er vanskelig å skille mellom ulik grad av følelsesmessig involvering for fosterbarn og biologiske barn.

"I forhold til det å måtte være et offentlig hjem(...) du har så mange instanser som er inni bildet så du føler på en måte at du ikke får samme i hermetegn eierskapsforholdet på en måte, men på den andre siden så greier jeg ikke skille hvor glad jeg er i de"

Cato forteller med dette at han trolig praktiserer en omsorgsrasjonalitet i sin omsorgspraksis. Han iverksetter råd og veiledning fra barnevernet og følger deres rammer for ivaretagelse av omsorgen, samtidig som han gir uttrykk for en følelsesmessig involvering som ikke lar seg skille ut fra hans praksis. Sinclair og Wilson (2003) har pekt på at det å behandle fosterbarnet som en i familien har betydning for om fosterhjems plasseringen er vellykket. Bjarne og Cato sine utsagn viser at det kan være vanskelig å skille mellom sin omsorgspraksis som lønnet far og far, og at de bidrar dermed med noe mer i omsorgen, de bidrar men en omsorgsrasjonalitet. Relasjonen mellom fosterfar og fosterbarn kan bli en varm relasjon hvor fosterfar føler omsorg for fosterbarnet, og fosterfedrene praktiserer både en tradisjonell omsorg og en profesjonell omsorg regulert av barnevernet.

7.2 Hva fosterfedres omsorgspraksis forteller om farsideal og farspraksis

Ruddick (1997) beskriver tre faktorer i en hegemonisk maskulin identitet knyttet til farskap. Det er å være en forsørger, en beskytter og en far med autoritet og disiplin. Å være en beskytter og en far med disiplin og autoritet kan tenkes å være spesielt viktig for fosterbarn som har særskilte behov for tilsyn og omsorg. Med disiplin og autoritet menes i denne sammenheng å sette trygge rammer og å praktisere forutsigbarhet i omsorgen for fosterbarnet. Bjarnes utsagn favner hva Ruddick beskriver:

"Så disse barnevernsbarna det er jo faktisk dette her med at du skal være inntil det kjedsommelige forutsigbar, at de vet at du er der når de reiser og at du er der når de kommer tilbake igjen, at det er mat på bordet hver dag, og de bor på samme plassen flere dager etter hverandre og bare bruke lang tid på det der."

Det er imidlertid ikke slik at hegemonisk maskulinitet er en låst karaktertype av for eksempel et farsideal med en bestemt form for farspraksis (Connell 2008). Jeg har valgt å la Fredrik og Arne komme til orde om egen farsfigur, sitt farsideal og sin farspraksis for egne barn og fosterbarn. Begge kommer fra samme generasjon og har fellestrekk i sin beskrivelse av egne fedre. Om sin egen far forteller Fredrik:

"Nei han, her var det !veldig sånn tradisjonelt kjønnsroller der han gikk på jobb. Min mor var hjemmевærende sant, og hun hadde alt i huset sant, han kjørte bilen. Kunne gjerne sitte ute i bilen og utålmodig hvorfor er du ikke snart ferdig med å pakke nå sant og skulle dra. Han vasket opp ja(..) det var det eneste. Også gikk han turer med oss."

Tanker om sitt farsideal uttrykkes når han sier :

”Ja alle har vel sitt kanskje farsideal sant, for meg blir det jo på den måten miksen mellom det som går på type omsorg, kjærlighet, med det å være type forsørgeren sant, sånn som skaffer mat til veie om det er noe, økonomiske ressurser eller andre ressurser sant, og den som sørger for altså er medvirkende til at ting fungerer hjemme sant i samarbeid med ektefellen selvfølgelig, og dette som går på skal vi si læring, veiledning, ja altså en miks av sånn mange roller og så lager man en sånn idealbilder inni seg sant”

Den gang han ble far for første gang sier han:

”Og jeg pleier å vitse litt med at den permisjonen jeg hadde i forbindelse med den fødselen det var de timene når jeg skulle hente henne på klinikken og skulle kjøres hjem igjen. Det var alt for vi var så heldige at fødselen skjedde i påsken, da hadde jeg fri fra jobb (...) og da hadde vi avtalt at hennes foreldre skulle komme å bo hos oss, for da var akkurat de blitt pensjonister.”

Fredrik og hans kone hadde på den tiden de fikk egne barn en lønnsarbeiderlivsform som innebar at arbeid og fritid var skilt fra hverandre (se kapittel 3 og 5). I forsørgerrollen var Fredrik bundet opp til en fast regulert arbeidstid, og det var gjennom arbeid og lønnsinntekt at han kunne ha mulighet til fritid med familien. Arbeidslivets krav til Fredrik preget hans utforming av farskapet, og han representerte det som Brannen og Nilsen (2006) karakteriserer som familiemannen. Fredrik var hovedforsørger i familien, og han fremstår ut fra et forsørgeransvar hvor det skal være mat på bordet og å sikre at familien har de materielle vilkår som er nødvendige. Dette kan tolkes som en kontinuitet av farspraksis mellom hans far og han selv.

Når Fredrik forteller om den omsorg han gir som fosterfar er det slik:

” Ja altså omsorg er omsorgsbegreper er videre enn det å hva skal vi si sørge for primærbehov, og holdt på å si klapp og kos å dulle med, også det har noe å gjøre med å gi utfordringer, gi trygge rammer, og la de vokse innenfor det, det er noe der sant”

Fredriks beskrivelse av sin farspraksis for fosterbarnet har form av å være en omsørger (Brandth og Kvande 2003) Fredrik presenterer dermed sitt farsideal og fosterfarskap som en motsats til sin egen fars farskap. Det vil si en diskontinuitet mer enn en kontinuitet mellom generasjoner (Brannen og Nilsen 2006). I tillegg til å ”sørge for primærbehov” er han involvert i å kunne bidra til en utvikling hos barnet. En involvering mener jeg blant annet betyr vektlegging av å bygge en nær relasjon til barnet (Dermott 2003). Samtidig er Fredriks strukturelle betingelse for farspraksisen blitt endret fra en lønnsarbeiderlivsform til en fosterhjemslivsform. Han har dermed ikke forsørgeransvar på samme måte som for egne barn. Fosterfarskapets kulturelle rammer åpner opp for at hans farspraksis for fosterbarnet er

ulikt hva han enn hva han hadde for sine egne barn, og at idealet om den nærværende far er aktualisert fra tiden hans egne barn var hjemmeboende og til dagen i dag med fosterbarn i hjemmet. Slik sett ser vi hvordan farskapet på institusjonelt nivå endrer farspraksisen på individnivå (Morgan 1996).

Arne forteller om sin egen far at:

"Så han gikk på jobb, hjem, spiste middag som hun hadde laget og la seg på sofaen. Også gikk han ut å holdt på med noe ute, eller gikk til en kamerat eller hvor som helst. (...) Så det som han var flink til det var jo sånn der akkurat som du sier opp i trærne, klatre, ut å gå på tur i skogen på søndag, på mink jakt og ja "

Hans far var den tradisjonelle farsfiguren som var forsørger og familiemannen (Brannen og Nilsen 2006). Men i motsetning til Fredrik ser vi at Arne da han fikk egne barn fikk en diskontinuitet mellom hans fars farskap og sitt farsideal. Arne tok permisjon uten lønn fra jobben da hans sønn var åtte måneder. For å spe på med inntekt var han dagpappa. Dette varte i cirka ett år før han gikk tilbake til stillingen sin. Det var hans samboer som den gang var den utearbeidende, og som trolig hadde høyest inntekt. De fikk et barn til tett på, og da var det hans samboer som var hjemmевærende med begge barna. Arnes farskap den gang barna hans var små og hans farskap kan karakteriseres som hands-on father (Brannen og Nilsen 2006). Selv om Arne presentere seg som i stor grad involvert i barnestell opplever jeg at det ikke rokker ved hans maskuline identitet. Han forteller om egentid hvor han trener, han sier at han avlaster samboer og han bruker betegnelsen jobber når han forteller om sin kontakt med barnevernet⁴⁷. Et fellestrekk hos alle mine informanter er at de har en utdannings- og/eller yrkesbakgrunn som kan forbindes med maskulin identitet slik som politi og fengselsvesen, akutt medisinsk hjelp, økonomi og realfagsutdannelse og lederstilling i privat firma. Arnes yrkeserfaring er fra et mannsdominert yrke, og det kan tenkes at hans yrkestilknytning gjør at han ikke ser på det å være hjemmearbeidende fosterfar som en trussel mot sin maskuline identitet. Arne mener at han som fosterfar gir en omsorg som både rommer trygghet og tilstedeværelse for fosterbarna. Dette kan tolkes som at han videreføre sin farspraksis for egne barn til fosterbarn.

" Sånn at de kan være helt trygg på at når jeg har sagt det så blir sånn, og det er en del av omsorgen. En annen del er jo at du kan hjelpe dem med lekser, hjelpe de med helt enkle ting , med hva de skal holde på med, dagligdagse ting, se til at de får i seg nok mat , og se til at de har litt trim, sånne helt vanlige ting, men jeg tror at det aller viktigste det er at de kjenner på kroppen at du er glad i de, at de føler at du er det"

⁴⁷ Se avsnitt 6.3

Det å vise følelser i en nær relasjon til fosterbarnet er en farspraksis som er gjenkjennelig i ideen om et godt farskap (Dermott 2003), og Arne sin beskrivelse viser en følelsesmessig dimensjon i idealet om den involverende far ved å legge vekt på at barna skal ”*kjenne på kroppen*” en omsorg og det å vise at en er glad i barnet. På samme vis som for Fredrik ser vi at Arne representerer en motvekt til hvordan hans far praktiserte sitt farskap. Arne bygger sin maskulinitet på det å være en omsørger framfor forsørger, det vil si at han har andre rammer for en maskulin identitet enn det hans far hadde, og viser at maskulinitet er historisk foranderlig (Connell og Messerschmidt 2005). Fredrik kan tolkes dithen at han endrer sin farspraksis når han blir frikjøpt fosterfar, mens Arne beskriver den samme farspraksis for både egne barn og fosterbarn. Felles for dem begge er at det ikke er kontraster mellom farskap og farspraksis, det vil si mellom ideen om et godt faderskap og deres handlinger

7.3 Oppsummering

Som vist i kapittel 6 ligger fosterfedrenes omsorgspraksis i spenningsfeltet mellom regulert/uregulert, lønnet /ulønnet praksis, og dermed ligger også deres farspraksis i dette spenningsfeltet.

Barnevernets regulering av fosterfedrenes frikjøp er nedfelt i en kontrakt relasjon. Samtidig har diskusjonen i kapittelet vist at en kontrakt relasjon alene ikke er dekkende for den omsorgspraksis som fosterfar utøver. Fosterfedrene viser en farspraksis som kan knyttes opp farsidealet om en nærværende far (Brandth og Kvande 2003). Deres refleksjoner om farsideal og omsorg for barn viser i hovedsak en diskontinuitet mellom egen fars generasjon og den farspraksis de selv representerer (Brannen og Nilsen 2006). De vektlegger betydningen av å vise følelser, ha en nær relasjon og en åpen kommunikasjon med fosterbarnet (Dermott 2003). Gjennom begrepet omsorgsrasjonalitet, har jeg vist hvordan fosterfedre også styres av den affektive relasjon i sin omsorg for barnet. Selv om de fleste fosterfedrene hevder å ha en sterkere tilknytning til biologiske barn enn fosterbarn ser vi at skillelinjene i deres omsorgspraksis kan bli utvisket. Slik jeg ser det veves fosterfedrenes kontrakt relasjonen sammen med en affektiv relasjon, og en maskulin omsorgsrasjonalitet blir viktig for å ivareta det spekter av omsorgsoppgaver som ligger i oppdraget om å ivareta den daglige omsorg for fosterbarnet.

Brandt og Kvande (1997) skriver at ”*The new man will not win any more victories in the old public arenas, according to Bengtsson and Frykman(1987), but rather through his efforts in everyday contact with his closest family. Care and intimacy with children can be seen as new*

territories to be conquered” (Brandth og Kvande 1997:23). Hvorvidt det er ønske om å erobre nye område vet jeg ikke om er tilfelle for mine fosterfedre. Imidlertid viser fosterfedrene fleksibilitet og går ut og inn av ulike roller. Dette er tilsvarende funn som Oftung (2009) henviser til når han forteller om hvordan fedrene kan skifte mellom ulike script når strukturelle betingelser endres. Jeg mener at fosterfedrene kan representerer en farspraksis og omsorgspraksis som viser en dynamisk maskulin identitet (Connell og Messerschmidt 2005) som kan være hegemonisk men også marginal.

8. AVSLUTNING

Denne oppgaven har handlet om frikjøpte fosterfedre, deres begrunnelser og motivasjon for frikjøpet, og hvordan deres omsorgspraksis fremstår som lønnet omsorgsarbeider og far. I kapittel 2 har jeg vist til ulike funn fra tidligere forskning om begrunnelser og motivasjon for fosterforeldreskap. Kirton sin studie var den hvor det tydeligst ble det pekt på kombinasjonen av personlig motivert omsorgsønske og lønnsarbeid som begrunnelse. Denne kombinasjonen ville jeg utforske og hovedproblemstillingen for studien ble derfor. *Hvordan er fosterfedrenes omsorgspraksis? Og hvordan påvirkes omsorgspraksisen i kontinuumet lønnet, ulønnet, regulert og uregulert omsorg?*

Jeg intervjuet 6 frikjøpte fosterfedre, og alle fosterfedrene hadde vært frikjøpte fosterfedre over flere år. Med utgangspunkt i en tilpasning av Ungersons (2005) modell for varegjøring av omsorg har jeg diskutert spenningen mellom formell og uformell omsorg hos fosterfedrene. Dette er et spenningsfelt som bidrar til utfordringer i fosterfedres omsorgspraksis som for eksempel forholdet mellom arbeidstid og fritid i fosterfars hverdag. Samtidig har analysen vist at spenningen også kan være hensiktsmessig for frikjøpte fosterfedres omsorgsoppdrag. Fosterfars omsorgsoppdrag og kontrakt med barnevernet kan bidra til en profesjonell og oppgaveorientert tilnærming fra fosterfars side, og funn i min studie har vist at veiledning og kurs kan være en viktig faktor for å forebygge brudd i fosterhjemsplasseringen.

Andre spenninger kan være forholdet mellom lønnet og ulønnet omsorg. Alle fosterfedrene mente at det var riktig å motta godtgjørelse, og at frikjøpet kan sammenlignes med annet lønnet omsorgsarbeid. Selv om alle fosterfedrene mente at frikjøp som fosterfars kan betraktes som et arbeid, valgte de ulike tilnærminger når de snakket om omsorgsoppdraget som arbeid. Frikjøpet ble av noen sammenlignet med frivillig arbeid, det vi si at det ikke var

lønnsinntekten men omsorgen som var viktigst. Ingen av fosterfedrene fremhevet lønnen som den viktigste begrunnelsen for deres virke. Alle fosterfedrene uttrykte at de hadde en grei avtale med barnevernet om kompensasjon for tapt arbeidsinntekt, selv om noen uttrykte en usikkerhet rundt rettigheter i forbindelse med opptjening av pensjonspoeng.⁴⁸

Spenningsene mellom lønnet og ulønnet omsorg kommer til uttrykk når vi tar med i betraktning at det å være frikjøp fosterfar ikke reguleres av en arbeidstid men heller har form av å være en døgnåpen omsorgspraksis. Dette innebærer også omsorg som er ulønnet, og som springer ut fra en affektiv relasjon. Den daglige omsorg innebærer for eksempel å vaske klær, handle mat, smøre matpakke, lage middag og sørge for at de kommer seg på fritidsaktiviteter. Den innebærer samtaler på kveldstid, trøst og klem. Det vil si at også en uregulert og ulønnet omsorg er vesentlig i fosterfedrenes praksis.

I kapittel 5 var underproblemstillingen fosterfedrenes begrunnelsen og motivasjonen for omsorgsoppdraget. Da jeg diskuterte mine informanternes begrunnelser ut fra perspektivene omsorg, karriere og forsikring (Wohlgemuth 2010) viste det seg at de ofte valgte å bli frikjøpte fosterfedre ut fra en kombinasjon av perspektiver. Det kunne være alt fra muligheten for et nytt arbeid og forbedring av familien/parets hverdagsliv (jfr. forsikringsperspektivet). Dette var også et funn jeg fant hos Triseliotis mfl.(2000). Andre begrunnelser jeg fant kan være religiøst eller idealistisk motivert (jfr. omsorgsperspektivet), eller det kan være kombinasjonen av personlig motivert omsorgsønsker, lønnsarbeid og omsorgspraksis for egen familie (jfr. forsikrings og omsorgsperspektivet). Derimot var det ingen av fosterfedrene som begrunnet sitt frikjøp ut fra ønsket om å bygge en omsorgskarriere. Ved å lytte til hvordan de beskrev hva de hadde av tidligere yrkeserfaring, av frivillig arbeid og refleksjoner rundt hendelser som har hatt betydning for deres livsløp (Brannen 2009) viser likevel min analyse en omsorgsorientering hos fosterfedrene som kan ha trekk av en omsorgskarriere. Noen av mine fosterfedrene fortalt at de ikke så vekk fra å vurdere nye fosterhjemsoppdrag, og en orientering i retning av en omsorgskarriere kan underbygge en profesjonalitet og forståelse av at fosterhjemsoppdraget kan likestilles med annet lønnet omsorgsarbeid.

En av mine tanker på forhånd var at frikjøpte fosterfedre kunne være pådrivere i parforholdet

⁴⁸ Det kan ha sammenheng med at rett til opptjening av pensjonspoeng først kom i avtaleform pr.1.november 2010, og at flere av mine fosterfedre hadde gått på gamle kontrakter

for å etablere seg som fosterhjem, og jeg antok i utgangspunktet at mannen ”gikk rett på” som frikjøpt fosterfar. Jeg fant imidlertid at det i hovedsak er kvinnen som sår ideen og blir frikjøpt først. Samtidig er det slik at de fosterfedrene jeg har intervjuet forteller om at det å bli fosterhjem er basert på en felles avgjørelse hos paret. Dette er svært likt tilsvarende funn i forskningen blant fosterforeldrene generelt (se kapittel 2).

Et annet funn i denne sammenheng var praktiseringen av foreldreskift. Det vil si at mannen blir frikjøpt når konen/samboer går tilbake til ordinært lønnsarbeid. Praktisering av foreldreskift i familien ble i hovedsak drøftet før de ble etablert som fosterhjem, og foreldreskiftet ble praktisert hos 5 av 6 par. Begrunnelser for skiftet var for eksempel at fostermor trengte avlastning eller at hun ønsket å gå tilbake til ordinært lønnsarbeid. Beslutningen om tidspunktet for foreldreskiftet kunne derfor bli igangsatt av fostermødrene og ikke fosterfedrene. Det vil si at foreldreskiftet ofte var planlagt på forhånd, men ikke tidspunktet for når skiftet skulle skje. Funnet om parenes fellesbeslutning og deres praktisering av foreldreskift bør gis oppmerksomhet i rekrutteringskampanjer for fosterhjem. Det kan tenkes at kampanjene i større grad bør henvende seg til fosterforeldrene som par for å fremheve det potensiale som kan ligge hos fosterforeldrene som par.

Spørsmål som jeg drøfter i kapittel 6 er hvordan fosterfedrenes omsorgspraksis arter seg i deres daglige virke? For å utforske hvilken meningssammenheng fosterfedrenes praksis utgjør har jeg i diskusjonen brukt livsformteori hentet fra Christensen (1997) for å diskutere livsformen i fosterfamilien. Jeg finner at fosterhjemslivsformen har trekk spesielt fra lønnsarbeiderlivsformen og baklandslivsformen. I lønnsarbeiderlivsformen hos Christensen legges det til grunn et skille mellom arbeid og fritid som vi ved første øyekast ikke finner igjen i fosterfedrenes praksis. Samtidig innebærer lønnsarbeiderlivsformen også å stille sin tid til rådighet for en arbeidsgiver mot betaling. Fosterfedrenes oppdrag som frikjøpt fosterfar er nettopp å stille sin tid til disposisjon for å yte omsorg for fosterbarnet. Det er en utvisking mellom arbeid og fritid i fosterfars omsorgspraksis fordi det er vanskelig å definere når ”arbeidstiden” som fosterfar begynner og slutter. Det jeg imidlertid fant var at sammenvevingen mellom arbeid og fritid kan organiseres i fosterfars hverdag som en ”kontortid” og ”egentid”. Det vil si at jeg fant trekk fra lønnsarbeiderlivsformen i fosterhjemmet. Trekk fra baklandslivsformen kom fram når jeg diskuterte fosterfedrenes daglige omsorgspraksis. Det jeg fant var at parene har hva jeg kaller elastisk praksis hvor parene i varierende grad praktiserer interne bytter av omsorgs- og husholdningsarbeid.

Elastisk praksis vil si at paret bakket hverandre opp ved å bytte på middagslaging, avlaste ved nattevåk eller det skapes et pusterom for fosterfar til å dyrke sine fritidsinteresser.

Selv om det er en sammenbinding mellom lønnsarbeider - og familiepraksis i varierende grad i fosterhjemmene, så ser jeg at fosterfedrene presenterer sitt omsorgsoppdrag på ulike måter. Det å få betalt for å være hjemme med fosterbarn kan være et følsomt område (Ulvik 2007), og det kan tenkes at en måte å legitimere lønnsarbeidet i eget hjem på er presentere sine daglige gjøremål med trekk fra lønnsarbeiderlivsformen. I hovedsak presenteres omsorgspraksisen som et lønnsarbeid, blant annet som jeg har vist med trekk fra lønnsarbeiderlivsformen, men omsorgspraksisen kan også presenteres som en farspraksis. Det vil si mer som en affektiv relasjon enn en kontrakt relasjon for å bruke Ungersons (2005) begrep.

Den affektive relasjonen og kontrakt relasjonen viser omsorgsrasjonaliteten (Wærness 1987) i interaksjonen mellom fosterfar og fosterbarnet. Dette kan gi teoretiske implikasjoner om at omsorgsrasjonalitet ikke kun opptrer fra en underordnet posisjon hos omsorgsgiver, men i en både og posisjon hvor fosterfar er underordnet i forhold til kontrakten med barnevernet men overordnet i den affektive relasjonen med fosterbarnet. Denne praksis gir ansvar men blir også kontrollert. Det er ikke slik at omsorgsrasjonalitetens praksis hos fosterfedrene nødvendigvis betyr en konflikt mellom ”hjerte og hode”. Omsorgsrasjonaliteten kan derimot være en forutsetning for å ivareta den daglige omsorgen for fosterbarnet, og slik sett være ett viktig fundament for fosterfars omsorg for fosterbarnet og hans omsorgsoppdrag for barnevernet. Slik sett vil jeg tro at ved å marginalisere fosterfedrenes interaksjon med fosterbarnet til en regulert lønnspraksis kan vesentlige deler av omsorgen blir oversett som en ressurs for fosterhjemsomsorgen (Gilligan 2000; Wilson mfl. 2007).

I kapittel 7 drøftet jeg hvordan fosterfedres omsorgspraksis er i forhold til å være lønnet far og farspraksis for egne biologiske barn. Höjer (2001) har vist at fosterfedrene kan bli mer involvert og trukket inn i et engasjement for fosterbarnet mer enn de opplevde for biologiske barn. Dette viser også funn i min studie når fosterfedrene forteller om sin farspraksis for fosterbarnet. Når de snakker om farskap og fosterfarskap er det et skille, men når de beskriver sin farspraksis sier det det er vanskelig å skille mellom farspraksis for biologiske barn og fosterbarn i deres daglige gjøremål og hva de føler for fosterbarna. Det er i denne sammenheng at flere av fosterfedrene har uttrykt en opplevelse en større grad av involvering i omsorgen for fosterbarnet enn hva de på forhånd hadde forestilt seg. Dette kan ha

sammenheng med frikjøpet og at en ønsker å lykkes med oppdraget. Men det finnes også andre sider ved frikjøpet som bør tas med i betraktning; for eksempel at fosterbarnet skal ha kontakt med sin biologiske familie eller at fosterhjemmet etter en tid skal opphøre.

Hvordan farspraksiser kan endres gitt endringer i kulturelle og strukturelle betingelser er gjenkjennelig fra Oftungs (2009) forskning om skilte fedres valg av ulike script for sin farspraksis. Vi er i en tid hvor det er kommet til nye farsideal og krav til farskapet. Mine fosterfedres oppdrag er å sørge for trygge og forutsigbare rammer i fosterbarnets tilværelse, samtidig som deres farspraksis også betyr nærvær i kraft av fysisk nærvær, følelsesmessig involvering og sterkt engasjement i barnets utvikling. De kommer alle fra yrker som er mannsdominerte, og det kan tenkes at deres yrkestilknytning har gitt dem en trygg maskulinitet, og bidratt til at overgangen fra deres ordinære lønnsarbeid til frikjøpet som fosterfar ikke representerte et stort brudd.

Oppgaven har vist at det er et komplekst bilde som tegnes når en vil utforske fosterfedres omsorgspraksis som både lønnsarbeider og far. Jeg har presentert en liten studie med mange problemstillinger som det ville vært spennende å utforsket videre. Mitt inntrykk er at nordisk sosiologisk forskning på fosterhjemsfeltet fremdeles har et ubenyttet potensiale. Tema som kunne være interessante er for eksempel omsorgskarrierer innen fosterhjemsomsorgen, eller forskning som stille spørsmål om hvilke konsekvenser det vil ha for fosterhjemsomsorgen dersom omsorgen ble ytterligere profesjonalisert som en sertifisering eller utdanning.

LITTERATUR

Andersson, G., 2009. Fosterchildren: A longitudinal study of placements and family relationships. *International Journal of Social Welfare*, 18. s. 13-26.

Backe-Hansen, E., Egelund, T. og Havik, T. 2010. *Barn og unge i fosterhjem - en kunnskapsstatus*. Oslo: Nova.

Bakketeig, E. og Backe-Hansen, E., 2008. *Forskningsskunnkap om ettervern*. 17(08). Oslo: NOVA.

Brannen, J., 2009. Childcare workers' careers and identities. I: K. Christensen, K og L.J. Syltevik, red. *Kvinner arbeid*, Oslo: Unipub.

Brannen, J. og Nilsen A., 2006. From Fatherhood to Fathering: Transmission and Change among British Fathers in Four-generation Families. *Sociology*, 40(2). s. 335-352.

Brandth, B. og Kvande E., 1997. *Masculinity and Child Care. The Reconstruction of Fathering*. 6. Trondheim: Senter for kvinneforskning. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Brandth, B. og Kvande E., 2003. *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christensen, K., 1998. I skyggen af Hellevik. Om udfordringer ved at arbejde empirinært. I: C. Christensen, E. Jerdal, A. Møen, P. Solvang og L.J. Syltevik, red. *Prosess og metode*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 67-88.

Christensen, L. R., 1997. *Hver vore veje. Livsformer, familietyper og kvindeliv*. København: Museum Tusculanums Forlag.

Connell, R.W., 2008. *Maskuliniteter*, overs. Åsa Lindén. 2.utg. Göteborg: Daidalos AB

- Connell, R.W. og Messerschmidt, J.W., 2005. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*. 19(6). s. 829-859.
- Crossley, N., 2006. In the Gym: Motives, Meanings and Moral Careers. *Body & Society* 12(3). s. 23-50
- Daniel, E., 2011. Gentle iron will: Foster Parent's Perspectives. *Children and Youth Services Review*, 33 s. 910-917.
- Dermott, E., 2003. The "Intimate Father": Defining Paternal Involvement. *Sociological Research Online* [online] 8(4). Tilgjengelig fra: <http://www.socresonline.org.uk/8/4/dermott.html> [Hentet 23. Oktober 2013].
- Gilligan, R., 2000. Men as Foster Carers: A Neglected Resource? *Adaption and Fostering*, 24(2). s. 63-69.
- Grambo, A.-C. og Myklebø, S., 2009. *Moderne familier-tradisjonelle valg – en studie av mors og fars uttak av foreldrepermisjon*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet.
- Hagen, G., 2001. *Barnevernets historie. Om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe forlag.
- Havik, T., 2007. *Slik fosterforeldrene ser det – II Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005* [online]. 1. Tilgjengelig fra: <https://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/3142/1%202007%20Slik%20fosterforeldrene%20ser%20det%20II.pdf?sequence=1> [Hentet 11.mars 2013].
- Holtan, A., 2002. *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Avhandling for PhD. Universitetet i Tromsø.
- Höjer, I., 2001. *Fosterfamiljens inre liv*. Avhandling for PhD. Göteborgs universitet,
- Haavind, H., 1987. *Liten og stor. Mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Kvinnens levekår og livsløp. Oslo: Universitetsforlaget.

Haavind, H., red. 2001. *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Inch, L.J., 1999. Aspects of Foster Fathering. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 16(5). s. 393 - 412.

Kalleberg, A., 1983. Foreldreskift og kjønnsrolleforandringer. I: C. Wadel mfl. *Dagliglivets organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kirton, D., 2001. Love and Money: payment, motivation and the fostering task. *Child & Family Social Work*, 6(3). s.199-208.

Kitterød, R.H., 1995. *Tidsbruk og arbeidsdeling blant norske og svenske foreldre* [online]. Rapport 95/22. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/a/histstat/rapp/rapp_199522.pdf [Hentet 9. september 2013].

Kitterød, R.H., 2002. Store endringer i småbarnsforeldres dagligliv. *Samfunnsspeilet*, (4-5). s. 14-23.

Kjelstad R. og Lappegård, T., 2009. Mest fornøyd med (delvis) likestilling. *Samfunnsspeilet*, 1. s. 52-57.

Knudsen, L., 2009. *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. 09:26. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Kvale, S. og Brinkmann S., 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Tone M. Andersen, Johan Rygge. 2.utg. Oslo: Gyldendal akademisk.

Lappegård, T. og Kjeldstad, R., 2010. Holdninger til kjønnsroller og likestilling på hjemmebane. I: R. Kjeldstad og J. Lyngstad, red. *Utradisjonell likestilling? Analyser av*

undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007. Rapporter 18/2010. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. s. 11-21.

Leira, A., 2004. Omsorgsstaten og familien. I: A.L. Ellingsæter, A. Leira red. *Velferdsstaten og familien. Utfordringer og Dilemmaer*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, s. 67-99.

Mills, C. W., 1940. Situated Actions and Vocabularies of Motive. *American Sociological Review*, 5(6). s. 904-913.

Morgan, D.H.J., 1992. *Discovering Men*. London: Routledge

Morgan, D.H.J., 1996. *Family Connections: An Introduction to Family Studies*. Cambridge: Polity Press.

Morgan, D., 2002. Making men into fathers. I: B. Hobson, red. *Men, masculinities and the social politics of Fatherhood*. Cambridge: University Press.

Oftung, K., 2009. *Skilte fedre, Omsorg, mestring og livskvalitet*. Avhandling for PhD. Universitetet i Oslo.

Olsen, B.M., 2000. *Nye fædre på orlov – en analyse af de kønsmessige aspekter ved forældreorlovsordninger*. Avhandling for PhD. Københavns Universitet.

Ruddick, S., 1997. The Idea of Fatherhood. I: H. Lindemann Nelson, red. *Feminism and Families*, New York: Routledge. s. 205-220.

Sellick, C., 2006. From Famine to Feast. A review of the Foster Care Research Literature. *Children & Society*, 20(1), s. 67-74

Sinclair, I. & Wilson, K. 2003. Matches and mismatches: The contribution of carers and children to the success of foster placements. *British Journal of Social Work*, 33. s. 871-884.

Sundt, H. red. 2011. *Fosterhjemshåndboka*. Oslo: Kommuneforlaget.

Sallnäs, M., Vinnerljung, B. og Kyhle-Westermarck, P., 2004. Breakdown of teenage placements in Swedish foster and residential care. *Child and Family Social Work*, 9, s. 141-152.

Thagaard, T. 1996. *Arbeid, makt og kjærlighet*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thørnblad, R., 2012. *Slektsfosterhjem - offentlig tiltak i private hjem*. Avhandling for Phd. Universitetet i Tromsø.

Thørnblad, R. og Holtan, A., 2012. Fosterbarns aktørskap i møte med barnevernet. *Sosiologi i dag*, 42(3-4), s. 36-53.

Triseliotis, J., Borland, M., Hill, M., 2000. *Delivering Foster Care*. London: British Agencies for Adoption and Fostering.

Tyrkkö, A., 1999. *I skärningspunkten mellan arbetsliv och föräldraskap. En studie om livsformer i 1990-talets Sverige*. Avhandling for Phd. Uppsala universitetet

Ulvik, O. S., 2007. *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.

Ungerson, C., 2005. Care, work and feeling. I: J. Pettinger, J. Parry, R. Taylor og M. Glucksmann, red. *A New Sociology of Work?* Malden, MA, USA: Blackwell Publishing/The Sociological Review, s. 188-203.

Vinnerljung, B., 1996. *Fosterbarn som vuxna*. Avhandling for PhD. Lunds Universitet.

Weber, M., 1976. *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wilson, K., Fyson, R. og Newstone, S., 2007. *Foster fathers: Their experiences and contributions to fostering* [online]. 12(1). Child & Family Social Work. Tilgjengelig fra: eprints.nottingham.ac.uk/768/2/Child_and_Family_SW_foster_fathers.pdf [Hentet 10. oktober 2013].

Wohlgemuth, U. G., 2010. *Mænd og omsorg hvorfor (ikke)?* Avhandling for PhD. Syddansk Universitetsforlag.

Wærness, K., 1987. On the rationality of caring. I: A.S. Sassoon, red. *Women and the state*. London: Hutchinson, s. 207-324.

Aarseth, H., 2008. *Hjemskapings moderne magi*. Avhandling for PhD. Universitetet i Oslo.

KILDER

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2012-2013. *Prop.106 L. Endringer i barnevernloven* [online]. Oslo. Tilgjengelig fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/prop/2012-2013/prop-106-l-20122013/1.html?id=720935> [Hentet 20. oktober 2013].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2010. *Fosterhjemsavtalen* [online].

Oslo: BLD. Tilgjengelig fra:

<http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Barnevern/2011/Fosterhjemsavtalen2011.pdf> [Hentet 27. oktober 2013].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2010. *Retningslinjer for statlige familiehjem og beredskapshjem – om ansvarsfordeling og krav til kompetanse* [online]. Oslo:

BLD Tilgjengelig fra: <http://www.regjeringen.no/pages/3016981/992248406-1-201001014-25.pdf> [Hentet 7. november 2013].

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. 2003. *Forskrift om fosterhjem-Q-1072b* [online]. Oslo: BLD. Tilgjengelig fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/retningslinjer-for-fosterhjem/1.html?id=415700> [Hentet 4. november 2013].

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2010. *Undersøkelse blant fosterforeldre* [online]

Oslo: Bufdir. Tilgjengelig fra:

<http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Undersøkelse%20blant%20fosterforeldre%202010.pdf> [Hentet 1. desember 2013].

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2006. *PRIDE opplæringshåndbok*.

Opplæringsmateriell bearbeidet og oversatt fra amerikansk: Illinois Departement of Children and Family services, Child Welfare League of America. 1996. *Foster PRIDE/Adopt PRIDE*. Illinois: Ukjent forlag. Oslo: Bufdir.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2006. *PRIDE Livsbok*. Opplæringsmateriell bearbeidet og oversatt fra amerikansk: Illinois Departement of Children and Family services, Child Welfare League of America. 1996. *Foster PRIDE/Adopt PRIDE*. Illinois: Ukjent forlag. Oslo: Bufdir.

Barne-, ungdoms- og familieetaten. 2010. *Standardkontrakt for familiehjem*, [online]. Oslo: Bufetat. Tilgjengelig fra:
http://www.bufetat.no/PageFiles/4983/Standardkontrakt_Familiehjem.pdf [Hentet 23. oktober 2013].

Vedlegg 1: Intervjuguide

INTERVJUGUIDE

Presentere meg selv, ansatt i Bufetat, og vise til informasjonsarket
Samtykke erklæringen underskrevet.
Informasjon om lydopptak
Forventet varighet på intervjuet

Fakta arket: utfylling av det

Tidslinjen: nedtegning av tidslinjen ; barn/fosterbarn/permisjon fra arbeid

TRE TEMA SOM DET SPØRRES DIREKTE OM

1. Veien frem til fosterfarskapet - hvorfor valgt du å bli fosterfar?

- begrunnelsene som ligger bak valget
- opplevelser rundt prosessen bak valget

2. Opplevelse av anerkjennelse som fosterfar? – Har du opplevd anerkjennelse som fosterfar?

- eksempler på ulike former for anerkjennelse fra tidligere kollegaer, i nabolaget etc.
- nettverk for fosterfedre?

3. Livshendelser

- sykdomsopplevelser
- tap av barn, nære familiemedlemmer
- annet

DAGEN IGJENNOM TEMA

Urskive ”dagen igjennom tema”

Punkt jeg ønsker at informanten forteller om

- *hvordan beskrive hva god omsorg er*
- *beskrivelse av dagliglivets gjøremål*
- *arbeidsfordeling mellom fostermor og fosterfar*

TEMA OM BETYDNINGEN AV AT MENN VIL VÆRE FOSTERFEDRE

- å ha et ”fugleperspektiv” på farsrollen versus fosterfarsrollen

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave i sosiologi.

Til deg som er fosterfar.

Jeg er masterstudent i sosiologi ved Universitetet i Bergen og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er menn som er 100 % hjemmeværende fosterfedre. Jeg er interessert i å undersøke hvordan fosterfedre selv vil beskrive sin vei inn til fosterfarskapet, hva som er begrunnelsene for valget dere har gjort, og hvordan dere vil beskrive rollen "å være en fosterfar".

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 6 til 8 hjemmeværende fosterfedre. Intervjuet vil være rundt tema som; opplevelser rundt prosessen bak valget om å bli en fosterfar, rollen som fosterfar, opplevelse av anerkjennelse, og om det er av betydning at menn blir fosterfedre.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted. Av hensyn til framdrift i oppgaveskrivingen er det fint om intervjuet kan gjennomføres i februar/mars 2013.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data fra deg bli slettet, slik at de ikke kan brukes i oppgaven.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2013.

Dersom du har lyst og anledning til å være informant, ber jeg deg om å signere på den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer den i den frankerte konvolutten så snart som mulig.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på telefonnummer 45 39 60 19, eller sende en e-post til hno096@webmail.uib.no. Du kan også kontakte min veileder Liv Johanne Syltevik ved Institutt for sosiologi på telefonnummer 55 58 91 69.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen

Hilde Noraas
Breimvegen 22
5232 Paradis

.....
Samtykkeerklæring: Jeg har mottatt skriftlig informasjon om oppgaven **Fosterfar ett hundre prosent**, og er villig til å delta i studien.

Dato:

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 3: Fakta ark

Bakgrunnsdata

Navn

- Alder:
- Sivilstatus:
- Type utdanning og utdanningsnivå:
- Stillingsbetegnelse siste arbeidsforhold:
- Egne biologiske barn:
- Antall fosterbarn:
- Alder på fosterbarna ved plassering:

Ektefelle/samboer

Alder:

Utdannelse:

Yrke:

Vedlegg 4: Eksempel på urskive

